

ČASOPIS PRE KNIHOVNÍCTVO

KWIZNICA

ROZHOVOR

KNIŽNÁ KULTÚRA

BIOGRAFISTIKA

DEJINY KNIŽNEJ KULTÚRY

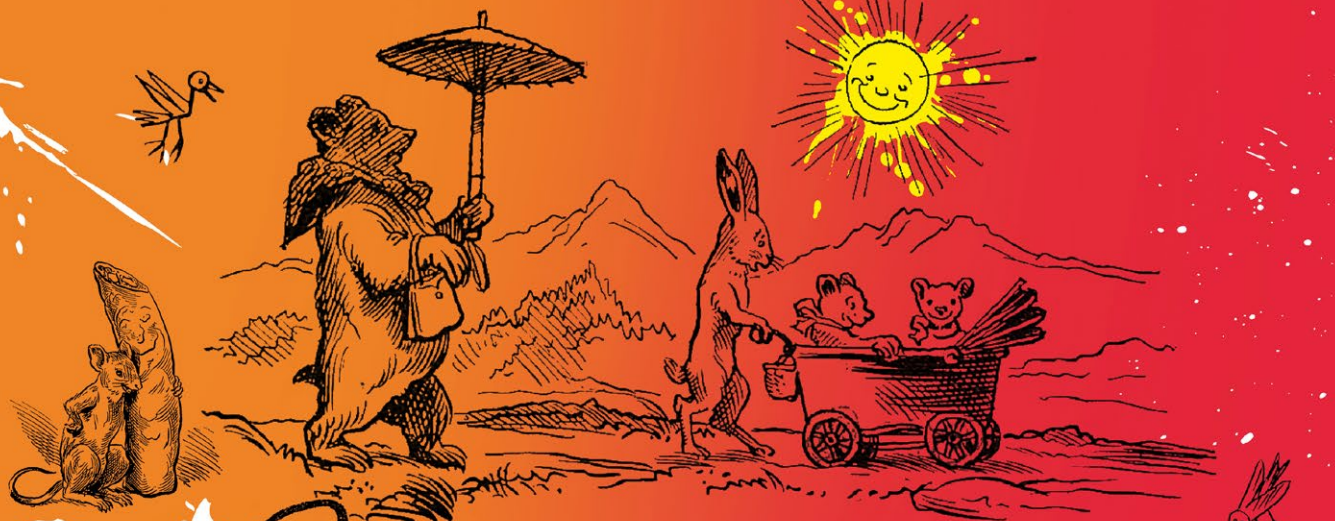
ŠKOLSKÉ KNIŽNICE

PRIPOMÍNAME SI...

štvrtročník
číslo 03
2023
ročník XXIV.

2023

9. november 2023 – máj 2024
Literárne múzeum SNK*
M. R. Štefánika 11, Martin

Slniečko v múzeu, alebo Ako dosiahnuť na slniečko

Kurátorka výstavy: Jarmila Kováčová

Výstava je exkurzom do histórie
detského časopisu **Slniečko**
od jeho vzniku v roku 1927 po rok 1950
s poukazom na osobnosti a artefakty
zo zbierok Literárneho múzea SNK,
ktoré časopis tvorili.

* Slovenská
národná
knížnica

www.snk.sk

Zodpovedný redaktor

Mgr. Zuzana Struháriková, PhD.

e-mail: zuzana.struharikova@snk.sk

tel.: +421 43/2451 304

Jazykový redaktor

PhDr. Darina Auxová, PhD.

e-mail: darina.auxova@snk.sk

Technické a grafické spracovanie

Mgr. Jana Nemcová

Adresa redakcie

Slovenská národná knižnica

Nám. J. Cígera Hronského 1

036 01 Martin

e-mail: redakcia@snk.sk

tel.: +421 43/2451 304, 277

Redakčná rada

Ing. Katarína Krištofová, PhD.

Mgr. Katarína Buzová, PhD.

prof. PhDr. Peter Čajka, PhD.

Mgr. Szabolcs Dancs

doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD.

doc. Mgr. Marián Grupač, PhD.

PhDr. Jana Huňová

Mgr. Iveta Hurná

prof. Ing. Vojtech Jurčák, CSc.

prof. PhDr. Tomáš Kubiček, Ph.D.

Katarzyna Ślaska

Mgr. Michal Sliacky

Ing. Silvia Stasselová

Mgr. Norbert Végh

Ing. Danica Zendulková

Časopis vychádza 4-krát ročne

v elektronickej verzii.

<https://www.snk.sk/sk/obchod/edicna-cinnost/casopis-kniznica/archiv-kniznica.html>

[ca.html](https://www.snk.sk/sk/obchod/edicna-cinnost/casopis-kniznica/archiv-kniznica.html)

Imprimované: 28. 9. 2023

Milé čitateľky, milí čitatelia,

od svojho vzniku v roku 2000 prešiel časopis Knižnica viacerými zmenami, ktoré súviseli s jeho periodicitou, postupným prechodom k elektronickej verzii, ale aj s formálnou modernizáciou. Počas uvedených 23 rokov pravidelne informoval o významných osobnostiach našej histórie i súčasnosti, no zároveň bol aj akýmsi obrazom o dianí v knižničnej a informačnej praxi. Práve v tomto smere vnímam potenciál výraznejšieho prepojenia minulosti so súčasnosťou a prepojenia aktuálne zavádzaných inovácií s potrebami používateľov v nadchádzajúcom období. Tak ako boli aktivity osobností, ktoré si dodnes pripomíname prostredníctvom pútavých príspevkov našich autorov v danom období prelomové, rovnako je dôležité poukazovať aj na aktuálnu činnosť knižníc, informačných inštitúcií a odborníkov v oblasti knižničnej a informačnej vedy. Ich pretrvávajúce snahy majú totiž v mnohých smeroch veľký vplyv na vnímanie kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií zo strany verejnosti. V období neutíchajúceho technologického pokroku je potreba oboznámať čitateľov s inovatívnymi postupmi zavádzanými predovšetkým vďaka zanietným jednotlivcom o to väčšia. Preto je našou snahou v čoraz väčšej miere vyzdvihovať nielen aktivity minulých, ale aj súčasných osobností či inštitúcií, ktoré sú jedným z predpokladov toho, že knižnice budú aj naďalej držať krok s neustálymi zmenami a ostanú tak relevantnými aj po mnoho ďalších desaťročí – hoci v kútiku duše dúfam, že pôjde o storočia.

Neustálym zmenám, ale aj viacerým dôležitým míľnikom v oblasti knižničnej a informačnej vedy sme sa venovali v rozhovore s prof. PhDr. Jelou Steinerovou, PhD., ktorá nám priblížila aj svoj profesionálny život. Inovatívnym prístupom v knižničnom prostredí patrí aj rubrika Inovácie v knižniciach. Jej súčasťou je článok autoriek N. Kianicovej a J. Skalicovej, ktoré približujú skúsenosti pracovníkov SNK s nástrojmi využiteľnými pri realizácii vzdelávacích podujatí. S. Polgárová vo svojom príspevku predstavuje postupne sa rozširujúcu technológiu pre knižnice 21. storočia – bibliomat a rubriku uzatváram svojím príspevkom, v ktorom sumarizujem priebeh a vlastné dojmy z podujatia Bibliosféry 2023, ktorého hlavnou témou boli smartlaby. J. Botík predstavil novú publikáciu autorky Venduly V. Hingarovej, zaoberajúcu sa českými a slovenskými periodikami vydávanými v Argentíne, ktoré sú obrazom vystaňovaleckého života Slovákov. Rubrika Biografistika je v aktuálnom čísle venovaná dvom významným osobnostiam – M. Kamenčík približuje menej známe slovenské korene básnika a prekladateľa Jana Vladislava, M. Pitáková sa vo svojom príspevku zaoberá tvorbou predstaviteľky slovenskej klasickej literatúry Márie Markovičovej-Záturreckej. O tom, že príchod Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy bol významným míľnikom, svedčia diela viacerých osobností, ktoré sumarizuje P. Cadabaj. O aktivitách a službách knižníc nás informuje článok R. Cenígovej, zaoberajúci sa slovenskými školskými knižnicami, a článok D. Obušekovej, ktorá približuje históriu, knižný fond a služby Knižnice Trinity College v Dubline. Aktuálne číslo časopisu je tiež tradične venované spomienke na významné osobnosti – R. Valko si zaspomínal na život a dielo nedávno zosnulého historika, teatrológa a dramatika Michala Kováča-Adamova, A. Maťovčík sa prostredníctvom memoárov spisovateľa, maliara a publicistu Janka Alexyho ponoril do vzťahov medzi martinskými umelcami daného obdobia.

Prajem vám príjemné a obohacujúce čítanie.

Zuzana Struháriková
zodpovedná redaktorka

Uverejnené názory vyjadrujú stanoviská autorov, ktorí sú garantom obsahovej správnosti príspevku. Redakcia si vyhradzuje právo robiť v texte štylistické úpravy a jazykové korektúry a v prípade potreby krátiť príspevky. Nevyžiadané rukopisy redakcia nevracia. Pri prepise citovaných textov si redakcia vyhradzuje právo ponechať pôvodný pravopis kvôli autenticite dokumentov a prameňov.

Pokyny pre autorov príspevkov nájdete na <https://www.snk.sk/sk/59-edicna-cinnost/1595-pokyny-autorum.html>.

Obsah/ Table of Contents

ROZHOVOR

Interview

- 6/ **Jela Steinerová: Rýchle zmeny v informačnej vede si vyžadujú tvorivý prístup**
Jela Steinerová: Rapid changes in information science require a creative approach
Zuzana Struháriková

INOVÁCIE V KNIŽNICIACH

Innovations in Libraries

- 12/ **Skúsenosti pracovníkov Knižničného inštitútu SNK s inováciami pri realizovaní vzdelávacích podujatí**
Experiences of Library Institute's employees with innovations in the implementation of educational events
*Nikola Kianicová
Jana Skalicová*
- 20/ **Bibliomat – bezkontaktná knižnica 21. storočia**
Bibliomat – contactless library of the 21st century
Slavka Polgárová
- 27/ **Bibliosféry 2023. Knižnice reagujú na požiadavky digitálnej revolúcie**
Bibliosféry 2023. Libraries reacting to demands of digital revolution
Zuzana Struháriková

KNIŽNÁ KULTÚRA

Book Culture

- 31/ **Vendula V. Hingarová: Česká a slovenská periodika v Argentíně**
Vendula V. Hingarová: Czech and Slovak periodicals in Argentina
Ján Botík

BIOGRAFISTIKA

Theory of Biography

- 34/ **„Tenkrát, když jsem se tam narodil...“ Vladislavove literárne návštevy Slovenska**
„Once, when I was born there...“ Vladislav's literary visits in Slovakia
Marián Kamenčík
- 42/ **Literárna tvorba Viery Markovičovej-Záturreckej**
Literary creation of Viera Markovičová-Záturrecká
Mária Pitáková

DEJINY KNIŽNEJ KULTÚRY

History of Book Culture

- 49/ **Odras cyrilo-metodskej misie v slovenskej umeleckej literatúre**
Reflection of the Cyril-Method mission in Slovak artistic literature
Peter Cabadaj

ŠKOLSKÉ KNIŽNICE

School Libraries

- 63/ **Analýza stavu školských knižníc za rok 2022**
Analysis of school libraries' state in 2022
Rozália Cenigová

ZAHRANIČNÉ KNIŽNICE

World's Libraries

- 72/ **Knižnica Trinity College v Dubline**
Trinity College Library in Dublin
Darina Obušeková

PRIPOMÍNAME SI ...

Commemorating...

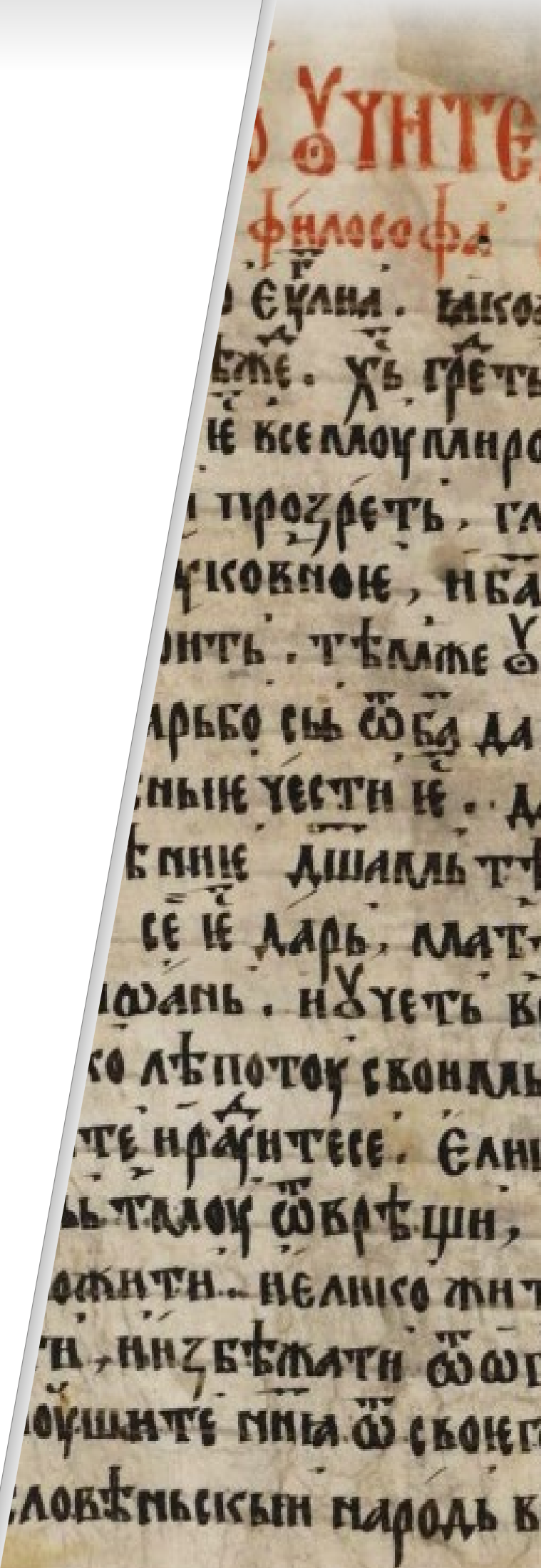
- 77/ **Život a dielo Miša Kováča-Adamova**
Life and work of Mišo Kováč-Adamov
Roland Valko

- 82/ **Janko Alexy o Martine a martinských umelcoch. K 130. výročiu narodenia umelca**
Janko Alexy's memories of Martin and its artists. *On the 130th anniversary of the artist's birth*
Augustín Maťovčík

TLAČOVÁ SPRÁVA

- 87/ **Medzinárodný úspech najstaršej vedeckej knižnice na Slovensku**
International leadership of the oldest scientific library in Slovakia
Silvia Stasselová

- 89/ **Vážne i nevážne. Pripomíname si 30 rokov samostatnosti Slovenska**
Seriously and non-seriously. Commemoration of the 30 years of Slovakia's independence
Zuzana Struháriková

JELA STEINEROVÁ:
RÝCHLE ZMENY
V INFORMAČNEJ
VEDE SI VYŽADUJÚ
TVORIVÝ PRÍSTUP

MGR. ZUZANA STRUHÁRIKOVÁ, PHD.

The paper presents the interview with Professor Jela Steinerová, who has been working at the Department of Library and Information Sciences of Comenius University in Bratislava since 1992. Her research and publication activities include a number of contributions to the field of information science, with a focus on theory and methodology, information behaviour, information ecology and ethical aspects of digital technologies. She participates in the creation of curriculum at the department and in the coordination of international cooperation within research projects. Her membership on editorial boards of foreign as well as Slovak academic journals, including *Information Research*, *Open Information Science*, *Mousaion*, *ProInflow* and *ITlib* proves her exceptional international standing. In general, she can be regarded as one of the most influential personalities in the field of information science on international level.

Keywords: personalities, Jela Steinerová, information science, research, publication activity, interview, Department of Library and Information Science, Comenius University in Bratislava

 zuzana.struharikova@snk.sk

 Slovenská národná knižnica

 www.snk.sk

Jela Steinerová pracuje na Katedre knižničnej a informačnej vedy Univerzity Komenského v Bratislave, kde v rokoch 2016 – 2020 pôsobila ako vedúca katedry. Okrem upevňovania postavenia informačnej vedy na Slovensku sa podieľa aj na medzinárodnej spolupráci, o čom svedčí aj jej členstvo vo výskumných projektoch s medzinárodným dosahom a od roku 2013 aj zastrešovanie medzinárodnej odbornej konferencie *Informačné interakcie*. V súčasnosti ju možno považovať za jednu z najvýraznejších osobností informačnej vedy na Slovensku. V rozhovore sa čitatelia dozvedia aj to, čo formovalo jej záujem o informačnú vedu a jej profesionálnu dráhu, akým problémom v súčasnosti čelí oblasť knižničnej a informačnej vedy a čím by sme sa mali inšpirovať od odborníkov v zahraničí.

Pani profesorka, pokúsili by ste sa priblížiť váš študijný život a jeho priebeh, či už ide o stredoškolské alebo vysokoškolské štúdium? Vyskytli sa v tomto období nejaké mílniky, ktoré by ste mohli uviesť?

Na katedre som končila v roku 1983 a štúdium som si vybrala na základe môjho celoživotného záujmu o humanitné a sociálne vedy, kultúru a jazyky. Nebolo to vtedy jednoduché vzhľadom na veľa externých faktorov. Chcela som ísť študovať angličtinu, prípadne kultúrne kontexty, tak som nakoniec našla program, ktorý sa vtedy volal vedecké informácie a knihovníctvo. V tom čase bolo pre mňa náročné dostať sa na Filozofickú fakultu kvôli politickým problémom a môjmu otcovi, ale nakoniec sa to podarilo. Prijali ma a našla som si v tom štúdiu niečo zaujímavé. Okrem angličtiny, ktorá ma vždy bavila už na strednej škole, to boli niektoré filozofické témy – semiotika a teória komunikácie. To boli témy, v rámci ktorých som spracovala aj študentské vedecké práce. Tam som našla určité problémy, ktoré boli pre mňa intelektuálnou výzvou a ktorým som sa potom začala aj ďalej venovať. Bolo vidieť, že mám sklony k teórii a k teoretickému výskumu.

Bola by som vtedy rada pokračovala v práci na katedre, ale nebolo to možné. Preto som začala pracovať v praxi v knižniciach – najprv som pracovala v knižnici Matematicko-fyzikálnej fakulty Univerzity Komenského, potom v Slovenskej národnej knižnici a následne som prešla do Slovenskej technickej knižnice, na ktorej sme v tom čase začali zavádzať automatizovaný knižnično-informačný systém. Mohla som tak svojím spôsobom robiť niečo, čo by mohlo byť aj užitočné a pre mňa zaujímavé.

Profesorka Jela Steinerová. Zdroj: FB Katedra knižničnej a informačnej vedy

Vždy vás to teda svojím spôsobom ťahalo k informačnej vede.

Áno. Keď sme mali rôzne študijné špecializácie, ja som mala takzvaný vedecko-informačný smer a teoretické témy, ktoré ma zaujali – teóriu informácií, semiotiku, informačné systémy a komunikačné systémy. Takže som sa pohybovala a aj publikovala v takejto teoreticko-metodologickej rovine.

V profesionálnom živote sa venujete rôznym oblastiam informačnej vedy, predovšetkým informačnému správaniu ako takému. Čo bol ten prvý impulz, ktorý viedol k tomu, že ste túto problematiku začali vnímať ako niečo, čomu by ste sa chceli ďalej venovať?

To prišlo neskôr. V roku 1992 som ukončila doktorandské štúdium a po politickej zmene som priš-

la späť na katedru. V tomto období ma podporoval najmä profesor Kimlička. Následne sa tu začala budovať vzdelávacia a výskumná základňa, ktorá bola dovtedy podmienená ideologicky. Zrazu sme mali šancu prepojiť sa so západnými krajinami a s tým, čo sa vo svete v odbore deje. To bol dôležitý mílnik a impulz na to, aby sme začali študovať zahraničné programy a aby sme prehodnotili a aktualizovali to, čo sa tu dovtedy učilo. Profesor Kimlička a profesorka Makulová boli v tomto smere lídrami. Podarilo sa im získať množstvo grantov, ktoré nám pomohli prizvať sem zahraničných prednášateľov a vybudovať kurikulá, ktoré boli potrebné. Bola to pre mňa výzva. Dostala som sa do prostredia, kde sa už dalo všeličo robiť, a som rada, že som sa na tom mohla zúčastniť a prispieť k tomu, aby sme začali učiť napríklad aj informačné správanie. Boli tam ale aj ďalšie impulzy, najmä moje pobyty v zahraničí. Najskôr som bola v Oxforde, neskôr vo Florencii, v Bruseli a najdlhší pobyt som absolvovala v roku 1994 v Kongresovej knižnici vo Washingtone.

A čo sa týka vášho pôsobenia na katedre – aké mílniky vnímate v tomto smere?

Najskôr som sa pomerne intenzívne zaoberala informačným prieskumom a napísala som aj svoju prvú väčšiu knižku o teórii informačného prieskumu, ktorá sa v tom čase dosť často využívala aj ako učebnica. Mílnikom bolo prakticky všetko, čo som zažila po pobyte v Kongresovej knižnici, kde som získala množstvo zahraničných kontaktov a mala som možnosť zúčastniť sa mnohých konferencií. Mohla som ísť napríklad do Poľska, kde som bola súčasťou projektu Medzinárodného centra informačného manažmentu v Toruni. To ma v mnohých smeroch inšpirovalo, keďže som tam spoznala napríklad profesora Wilsona a mnohých ďalších zahraničných profesorov. Takže potom som sa už zaradila do tejto komunity, chodila som na konferencie, prednášala som a začala som aj publikovať. Prostredníctvom kontaktov s profesormi Wilsonom a Saracevicom, ale aj s ďalšími som následne identifikovala viaceré medzery nášho programu. Jednou z nich bola práve otázka informačného správania, ktorá sa nakoniec stala aj témou môjho nového predmetu a výskumných projektov.

Následne som v roku 2005 napísala knihu o informačnom správaní, keďže som po mojich pobytoch v zahraničí zistila, že túto tému tu nemáme dobre rozpracovanú a autori sa jej dostatočne nevenujú.

Vždy som sa snažila prepojiť témy, ktoré boli aktuálne v zahraničí tak, aby sme ich aj my vedeli spracovať a prispieť nejakým výskumom. To boli také ďalšie mílniky – keď som získala rôzne výskumné granty a začali sme sa na katedre venovať aktuálnym témam. Publikovali sme s kolegami rôzne monografie, či už o informačnej spoločnosti, informačných systémoch alebo o elektronickej komunikácii. Postupne sa začalo obohacovať naše poznanie v odbore, dovtedy akoby zastavené múrom medzi slobodnými a socialistickými krajinami.

Už ste naznačili, že ste napísali viacero monografií. Je niektorá z nich taká, ktorú by ste s odstupom času označili z vášho pohľadu za najvýznamnejšiu? V čom spočíva jej hlavný prínos?

Neviem celkom jednoznačne vybrať len jednu, ale podľa mňa kniha *Informačné správanie: Pohľady informačnej vedy* bola taká prelomová. Jednak preto, lebo bola následne použitá na moju inauguráciu, ale zároveň osvetľovala tému, ktorá u nás nebola dobre zachytená, ale aj preto, lebo obsahovala už náš vlastný výskum. Potom ale prišli aj ďalšie dôležité monografie, naposledy napríklad publikácia *Informačné prostredie a vedecká komunikácia: Informačné ekológie* zameraná na informačné správanie vedcov, v ktorej som predstavila vlastný prieskum informačného správania medzi našimi špičkovými vedcami, čo bolo pre mňa veľmi zaujímavé a obohacujúce.

V čom vidíte najzásadnejšie rozdiely či, naopak, pretrvávajúce prieniky z hľadiska vzdelávania a výskumnej činnosti na katedre v období posledných pätnástich – dvadsiatich rokov?

Rozdiely je vidieť napríklad v tom, že my sme boli trochu pionierskou generáciou, lebo sme jednotlivé témy museli preniesť do nášho prostredia, kde neboli celkom etablované. Ja som zorganizovala viacero konferencií, na ktorých som sa vždy snažila dostať na Slovensko odborníkov zo zahraničia, napríklad od roku 2013 sa pravidelne organizuje konferencia *Informačné interakcie*. V rámci našej spoločnej interakcie sme sa vždy navzájom poučili o tom, čo je aktuálne a aké sú trendy. Približne v roku 2005 som si uvedomila, že sme sa stali súčasťou odboru vo vyspelých krajinách a môžeme aj my prispieť k rozvoju informačnej vedy.

Problémom však je, že informačná veda je dosť fragmentovaná, tak ako aj vždy bola. Zdá sa, že jednotlivé témy nie sú vždy dosť prepojené – napríklad informačný prieskum, kde dnes dominuje téma umelej inteligencie alebo informačné správanie, kde zas vo veľkej miere dominujú sociálne vedy a psychológia. Mne sa páči, keď sa hľadajú inovatívne metodológie a prepojenia týchto tém, ktoré vychádzajú z praxe, ktorá je však tiež vystavená veľkým zmenám. Tak, ako to kedysi bola napríklad automatizácia knižníc, dnes to je aplikácia umelej inteligencie v rôznych formách spracovania informácií. Aj bibliografická paradigma je do istej miery zastaraná a rozvíja ju napríklad manažment dát a manažment znalostí. Tento odbor je teda vystavený veľkým a rýchlym zmenám, a preto sú potrební mladí ľudia, ktorí by k nim vedeli tvoriť prístup. Na katedre však tiež vidíme určitú generačnú medzeru, najmä kvôli nedostatku mladých doktorandov alebo post-doktorandov, ktorí by mohli kreatívne rozvíjať tieto témy a reagovať na fragmentárnosť odboru.

Odrážajú sa zmienené problémy aj v učebných osnovách, záverečných prácach študentov či vo výskumnej činnosti?

Áno, odrážajú sa. Keby sme si len porovnali, čo bolo aktuálne pred dvadsiatimi rokmi a čo je aktuálne teraz, tak zistíme, že je to úplne odlišné. Dnes sa hovorí napríklad o „user experience“ (*používateľská skúsenosť – pozn. aut.*), predtým sa hovorilo o čitateľoch a používateľoch knižníc. Celá koncepcia je veľmi premenlivá a ťažko uchopiteľná, ale, samozrejme, snažíme sa to aktualizovať aj v študijných programoch. Nedávno sme kvôli akreditáciám znovu robili viaceré zmeny a sú tam aj predmety ako manažment záznamov, dátová analýza, dizajn služieb alebo human-computer interaction (*interakcia človeka a počítača – pozn. aut.*). Ide o témy, ktoré sú neustále aktualizované a každý vyučujúci – pokiaľ je zodpovedný – si obsah svojho predmetu na začiatku semestra sám aktualizuje.

Otázne tiež je, na akej úrovni to učíte, pretože študenti požadujú veľa praktického a majú záujem aj o programovanie. Na druhej strane by sa im tiež malo poskytnúť niečo, čo je stabilnejšie. Novinky sa v praxi rýchlo naučia, no metodológia a teória sú stabilnejšie a to sa im nie vždy ľahko učí. To možno považovať za určitý rozpor vo vzdelávaní.

Ako vnímate súčasnú situáciu z hľadiska knižničnej a informačnej vedy na Slovensku? Už ste to čiastočne načrtli, no je niečo, čím by sme sa mohli inšpirovať zo zahraničia?

Je toho veľa, čím sa môžeme inšpirovať. Teraz sú, okrem umelej inteligencie, aj pre knižnice aktuálne témy ako problémy dezinformácií či dátový manažment. Hoci sme sa tejto téme venovali už asi pred desiatimi rokmi, neviem, či sa situácia v praxi veľmi zmenila a či všetky akademické knižnice realizujú dátový manažment a poskytujú služby s ním spojené. To je teraz významná téma, pretože veľa sa hovorí o veľkých dátach, dátových repozitároch, dátovej etike a dátovej gramotnosti. U nás sa učí dátová analýza a vizualizácia dát, čo sú zaujímavé témy, ktoré sa prelínajú s informatikou a vychádzajú z potreby praxe. Knižnice sa totiž tiež vo veľkej miere menia a mali by budovať dátovú infraštruktúru pre vedcov, študentov a výskumníkov a na základe toho poskytovať služby.

Je niečo, čím by sa, naopak, mohli v zahraničí inšpirovať od nás?

Keď som bola na zahraničných konferenciách, vždy boli naše príspevky prijaté dobre. V teoreticko-metodologickej rovine a v medzinárodných projektoch, ktorých sme boli súčasťou, nás prijali a uplatnili sme sa aj z hľadiska poznatkov a našich výskumov, ktoré ich v zahraničí, myslím, celkom zaujímali. Už sme sa totiž naučili, ako byť svojim spôsobom štandardní a ako priniesť niečo novšie – či už to bolo z oblasti informačného správania, informačnej ekológie, informačnej gramotnosti alebo informačného prostredia. Často sú to témy, ktoré ani v zahraničí nemajú celkom dobre rozpracované.

Teraz trochu konkrétnejšie: Ako vnímate pokrytie slovenského priestoru z hľadiska periodických publikácií, ktoré sa zameriavajú práve na oblasť knižničnej a informačnej vedy?

To je problém. Nielen u nás, ale aj v Českej republike. Nemáme karentovaný časopis a je ťažké takýto časopis vybudovať a udržať. Boli a sú nejaké pokusy – veľmi im držím palce, aby sa to podarilo. Je to asi aj problém financovania. Je niekoľko časopisov, v ktorých publikujem ja a moji kolegovia a hoci nie sú karentované,

požadujeme, aby príspevky boli aspoň recenzované, pretože je to pre nás dôležité. Kedysi sa to takto nebralo, ale dnes je veľká zmena aj v oblasti vedeckého publikovania a my sa tomu nejakým spôsobom musíme prispôbiť. Ak nemáme karentovaný časopis v našej krajine, musíme publikovať v zahraničí a to je, samozrejme, dosť ťažké. Mne sa to síce párkrát podarilo, ale nie je to v takom veľkom rozsahu, ako by som si želala. Podporujem preto všetky snahy aj v rámci zoskupenia krajín V4, kde by mohol vzniknúť aspoň jeden karentovaný časopis pre strednú Európu v našom odbore. Zatiaľ sa to, myslím, nepodarilo. Som rada, že na katedre sa nám podarilo zachovať kontinuitu vydávania zborníka *Knižničná a informačná veda*, v ktorom pôsobím ako predsedníčka redakčnej rady a editorka. Tento rok už vyšiel jubilejný 30. ročník.

Ktorým ďalším problémom budeme podľa vášho názoru v oblasti knižničnej a informačnej vedy čeliť v nadchádzajúcom období?

Je to predovšetkým výzva neustálej zmeny pod vplyvom nových technológií. Mnoho sa hovorí aj o informačnej etike, ale aj o umelej inteligencii v knižniciach a v knižničnej a informačnej vede. O nej sa tiež začalo viac hovoriť a písať v súvislosti s aplikáciou generáto-

rov textov vo vzdelávaní. Najmä v študentských prácach v oblasti tvorby textov už máme nejaké nástroje, ktoré nám vo veľkej miere môžu pomôcť, ale môžu nás aj ohroziť. Tých nových trendov a otáznikov je veľmi veľa a niektorí sa vo svojich profesiách môžu cítiť ohrození a mať obavu, že celú spoločnosť pretransformuje umelá inteligencia.

Čo sa týka ďalších trendov, tak sú to určite dáta, kde sa využívajú aj algoritmy umelej inteligencie, vrátane tém digitálnej gramotnosti, digitálnej kultúry a digitálnej etiky. To bude stále aktuálne, pretože vo veľkej miere pracujeme v digitálnom prostredí. Mňa ale zaujíma viac to, čo robí človek ako to, čo robia algoritmy. Aj preto sa zaoberám informačným správaním a kreativitou – napríklad ako sa človek v digitálnom prostredí vyrovnáva s takýmito inteligentnými nástrojmi, ako môžu podporiť jeho informačnú tvorivosť a v čom sú ich riziká.

Ktorým smerom sa v nadchádzajúcom období budú uberať vaše výskumné snahy?

Pravdepodobne týmto smerom: digitálny život človeka, informačné správanie človeka pri využívaní nových nástrojov umelej inteligencie a tvorivosť človeka v digitálnom prostredí aj v kontexte informačnej gramotnosti. Rada by som sa zamerala najmä na tvorivosť človeka v práci s informáciami.

VÝBER PUBLIKÁCIÍ

1996

STEINEROVÁ, Jela. *Teória informačného prieskumu*. Bratislava : CVTI SR 1996. 262 s. ISBN 80-85165-58-9.

1998

STEINEROVÁ, Jela. *Tvorba informačných produktov*. Bratislava : CVTI SR 1998. 130 s. ISBN 80-85165-73-2.

2003

STEINEROVÁ, Jela. Information science research agenda in Slovakia: history and emerging vision. In *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. Hoboken : Wiley-Blackwell. Roč. 2003, č. 54 (1), s. 81 – 86. ISSN 2330-1643.

2005

STEINEROVÁ, Jela. *Informačné správanie: Pohľady informačnej vedy*. Bratislava : CVTI SR 2005. 189 s. ISBN 80-85165-90-2.

2007

STEINEROVÁ, Jela – GREŠKOVÁ, Mirka – ŠUŠOL, Jaroslav. *Prieskum relevancie informácií: Výsledky analýz rozhovorov s doktorandmi FiFUK*. Bratislava : CVTI SR 2007. 150 s. ISBN 978-80-85165-93-7.

STEINEROVÁ, Jela – ŠUŠOL, Jaroslav. Users' information behaviour: a gender perspective. In *Information Research*. BORÅS : University of BORÅS. Roč. 2007, č. 12 (3), s. 1 – 16. ISSN 1368-1613.

2008

STEINEROVÁ, Jela. Seeking relevance in the academic information use. In *Information Research*. Borås : University of Borås. Roč. 2008, č. 13 (4), s. 1 – 11. ISSN 1368-1613.

2010

STEINEROVÁ, Jela, GREŠKOVÁ, Mirka, ILAVSKÁ, Jana. *Informačné stratégie v elektronickom prostredí*. Univerzita Komenského v Bratislave 2010. 192 s. ISBN 978-80-223-2848-7.

STEINEROVÁ, Jela. Ecological dimensions of information literacy. In *Information Research*. Borås : University of Borås. Roč. 2010, č. 15 (4), s. 1 – 14. ISSN 1368-1613.

2012

STEINEROVÁ, Jela a kol. *Informačná ekológia akademického informačného prostredia*. Univerzita Komenského v Bratislave 2012. 96 s. ISBN 978-80-892-3178-4.

2014

STEINEROVÁ, Jela – HRČKOVÁ, Andrea. Information support of research information interactions of PhD. students in Slovakia. In *The Grey Journal*. Amsterdam : TextRelease. Roč. 2014, č. 10 (2), s. 79 – 85. ISSN 1574-1796.

2016

STEINEROVÁ, Jela. Information literacy studies and human information behaviour. In *ProInFlow*. Brno : Masarykova univerzita. Roč. 2016, č. 8 (2), s. 53 – 84. ISSN 1804-2406.

2017

STEINEROVÁ, Jela – ROHÁČ, Juraj – PODUŠELOVÁ, Gabriela. Slovakia: libraries, archives and museums. In *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. Boca Raton : CRC 2017. 14 s. ISBN 978-1-4665-5259-3.

2018

STEINEROVÁ, Jela. *Informačné prostredie a vedecká komunikácia: Informačné ekológie*. Univerzita Komenského v Bratislave 2018. 229 s. ISBN 978-80-223-4445-6.

STEINEROVÁ, Jela. Qualitative methods in information research: a study of research creativity. In *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*. Singapore : World Scientific Publishing Company. Roč. 2018, č. 7 (1), s. 87 – 99. ISSN 2241-1925.

2019

STEINEROVÁ, Jela. Challenges of information infrastructures for open science and academic libraries. In *Zagadnienia Informacji Naukowej*. Varšava : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Roč. 2019, č. 57 (1A), s. 12 – 27. ISSN 0324-8194.

2020

STEINEROVÁ, Jela – ONDRIŠOVÁ, Miriam. (eds.). *Informačná veda: výkladový slovník*. Autori: Jela Steinerová, Jaroslav Šušol, Pavol Rankov, Lucia Lichnerová, Ľudmila Hrdináková, Miriam Ondrišová, Marta Špániová, Katarína Buzová, Andrea Hrčková. Univerzita Komenského v Bratislave 2020. 278 s. ISBN 978-80-223-4866-9.

2021

STEINEROVÁ, Jela. Theoretical constructs of information science: development towards an ecological paradigm and information ethics in digital environment. In *Knižničná a informačná veda* 29. Univerzita Komenského v Bratislave 2021, s. 9 – 38. ISBN 978-80-223-5064-8.

2023

STEINEROVÁ, Jela. Social and epistemic values of information in the framework of information ethics. In *Knižničná a informačná veda*. 30. Univerzita Komenského v Bratislave 2023, s. 9 – 38. ISBN 978-80-223-5504-9.

SKÚSENOSTI PRACOVNÍKOV KNIŽNIČNÉHO INŠTITÚTU SNK S INOVÁCIAMI PRI REALIZOVANÍ VZDELÁVACÍCH PODUJATÍ

MGR. NIKOLA KIANICOVÁ
MGR. JANA SKALICOVÁ

 nikola.kianicova@snk.sk
jana.skalicova@snk.sk

 Slovenská národná knižnica

 www.snk.sk

Despite the long-standing conference model during which participants usually act as passive listeners, a gradual transformation has been taking place. Online meetings are coming to the forefront and online tools supporting interactions between speakers and participants are becoming more common. Workshops and lectures have thus become a space for active participation. The aim of this paper is to present the first-hand experience of the authors with the organization of conferences and educational events at the Slovak National Library and to summarize key trends that can be applied to basically any event. A number of interactive online tools will also be introduced. The importance of taking trends into account leads to the increased attractiveness of events, improved librarian education and collaboration between libraries.

Keywords: conferences, workshops, innovations in education, online tools, Library Institute, Slovak National Library

ÚVOD

Angažovanie zamestnancov v celoživotnom vzdelávaní prostredníctvom organizovaných odborných podujatí sa stáva čoraz náročnejšie, a to hneď z dvoch dôvodov. Rozšírenie znalostí použitím nových médií na rôznych internetových platformách, zahrňujúc okrem iného i online záznamy či streaming z podujatí, spôsobuje, že ich obsah je ľahko prístupný i z pohodlia kancelácie. Na druhej strane, je to vynaložené úsilie na využitie potenciálu angažovanosti a sústredenia sa účastníkov na takýchto odborných podujatiach, ktoré sa v podobe bývalých klasických jednosmerných prednášok stávajú účastnícky nezaujímavými až nefunkčnými.

Kultúra či spôsob odovzdávania a následne ďalšieho šírenia informácií a učenia sa si v súčasnosti čoraz viac vyžaduje propagovať nielen vedomosti, ale aj záujmy, nápady, rady, postrehy, otázky a úvahy, v ktorých sa na povrch opätovne dostáva ľudský faktor, a to tak na strane rečníkov, ako aj na strane zúčastnených.

Mnohé kultúrne ustanovizne uprednostňujú organizovanie online podujatí aj vzhľadom na množstvo výhod, ktoré poskytuje dištančná forma. S tým súvisí i fakt, že práve tento spôsob organizovania podujatí prinútil knihovníkov serióznejšie pristupovať k virtuálnemu priestoru a zároveň oboznamovať sa s technologickými problémami, ktoré práca s IKT prináša. V mnohých prípadoch však nejde len o riešenie technických problémov, ktorým sa v online prostredí musí čeliť.

Na podujatiach a seminároch organizovaných odborom k-Služby Slovenskej národnej knižnice si ľudia čoraz častejšie vyžadujú zdieľať poznatky, najvhodnejšie postupy a prajú si diskutovať o svojich záujmoch, pričom popri odbornej diskusii oceňujú zhromažďovanie pripomienok jednotlivých kolegov v odbore, ktorí sa zaoberajú riešeniami rovnakých nosných tém, prípadne sú v riešení daných otázok úspešnejší.

S cieľom nadviazať na predchádzajúce informácie sa čitateľom pokúsime poskytnúť niekoľko postrehov z praxe knihovníka Knižničného inštitútu Slovenskej národnej knižnice, ktoré sme zaznamenali pri pripravách a realizácii rôznych konferencií, seminárov a iných odborných podujatí za posledné dva roky. Knižnice, ktoré podobné podujatia zatiaľ vo väčšej miere nerealizovali, respektíve ich organizovali s menšími či väčšími pochybnosťami, sa môžu inšpirovať a prehodnotiť formy, prípadne nájsť užitočné

postrehy a tipy na realizáciu podujatí s cieľom „oživiť“ a zvýšiť interakciu s publikom.

Príspevok je obohatený o výstupy z ankety, ktorú Knižničný inštitút Slovenskej národnej knižnice predostrel knihovníkom v slovenských knižniciach s možnosťou vyjadriť sa k téme inovácií vzdelávacích podujatí, pričom otázky v ankete boli kladené formou čiastkových výpovedí predkladaného textu.

ZANIKNÚ TRADIČNÉ KONFERENCIE AKO ICH POZNÁME?

Na tradičnej konferencii či odbornom seminári je v hľadisku 50 – 100 účastníkov a na pódium rozpráva jeden prednášajúci za druhým. Prezentácie sú tak, ako ich poznáme, väčšinou jednosmerné, keďže rečník sa prihovára publiku prostredníctvom precízne spracovanej prezentácie, ktorá obvykle neposkytuje priestor na interakciu. Výsledkom takéhoto sledu odborných príspevkov býva, že po prvých troch vystúpeniach rečníkov prevažná časť účastníkov začne siahť po smartfónoch a čiastočne, respektíve úplne prestane sledovať dianie pred sebou. Získať späť pozornosť takéhoto účastníka býva neuveriteľne ťažké, ak nie priam nemožné.

Vzostupom online podujatí po covidovej ére a s klesajúcou schopnosťou udržať pozornosť jednotlivca zaťaženého informačným stresom na odborných prednáškach trvajúcich celé hodiny sa konferenčný model začína meniť. Dĺžka programu sa skracaje a formát podujatí sa zameriava viac na účastníka.

„Aktívne či už pasívne angažovanie sa zamestnanca vo vzdelávaní prostredníctvom organizovaných podujatí závisí od typu realizovaného podujatia a efektívnosti pre zamestnanca. Klasické prednášky, na ktorých zamestnanec prijíma od prezentujúceho odborné informácie, sa stáva tichým konzumentom nových informácií, ktoré slúžia pre jeho ďalší profesijný rozvoj s následným aplikovaním v praxi. Workshopy a podobné podujatia predstavujú väčšiu angažovanosť zamestnancov. Vďaka interaktívnym formám spolupráce medzi účastníkmi si zamestnanci odnášajú viac podnetov pre ďalšie praktické využitie. Oživením a inováciou vo vzdelávaní by mohlo byť koučovanie knihovníkov.“

(Ludmila, Podduklianska knižnica vo Svidníku)

SKÚSENOSTI A POZNATKY SNK S ORGANIZOVANÍM FYZICKÝCH KONFERENCIÍ A SEMINÁROV

- Účastníci podujatí už de facto nutne nepotrebnú fyzicky (často úmorne a komplikovane) cestovať na konferenciu, aby počuli rozprávať expertov. Adekvátny obsah k takýmto prednáškam je možné nájsť na internete v dostatočnom množstve, a teda ostáva otázka, čo sa chcú ľudia na podobných podujatiach dozvedieť? Najnovšie informácie? Alebo sa chcú na týchto podujatiach skôr socializovať?

Náš poznatok:

Potenciálni účastníci si radi pozrú video z daného podujatia alebo si prečítajú článok v pohodlí svojej kancelárie v práci. Je preto na zvážení, či nie je lepšie pripraviť takéto eventy sporadicky s tým, že sa daný obsah fyzickej konferencie bude streamovať, nahrávať a zverejňovať na dostupných platformách a účastníkov dostatočne dobre oboznamovať s adresou úložiska vzdelávacieho materiálu.

- Pasívne prijímanie informácií je na ústupe. Účastníci, ktorí sa ocitnú v roli divákov, mávajú sklony nielen rýchlo strácať pozornosť, no vzhľadom na to, že sa nepodielajú na kreovaní obsahu či vedenia spôsobu, akým informácie počas podujatia prúdia, sú voči tomuto obsahu často kritickí. V súčasnosti je cesta učenia a vzdelávania sa prostredníctvom interakcie nevyhnutná. Tá zahŕňa komorné debaty, rozhovory či zdieľanie skúseností a problémov, na ktoré sa prostredníctvom interakcie omnoho efektívnejšie hľadajú spoločné riešenia.

Náš poznatok:

Interaktívna forma výuky si vyžaduje špecifický typ prednášajúceho, ktorý vie rýchlo reagovať na vzniknuté podnety, nebojí sa spätnej väzby publika, teda je schopný prispôbiť sa a zároveň za akýchkoľvek okolností prezentovať myšlienky a dokázať reagovať na nepredvídané momenty a situácie. Klasického rečníka nahrádza rečník/osobnosť, ktorý na podujatí odovzdáva nielen svoje odborné vedomosti, ale publiku prináša aj osobnostný a ľudský faktor.

„Úroveň prezentácií v Powerpointe je v súčasnosti horšia, ako by mala vypadáť úroveň vo vzdelávacích inštitúciách. Napísať text vo worde, preklopiť ho na slide, pridať pár obrázkov či piktogramov a potom účastníkom prezentovaný text prečítať, je zatiaľ najrozšírenejšia, absolútne nedostatočná kvalita prezentovania.“

(Iveta, Verejná knižnica Mikuláša Kováča)

- V súčasnosti je tendencia nahradiť dlhé prezentácie, na ktoré sme boli donedávna zvyknutí a ktoré neraz presahovali 60 minút, kratšími, maximálne 20 minútovými prednáškami, počas ktorých sa rečník snaží predniesť publiku nosnú myšlienku z pretlaku informácií. V zahraničí sa dokonca začína upúšťať od prezentácií formou slidov a priestor interakcie s publikom nahrádzajú výhradne tzv. pódiové diskusie, ktoré, samozrejme, očakávajú istú mieru poznania názorových postojov prednášajúceho, s ktorými sa účastníci vopred oboznámia a na fyzickom podujatí kladú hostovi už len otázky.

Náš poznatok:

Nie je potrebné vyžadovať od rečníka, aby vystúpenia naťahovali na 45 minút a viac, pretože takýto prejav sa môže veľmi rýchlo zmeniť na vágny a nezaujímavý. Zvyšný čas, ktorý je na toho ktorého rečníka vyčlenený, je vhodnejšie vyplniť otázkami účastníkov či vedeným rozhovorom s organizátormi podujatia, prípadne nechať rečníkovi priestor, aby sa venoval práci s publikom, ktoré môže v danom čase rôzne inklinovať k spôsobu zodpovedania otázok, vyplývajúcich z kontextu prednášok.

„Plodná diskusia môže byť niekedy obohacujúcejšia, ako počúvanie dlhých prezentácií, pri ktorých mnohí z nás po pol hodine strácajú pozornosť.“

(Jana, Mestská knižnica Kysucké Nové Mesto)

- Z uvedeného vyplýva, že ani časom sa nemenia hlavné dôvody, prečo ľudia navštevujú konferencie, odborné semináre a prednášky. Účastníci chcú získať relevantné vedomosti, spoznať nových ľudí a nadviazať nové kontakty.

Náš poznatok:

Povzbudiť účastníkov k vzájomným rozhovorom je kľúčové. Prijemné prostredie, dostatok vytvoreného časového priestoru či občerstvenie zvyšuje šancu, že účastníci sa navzájom stretnú v uvoľnenom prostredí a z podujatia budú odchádzať spokojní. Diskusné stoly, rolové aktivity a spoločné hľadanie riešení v menších skupinách, v ktorých budú môcť účastníci niekoľko minút otvorene diskutovať o relevantných témach a nadväzovať pri tom kontakty, je v konečnom dôsledku práve dôvod návštevy podujatia.

„Všetky tieto doplnkové aktivity podujatia sú jedným z kľúčových faktorov, ktorý vo veľkej miere prispieva k rozhodnutiu účasti na podujatí. Zajímavá téma podaná príťažlivým spôsobom, plus príjemné prostredie je základom úspešného podujatia.“

(Ludmila, Krajská knižnica Karola Kmetka v Nitre)

Slido ako nástroj interakcie s publikom pri realizovaní fyzických konferencií a seminárov

Technológie môžu mať na podujatiach síce veľkú transformačnú silu, ale žiadna technika nezachráni fádne alebo nudné podujatie. Preto je potrebné sústrediť sa hlavne na ciele podujatia, pričom technológia ako taká je len nástrojom, ako tieto ciele dosiahnuť. Inými slovami – nie je nič horšie, ako používať technológiu iba preto, aby sme boli „IN“.

Slido je obľúbená a vyhľadávaná aplikácia, pomocou ktorej prednášajúci alebo moderátor podujatia zapojí do avizovanej témy aj publikum tak, že publikum môže počas prednášky dávať otázky rečníkovi na aktuálne témy. Účastníci taktiež môžu hlasovať za položené otázky, ktoré ich najviac zaujímajú, aby sa tieto otázky dostali na popredné priečky, a tak získajú vysokú pravdepodobnosť toho, že budú rečníkom zodpovedané.

Prostredníctvom aplikácie Slido môže účastník sledovať prezentáciu na tablete, v počítači, z hľadiska, ale aj

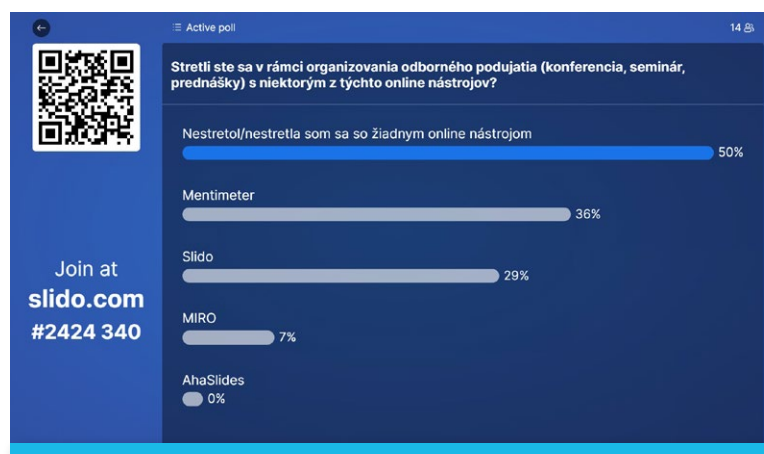
na diaľku. Slido je jeden z prvých slovenských startupov, ktorý sa zaslúžene etabloval na zahraničných trhoch s tým, že sa snaží obchádzať nevýhody Q&A (Question & Answer, t. j. Otázka a odpoveď), pričom túto aplikáciu na vystúpeniach používal už aj Elon Musk. Peter Komorník, zakladateľ aplikácie Slido, vysvetľuje, že „... zmyslom Slida je kultivovať diskusiu a crowdsourcovať najlepšie otázky z publika. Pôvodný nápad bol o okamžitej spätnej väzbe pre učiteľov a prezentujúcich. Väčšina toho, čo Slido robí a ako vyzerá, vzišla práve z nápadov a spätnej väzby od zákazníkov.“¹

Výhody aplikácie Slido² pri organizovaní fyzických konferencií:

- prostredníctvom odkazu na Slido event sa účastníci podujatí môžu pripojiť a dopredu prispievať otázkami,
- všetky otázky a reakcie sú dostupné aj po ukončení podujatia (účastníci sa k obsahu môžu kedykoľvek vrátiť),
- rôznorodý spôsob zobrazovania výsledkov odpovedí účastníkov formou word cloud (zhluk slovíčok), pričom účastníci v aplikácii vidia, ako sa odpovede menia v reálnom čase,
- anonymita – účastníci kladúci otázky sa nemusia báť, „čo si kto pomyslí o položenej otázke“.

Peter Komorník. Zdroj: FB Slido Slovensko

Vzor zobrazovania odpovedí v aplikácii Slido

REALIZOVANIE PODUJATÍ V ONLINE PROSTREDÍ

Oproti bežnému publiku, za ktorým sme sa pri fyzických stretnutiach mohli otáčať rôznymi smermi, si online prostredie vyžaduje sústredenie sa na jeden bod, teda na kameru v prenosných zariadeniach. Interakcia s online publikom si vyžaduje

určité odosobnenie sa a lepšiu predstavivosť, a to predovšetkým vo vciťovaní sa do nálad zúčastnených „na opačnej strane“. Pohyb a reč tela, ktorú v každodennom prejave používame ako smerodajnú pomôcku pri znázorňovaní pocitov a citového rozpoloženia, sa v roli rečníkov pred monitormi musí obmedziť na stiesnený pohyb rúk pred hrudníkom (pri online prenosoch je vítané, ak má rečník na obraze odkrytú celú vrchnú časť tela a prípadne používa ruky v pohybe pred hrudníkom ako náhradu iných, vo fyzickom kontakte prirodzených pohybov tela).

Neverbálny prejav je potrebné v online priestore používať jednoznačne, odhliadnuc od toho, že výraz tváre, mimika a gestá ako také sa u jedinca nedajú naučiť. Učíme sa však prijať fakt, že online komunikácia má svoje vlastné pravidlá a musíme sa jej preto naučiť prispôbovať. Nikto z nás predsa nechce pôsobiť ako „zaklínač hadov“.

Keďže v online priestore koncentrácia účastníkov rýchlo klesá, je potrebné, ba priam nevyhnutné prezentácie a vystúpenia oživiť. Okrem tipov ako efektívne využiť časti tela, ktoré zachytáva zorné pole kamery, je namieste využívanie dostatočných páуз vo vetách či spomalenie prejavu, na ktoré nás môžu upozorňovať farebné pripomienky umiestnené tak, aby sme ich mali neprestajne na očiach. Všetky pomôcky (papieriky, poznámky, upozornenia alebo farebná šípka smerujúca na bod, v ktorom je umiestnená kamera, a pod.) využívané v online priestore sú oproti fyzicky sa konaným podujatiam veľkou výhodou. Ak sa k uvedeným radám použije aj dostatočne vhodné osvetlenie so zdrojom svetla smerom k tvári, online prenosy sa posunú žiadaným smerom (odkloniť od neho však môžu nepredvídané technické poruchy, respektíve aj nezájem publika).

„Nakoľko obdobie počas pandémie prinieslo len možnosť online stretávania sa, vzdelávania a odovzdávania skúseností, tým pádom sa museli aj zamestnanci preorientovať na prácu vo virtuálnom priestore a efektívnejšie využívať nástroje potrebné na online aktivity. Paradoxne aj po skončení pandémie je táto forma školení, seminárov a workshopov pre zamestnávateľov a zamestnancov zaujímavá, hlavne z hľadiska úspory času a prostriedkov. Na druhej strane však spôsobuje stratu priameho sociálneho kontaktu.“

(Ludmila, Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre)

Mentimeter ako nástroj interakcie v online prostredí

Pre nespočetné množstvo výhod, ktoré poskytuje organizovanie podujatí online formou, mnohé knižnice čoraz častejšie pristupujú práve k realizácii takéhoto typu podujatia. Online podujatia však majú aj nevýhody. Medzi najväčšie patrí problém sústredenosti a množstvo okolitých, pozornosť rozptyľujúcich, podnetov. Keďže v online priestore koncentrácia účastníkov rýchlo klesá, je vhodné prezentácie oživiť nástrojmi, ktoré interaktívne zapoja účastníkov do vzdelávania a vtiahnu ich do aktivity. Vďaka nim účastníci udržiavajú pozornosť a zároveň sami aktívne prinášajú svoje postrehy, myšlienky či postoje. Jednou z takýchto platforiem je aj bezplatný online nástroj Mentimeter, ktorý robí prezentácie zaujímavejšie, interaktívnejšie a zapája do nich aj samotných účastníkov. Mentimeter umožňuje zbierať názory účastníkov cez počítač či mobilné telefóny, čo vedie k aktivizácii účastníkov online stretnutí. Prednášajúci môže prostredníctvom tohto nástroja formulovať rôzne typy otázok, pričom odpovede účastníkov sa zobrazujú na obrazovke v reálnom čase anonymne, takže účastníci môžu odpovedať otvorene a pravdivo.

Registrácia na platforme Mentimeter

Na využívanie online nástroja Mentimeter je potrebné založiť si účet na stránke [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com). Jednoduchú bezplatnú registráciu je možné urobiť prihlásením prostredníctvom prihlasovacieho účtu na sociálnej sieti Facebook alebo prihlásením sa do Google účtu. V prípade, že sa nevyužije ani jedna z uvedených možností, registráciu je možné dokončiť vyplnením mena používateľa, emailovej adresy a hesla, ktoré sa bude používať pri prihlásení. Ďalším krokom pri registrácii je odpoveď na otázky „Kde budete používať Mentimeter?“ a „Aké sú vaše hlavné ciele pri používaní Mentimetra?“. Tieto informácie aplikácia použije, aby registrovanému používateľovi pomohla začať s tvorbou prezentácií, prípadne odporučila vhodné námety. Bezplatná registrácia poskytuje možnosť spýtať sa 2 otázky a vytvoriť 5 kvízov na jednu prezentáciu, pričom vytvorených prezentácií je neobmedzený počet a taktiež nie je obmedzený ani počet hlasujúcich.

Charakteristika používateľskej platformy Mentimeter

Prostredie platformy Mentimeter je z uhla pohľadu prezentujúceho veľmi minimalistické a jednoduché na orientáciu. Pri vytváraní novej prezentácie je potrebné kliknúť na tlačidlo „new presentation“, aby si užívateľ mohol vybrať zo všetkých foriem prezentácií Mentimetra. Najpopulárnejšie a najviac využívané sú nasledovné formy:

- **Multiple Choice** – výber z viacerých možností umožňuje položiť publiku otázku, na ktorú môže odpovedať z vopred preddefinovaných možností odpovedí. Pre zatriktívnenie tohto typu snímky je možné k odpovediam pridať aj obrázky buď vybrať obrázok z počítača, použitím voľne dostupných obrázkov priamo z knižnice Mentimetra, alebo vybrať z ponuky GIF obrázkov.
- **Word Cloud** – slovný oblak umožňuje klásť akúkoľvek otvorenú otázku a publikum môže odoslať ľubovoľnú textovú odpoveď. Akonáhle účastník odpovie, jeho odpoveď sa okamžite zobrazí v prezentácii. Táto grafika zobrazuje odpovede účastníkov vizuálne pútavým spôsobom, pričom najobľúbenejšie a najčastejšie vyskytujúce sa odpovede zobrazuje graficky odlišne.
- **Open Ended** – otvorené otázky umožňujú účastníkom napísať ľubovoľnú odpoveď s maximálnym použitím 250 znakov. Na oživenie snímky je možné pridať obrázok na pozadie.
- **Scales** – pomocou tohto typu otázky môžu účastníci hodnotiť výroky na číselnej stupnici označujúcej rozhodne nesúhlasím až po úplne súhlasím. Táto forma sa využíva v prípade, ak chceme, aby publikum hodnotilo jednotlivé položené otázky alebo chceme generovať štatistiky.
- **Ranking** (rebríček) – tento typ tzv. hodnotiacej otázky umožňuje publiku zoradiť poradie odpovedí podľa ich preferencií. Publikum dostane zoznam položiek a zoradí ich v určitom poradí. Odpovede na položenú hodnotiacu otázku sa usporiadajú tak, ako ich publikum zaradilo. Položky, ktoré neboli vybraté, sa zobrazia v spodnej časti.
- **Q&A** (Question & Answer) – Mentimeter tiež umožňuje prijímať otázky od publika. Publikum môže klásť otázky buď počas celej prezentácie, alebo môže klásť otázky len počas prezentovania konkrétnej snímky „Question & Answer“. Aplikácia umožňuje zobrazovanie otázok v poradí, v akom boli kladené, a teda účastníci vidia práve aktuálne zodpovedanú otázku.

Začlenenie interaktívnych otázok v reálnom čase do prezentácií je neuveriteľne jednoduché a zároveň ide o efektívny spôsob, ako upútať pozornosť ľudí a zvýšiť ich zapojenie sa do podujatia. Na spustenie prezentácie pre publikum je potrebné kliknúť na tlačidlo „Present“.

Charakteristika platformy Menti

Z uhla pohľadu publika stačí na stránke menti.com zadať kód, ktorý je zobrazený v hornej časti lišty prezentácie. Podľa typu zvolenej formy prezentácie účastník odpovedá na otázky.

V rámci Mentimetra je možnosť urobiť s publikom aj kvíz, pričom účastníci majú možnosť vybrať si z odpovedí, ktoré sú vopred preddefinované, respektíve účastníci majú možnosť zadať svoje vlastné odpovede. Na oživenie môžeme pridať do pozadia hudbu, aby sa kvíz stal energickejším. Mentimeter však ponúka oveľa viac, ako len klásť interaktívne formy otázok či robiť kvíz, napríklad možnosť vytvárať prezentácie s textom alebo s interaktívnymi obrázkami.

V rámci online vzdelávania, porád či online stretnutí sa stretávame s veľkým množstvom jednosmernej komunikácie. Každý účastník na vzdelávaní však chce byť vypočutý. Proces používania Mentimetra je pomerne jednoduchý – stačí vytvoriť otázku a následne ju prezentovať rôznymi spôsobmi, napríklad prostredníctvom mobilného telefónu, tabletu, notebooku či počítača, potom prejsť na konkrétnu adresu URL, zadať kód a odoslať svoje odpovede. S Mentimetrom má každý jeden účastník rovnakú príležitosť vyjadriť svoj názor a zapojiť sa tak do online vzdelávania.

Mentimeter je interaktívny nástroj, ktorý umožňuje ľuďom komunikovať novým a inovatívnym spôsobom. Vďaka nemu je každé online stretnutie zábavnejšie a produktívnejšie.

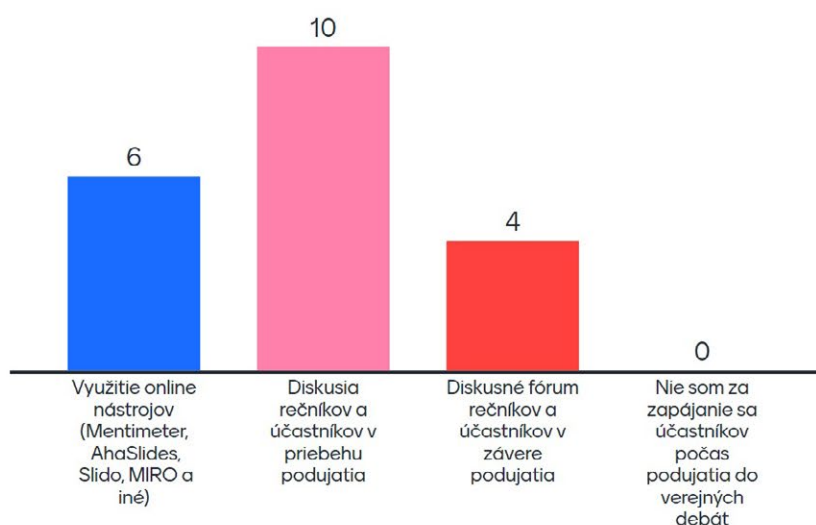
Ďalšími online nástrojmi, ktorými je možné oživiť a inovovať online vzdelávanie, porady či online stretnutia, sú napríklad online nástroje AhaSlides či MIRO.

AhaSlides je online nástroj, ktorý zapája účastníkov do priamych prieskumov a pomáha tak získať pozornosť publika. Používatelia majú neobmedzený počet otázok, plný prístup ku všetkým typom interaktívnych snímok.

MIRO je online nástroj vďaka ktorému je možné vizualizovať prakticky čokoľvek. Je to nástroj na tvorbu

Ktor3 z foriem zapojenia 3castn3kov do diania podujatia sa V3m zd3a byĹ najviac efekt3vna?

14

Vzor zobrazovania odpoved3 v aplik3cii Mentimeter

diagramov, pojmov3ch m3p, ale aj skicovania. MIRO si moĹno predstaviĹ ako veĹk3 interakt3vnu n3stenku pon3kaj3cu katal3g Ńabl3n, pomocou ktor3ch Ńkolutelia pohodlne n3jdu spr3vnu Ńtrukt3ru potrebn3 na vysvetlenie poznatkov.

Z3VER

CieĹom zav3dzania r3zn3ch inovaĹn3ch prvkov s presahom do digit3lnej transform3cie vzdel3vac3ch podujati3 kniĹnic je zefekt3vnenie fungovania a zatrikt3vnenie uĹ existuj3c3ch typov podujati3, ktor3 tvoria d3ĹeĹit3 3lohu knihovnickej Ĺinnosti. V kniĹniciach sa tak3to inov3cie dej3 r3znymi cestami, napr3klad vyuĹ3van3m interakt3vnych aplik3ci3, zmenou sp3sobu prezentovania obsahu na tradiĹn3ch odborn3ch semin3roch, zn3Ĺovan3m n3kladov na cestovanie pri kratŃich online podujatiach, zvyŃovan3m dosahu z3ujemcov streamovan3m alebo ukladan3m vzdel3vacieho obsahu na internete, 3sporou reĹijn3ch n3kladov a priestorov3ch moĹn3st3 menŃich kniĹnic, d3razom na zauj3mav3ch host3 a predn3Ńaj3c3ch, intern3m vzdel3van3m zamestnancov na bezprobl3mov3 uĹ3vanie informaĹno-komunikaĹn3ch technol3gi3 a pod. Takmer vŃadepr3t3mn3 virtualita ako priestor s obrovsk3m mnoĹstvom inform3ci3 men3 aj sp3sob

prezentovania vedom3st3 na odborne veden3ch vzdel3vac3ch podujatiach (tradiĹn3ch i online) s cieĹom z3skaĹ v3ĹŃiu pozornosĹ 3castn3ka oproti 3navne zreferovan3m t3mam v danej oblasti, ktor3 si zainteresovan3 3castn3k m3Ĺe kedykoĹvek dodatoĹne vyhĹadaĹ a dopln3Ĺ (v pr3pade z3ujmu) z relevantn3ch a dostupn3ch zdrojov.

SchopnosĹ z3skaĹ obrovsk3 mnoĹstvo inform3ci3 za veĹmi kr3tk3 3as umoĹĹňuje skracovanie realizaĹn3ho 3asu pr3spevkov (na piedest3l sa okrem inform3cie dost3va forma a schopnosĹ prejaviĹ z3ujem a interagovaĹ sa s publikom).

CieĹom kniĹnic by malo byĹ aj identifikovaĹ a napln3Ĺ pracovn3 poz3cie s predpokladom znalosti riadenia projektov a pr3prav Ńpecif3ck3ch a modern3ch vzdel3vac3ch podujati3 (je potrebn3 zd3razniĹ nekulumulovanie beĹn3ch knihovnic3ch poz3ci3 s dalŃimi n3roĹn3mi 3lohami a funkciami vyĹaduj3cimi samostatn3ch odborn3ch pracovn3kov). D3ĹŃou 3lohou kniĹnic je rozvoj komunikaĹn3ch zručnosŹ, schopnosŹ a ostatn3ch vlastnosŹ potrebn3ch na realizovanie nov3ho charakteru vzdel3vac3ch podujati3 tak, aby odr3Ĺali potrebu zvyŃenej interakcie s 3castn3kmi vzdel3vania. TaktieĹ je d3ĹeĹit3 analyzovaĹ, identifikovaĹ a zaobstar3Ĺ kvalitn3 informaĹno-komunikaĹn3 technol3gie nielen do kniĹnic, ale aj knihovnicom, ktor3 by mali disponovaĹ funkĹnou a modernou technikou (hardv3rov3 i softv3rov3 vybavenie kniĹ-

níc) a vytvoriť tréningové programy a podmienky na rozvoj zručností a schopností jednotlivých pracovníkov, ktorých cieľom bude podporiť interný program celoživotného vzdelávania (zabezpečiť kontinuálne vzdelávanie knihovníkov v oblasti nových technológií a správania sa v online priestore tak, aby si mohli udržať konkurencieschopnosť).

A čo dodať úplne na záver? Sme v tom spolu, preto je nevyhnutné podporovať spoluprácu medzi jednotlivými knižnicami a ochotu učiť sa jeden od druhého, vzájomne si pomáhať a nevystupovať voči sebe ako konkurencia či hodnotitelia. Každá knižnica

má úspechy aj slabiny. Je nevyhnutné využiť synergický efekt našich silných stránok a spoločne dopomôcť k odstraňovaniu slabých miest. Niekedy stačí rada, inokedy konštruktívna spätná väzba, respektíve pochopenie a podpora, ak sa niečo nepodarí tak, ako sme si to pri najlepšej vôli predstavovali. Slovenská národná knižnica odbor Knižničný inštitút preto vysoko oceňuje ochotu knižníc, ktoré sa v posledných rokoch zapojili do podujatí s tzv. *Príkladmi z praxe* a skúsenosťami obohatili náš spoločný priestor. Taktiež si ceníme všetky príspevky v spätných väzbách, ktoré nás posúvajú dopredu.

POZNÁMKY

¹ Viac pozri na <https://www.trend.sk/trend-archiv/ako-islo-slido-sveta>.

² Viac o aplikácii Slido sa môžete dozvedieť na <https://www.sli.do/>.

ONLINE KALENDÁR PODUJATÍ KNIŽNÍC NA SLOVENSKU

Slovenská národná knižnica uverejňuje na webovej stránke www.snk.sk zoznam odborných a vzdelávacích podujatí slovenských knižníc určených ich zamestnancom.

Ak vaša knižnica organizuje vzdelávacie podujatie pre knihovníkov, dajte nám o ňom vedieť prostredníctvom formulára dostupného na nižšie uvedenom odkaze. Z uvedenej webovej stránky tak budeme priamo odkazovať na webovú stránku vášho podujatia.

Online kalendár je dostupný na

www.snk.sk/sk/13-informacie-pre/1608-online-kalendar-podujati-kniznic-na-slovensku.html.

BIBLIOMAT – BEZKONTAKTNÁ KNIŽNICA 21. STOROČIA

ING. SLAVKA POLGÁROVÁ

 slavka.polgarova@vkmk.sk

 Verejná knižnica Mikuláša Kováča

 www.vkmk.sk

Foreign as well as Slovak libraries are constantly trying to innovate their services and thus become closer to their users. In this vein, the Public Library of Mikuláš Kováč in Banská Bystrica introduced a service which respond to the need for contactless services. The paper is focused on the implementation and operation of a device that allows limitless book reservations and their pick-ups via bibliomat – the automated box which features an integrated library and information system. As a result of an increase in demands on the library's operation, the services of bibliomat are a prerequisite for effective communication between users and the library, without the necessity of visiting a specific branch during its office hours.

Keywords: bibliomat, bibliobox, innovations in libraries, contactless services, library and information services, Public Library of Mikuláš Kováč in Banská Bystrica

Obr. 1 Bibliomat v Banskej Bystrici. Zdroj: Verejná knižnica Mikuláša Kováča

POTREBA BEZKONTAKTNÉHO POSKYTOVANIA ZÁKLADNÝCH KNIŽNIČNO-INFORMAČNÝCH SLUŽIEB

V čase pandémie, keď bola možnosť poskytovania knižničných služieb obmedzená, priniesol brainstorming myšlienku „bibliomatu“. Bolo len otázkou času, kedy moderné doručovanie, ktoré ponúkajú mnohé spoločnosti na prevzatie tovaru, bude využívané aj v tejto oblasti.

BIBLIOMAT VO VEREJNEJ KNIŽNICI MIKULÁŠA KOVÁČA

Samoobslužný výpožičný box, softvérovovo prepojený s knižnično-informačným systémom, je prvý tohto druhu na Slovensku. Upgrade tohto systému o modul prepojený na softvér spoločnosti zabezpečujúcej

funkčnosť bibliomatov prešiel fázami integrovania a testovania pracovníkmi Verejnej knižnice Mikuláša Kováča (VKMK), ale aj fázou pilotnej prevádzky s testerami až po slávnostné uvedenie do prevádzky, čo trvalo niekoľko mesiacov. Dnes vieme know-how na systémové riešenie ponúknuť všetkým knižniciam v SR, pracujúcim v knižnično-informačnom systéme DAWINCI.

PODPORA ZO STRANY ZRIAĐOVATEĽA – BANSKOBYSSTRICKÉHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA

Samoobslužné doručovanie kníh je moderné, bezkontaktné, pohodlné, hygienické a bezpečné. VKMK je v zriaďovateľskej pôsobnosti Banskobystrického samosprávneho kraja (BBSK) spolu s ďalšími piatimi knižnicami na jeho území. Všetky pracujú v jednotnom knižničnom softvéri DAWINCI.

Obr. 2 Základné zostavy

Obr. 3 Zostava s biblioboxom

BBSK od prvého momentu intenzívne podporoval a neustále podporuje zavedenie tejto modernej služby pre čitateľov. Predstavitelia oddelenia kultúry BBSK si uvedomujú, že inštalácia bibliomatov na vyzdvihnutie a vrátenie dokumentov a možnosť výberu noviniek z ponuky bibliomatu predstavuje v okrajových častiach mesta nielen najbezpečnejšiu formu požičiavania kníh v čase pandémie, ale aj možnosť kontaktu s knihami tam, kde kamenná budova knižnice absentuje.

Samoobslužné zariadenia reprezentujú úplne novú, sofistikovanú úroveň služieb, ktoré sú klientovi dostupné nonstop a ponúkajú používateľovi bonusovú možnosť vyzdvihnúť si knihy i mimo otváracích hodín knižnice. Preto je táto služba trvalo udržateľná aj po ukončení pandémie. Bibliomat je určený pre verejné, mestské, univerzitné, vedecké a iné knižnice.

STRUČNÝ TECHNICKÝ OPIS BIBLIOMATU

Bibliomat je plechová skriňa zostavená zo schránok a priestoru s elektronickým ovládaním. Schránky sú vybavené elektronicky ovládanými zámkami a sú riadené z riadiacej časti.

Celá skriňa je vyrobená z ohýbaného plechu, opláštená panelmi a prípadne vybavená strieškou na ochranu pred poveternostnými vplyvmi. Zariadenie je napájané sieťou 230 VAC/50 Hz a môže byť doplnené záložným zdrojom pre prípad nepretržitého napájania. Bibliomat môže byť snímaný bezpečnostnými kamerami.

Dostupné sú rôzne možnosti vyskladania schránok bibliomatu. Základná zostava bibliomatu (Obr. 2) je tvorená kombináciou stĺpcov dvoch širok (550 a 350 mm) s hĺbkou zariadenia cca 400 mm.

Zostava s biblioboxom (Obr. 3) – schránkou s mechanizmom na návrat kníh – je zostava modulárnej konštrukcie (s možnosťou rozšírenia podľa potreby). Stredný stĺpec má v spodnej časti namiesto schránok priestor na vrátené knihy s návratovým mechanizmom – biblioboxom.

Knižnica VKMK má skúsenosti aj so základnou zostavou, ktorú je možné alternatívne doplniť o návratový box, čo knižnica aj uskutočnila (Obr. 4).

Druhý bibliomat knižnica obstarala vo verzii so zabudovaným návratovým boxom.

Obr. 4 Mechanický bibliobox môže byť alternatívne súčasťou každej zostavy. Zdroj: Verejná knižnica Mikuláša Kováča

PREVIAZANOSŤ SYSTÉMU DAWINCI S BIBLIOMATOM

Systém DAWINCI generuje pre bibliomat QR kódy s objednávkou pre validáciu naskladnenia objednaných titulov do bibliomatu.

Generovanie zodpovedajúcej SMS a e-mailu s PIN kódom zabezpečuje knižnično-informačný systém DAWINCI, ktorý taktiež obsahuje presnú evidenciu schránok bibliomatu, vrátane ich umiestnenia a statusu objednávky.

Obsluha bibliomatu sa prihlási servisným kódom, ktorý zadá na displeji bibliomatu. Pomocou vytlačenej QR kódu, ktorý bol vygenerovaný v systéme DAWINCI, obsluha otvorí schránku a vloží do nej objednané tituly. Ak je zvolená možnosť manuálneho

vloženia objednávky, pracovník môže v prípade potreby vytvoriť a vložiť objednávku priamo na bibliomate, a to zadaním informácií o objednávke, ako čas platnosti, PIN kód a číslo schránky.

Na displeji je možné zobraziť zoznam naskladnených objednávok, ale aj zoznam nevyzdvihnutých výpožičiek evidovaných v zariadení.

Nedostatkom bibliomatu je absencia presného času, kedy bola schránka čitateľom vyprázdnená, ako aj previazanosť systému DAWINCI s bibliomatom a bankovým účtom knižnice.

OBJEDNÁVANIE PUBLIKÁCIÍ PROSTREDNÍCTVOM ZARIADENIA BIBLIOMAT

Kompletný proces objednávania kníh prostredníctvom bibliomatu je jednoduchý a pozostáva z nasledujúcich krokov:

1. Čitateľ si objedná knihu z online katalógu.
2. Do knižnice príde emailová notifikácia o objednávke.
3. Objednané knihy sa prevezú z piatich pobočiek na jedno miesto.
4. Obsluha zapíše výpožičky do karty čitateľa, vytlačí QR kódy.
5. Obsluha naskladní objednané knihy do bibliomatu a jedným kliknutím v DAWINCI systéme zadá príkaz, ktorý automaticky odošle čitateľom notifikácie s PIN kódmi.
6. Čitateľ má 48 hodín na vyzdvihnutie objednaných kníh.

Zoznam bibliomatov:		
1.BIBLIOMAT, Europa shopping centrum, Na Troskách 25 (2) --> lok: [UP,SI,F2,ML,SA]		
2.BIBLIOMAT, Sídliisko, ul. 29. augusta 25 (1) --> lok: [SI,UP,F2,ML,SA]		
Voľné 46	Objednané 6	Vyhľadávanie 0
Na expedíciu 2	Expedované 0	
[1] označené na expedíciu - 4 / 15	[13] voľná - 0 / 15	[16] voľná - 0 / 15
[2] objednávanie prebieha - 1 / 15		[17] voľná - 0 / 15
[3] objednávanie prebieha - 1 / 15		[18] voľná - 0 / 15
[4] objednávanie prebieha - 5 / 15		[19] voľná - 0 / 15
[5] voľná - 0 / 15		[20] voľná - 0 / 15
[6] voľná - 0 / 15	[14] voľná - 0 / 15	[21] voľná - 0 / 15
[7] voľná - 0 / 15	[15] voľná - 0 / 15	[22] voľná - 0 / 15
[8] voľná - 0 / 15		[23] voľná - 0 / 15
[9] voľná - 0 / 15		[24] voľná - 0 / 15
[10] voľná - 1 / 15		[25] voľná - 0 / 15
[11] voľná - 0 / 15		[26] voľná - 0 / 15
[12] voľná - 0 / 15		[27] voľná - 0 / 15

Funkcia Bibliomat v knižnično-informačnom systéme DAWINCI

OBJEDNÁVKOVÝ PROCES Z POHLĀDU ČITATEĽA

1. Objednanie kníh v ONLINE katalógu

Čitateľ si vyhľadá tituly cez internetový prehliadač na stránke knižnice v ONLINE katalógu. Môže sa inšpirovať zoznamom obľúbených titulov, nedávno vrátených kníh či knižných noviniek.

Po odsúhlasení podmienok objednávky (správne vyplnené kontaktné údaje, maximálny záväzok voči knižnici vo výške 4 €, vek objednávateľa nad 15 rokov) si môže čitateľ zvoliť možnosť dodania:

- osobné prevzatie v knižnici,
- do bibliomatu – čitateľ si môže zvoliť jeden z dvoch ponúkaných bibliomatov, ktoré sa nachádzajú v dvoch rôznych častiach mesta.

System oznámi informáciu o spracovaní objednávky, ktorú môže objednávateľ v záložke *Moje konto – Objednávky/rezervácie* skontrolovať, meniť, prípadne zrušiť, a to do 7.00 hod. najbližšieho pracovného dňa, t. j., pokiaľ sa objednávka neuzatvorí.

2. Spracovanie objednávky

Po spracovaní objednávky a vložení objednaných kníh do bibliomatu čitateľ dostane notifikáciu prostredníctvom správy (email, prípadne SMS), ktorá obsahuje PIN kód potrebný na otvorenie schránky. Poplatok za objednávku do bibliomatu (momentálne 1 €) sa započítava na konto čitateľa po naskladnení schránky.

3. Vyzdvihnutie kníh z bibliomatu

Na vyzdvihnutie objednaných kníh z bibliomatu má čitateľ 48 hodín od prijatia notifikácie.

Na displeji umiestnenom na bibliomate čitateľ zadá PIN kód z e-mailovej/SMS notifikácie.

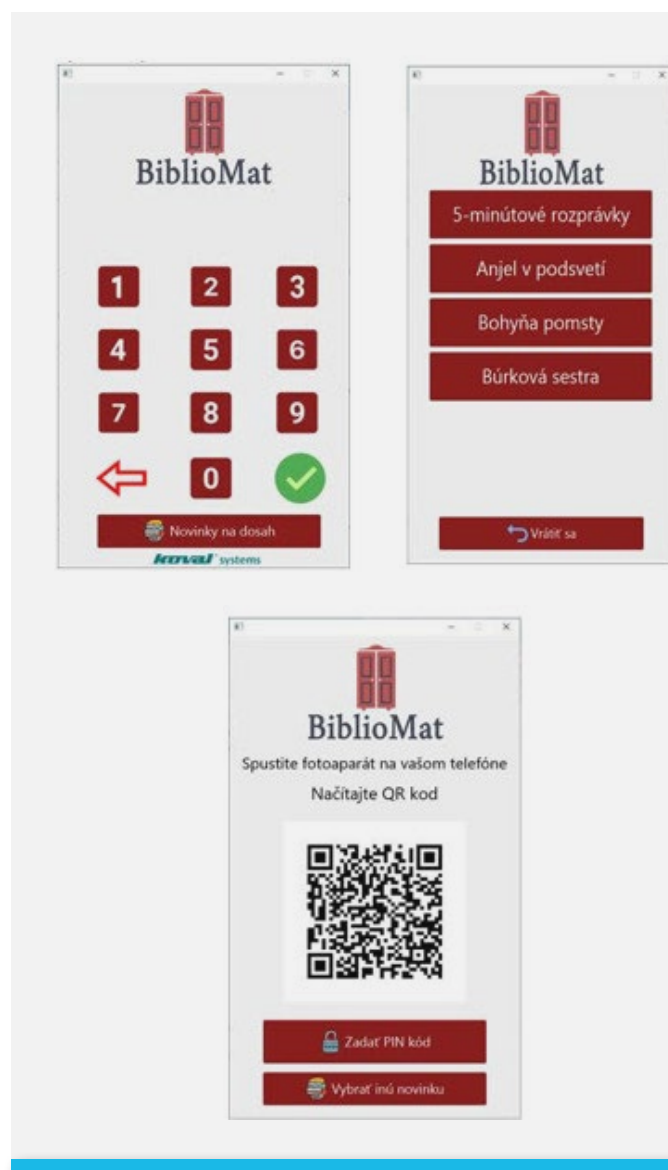
Schránka sa automaticky otvorí.

NOVINKY NA DOSAH

Okrem objednaných kníh si čitateľ môže z bibliomatu požičať aj horúce knižné novinky podľa aktuálnej ponuky.

Čitateľ si má možnosť pozrieť aktuálnu ponuku NOVINIEK umiestnených v bibliomate. Z aktuálnej ponuky noviniek si môže čitateľ vybranú knihu ihneď požičať kliknutím na zoznam na displeji bibliomatu, kde sa zobrazí QR kód, ktorý je možné naskenovať mobilným telefónom. Po prihlásení sa do online

katalógu a po potvrdení objednávky a informácii o započítaní poplatku za objednávku novinky sa objaví čitateľovi PIN kód, ktorý zadá na displeji bibliomatu. Schránka s novinkou sa automaticky otvorí.

Obr. 6 Displej bibliomatu, aktuálna ponuka noviniek, QR kód na načítanie novinky, potvrdenie o výpožičke novinky z bibliomatu

4. Vrátenie kníh

Výpožičná doba je taká istá ako pri výpožičkách v knižnici, t. j. 30 dní s možnosťou predĺženia v ONLINE katalógu.

Knihy môže čitateľ vrátiť do ktoréhokoľvek bibliomatu Verejnej knižnice Mikuláša Kováča do označeného boxu na vrátenie kníh.

Zamestnanci knižnice návratový bibliobox kontrolujú každý pracovný deň a knihy z konta čitateľov po výbere z bibliomatu a po rozvoze na príslušnú pobočku odpišu.

V budúcnosti knižnica VKMK uvažuje o vylepšení spôsobu vrátenia kníh do bibliomatu s implementovanou čítačkou čiarového kódu. Čitateľ naskenuje svoj preukaz alebo vrátenú knihu a vhodí do návratového biblioboxu. Takéto prepojenie bibliomatu s knižnično-informačným systémom knižnice je otázkou ďalšieho vývoja.

OBJEDNÁVKOVÝ PROCES Z POHLĀDU KNIŽNICE

Proces objednávaní kníh prostredníctvom bibliomatu z pohľadu knižnice pozostáva z niekoľkých fáz.

1. Objednávka do bibliomatu

Po objednaní publikácie z online katalógu do bibliomatu sa zamestnancom knižnice ihneď zobrazí správa – objednávka, a to v emailovej schránke pobočky, v ktorej sa kniha nachádza. Pokiaľ je titul dostupný na viacerých pobočkách, systém vyberie lokáciu podľa zadaného poradia preferencie. Knižovníčka/knihovník vyberie daný titul z fondu a overí prírastkové číslo (ak je viac exemplárov). V prípade, že daný titul nie je možné dohľadať, zamestnanci postupujú podľa aktuálneho manuálu.

Už v tejto fáze objednávaní sa vygenerovanej objednávke prideli konkrétna schránka v bibliomate.

2. Výpožička objednaného titulu

Systém objednávok do bibliomatu sa uzavrie každý pracovný deň ráno o 7.00 hod. Všetky objednané tituly nájdu zamestnanci v zozname „Vyhľadane“ vo funkcii „Bibliomat“ a jednoduchým dvojklikom zapíšu objednané tituly do konta čitateľa. Čitateľ, samozrejme, môže objednaný titul zrušiť a v zozname „Vyhľadane“ sa titul viac nezobrazuje.

3. Prevoz objednaných titulov

Podľa zoznamu objednaných titulov sa zvolí logistika zvozu objednaných kníh z pobočiek k miestu prevádzky bibliomatov, kde obsluha zároveň odovzdá špedíciu tituly, ktoré boli vrátené do bibliomatu, aby boli rozvezené späť na pobočky.

4. Príprava na naskladnenie

Po uzatvorení systému a zapísaní kníh do konta čitateľa obsluha vygeneruje v systéme DAWINCI QR kódy potrebné pre naskladnenie schránok (Obr. 7). Obsluha bibliomatu QR kódy vytlačí

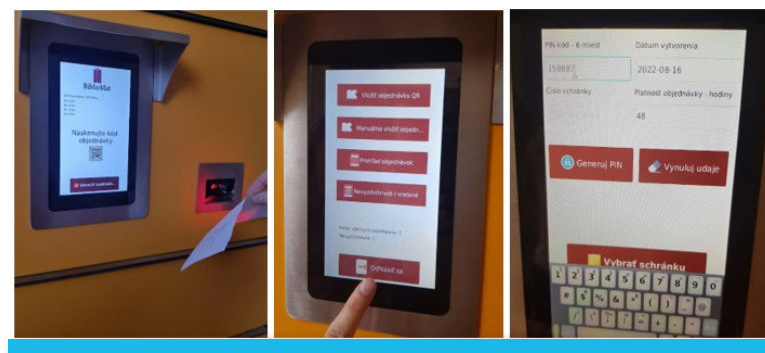
a pripraví všetky objednané tituly podľa čísiel schránok/čitateľov.

Obr. 7 Vygenerované QR kódy

5. Naskladnenie objednávok do schránok

Obsluha bibliomatu sa prihlási servisným kódom, ktorý zadá cez displej bibliomatu. Pomocou vygenerovaného QR kódu vloží objednané tituly do schránky (Obr. 8).

Obr. 8 Displej bibliomatu a servisná obsluha

6. Odoslanie notifikácií čitateľom

Po úspešnom naskladnení objednávok do bibliomatu obsluha potvrdí v DAWINCI systéme tento úkon. Systém automaticky odošle všetkým čitateľom notifikácie s unikátnym PIN kódom na vyzdvihnutie ich objednávky.

7. Ďalšie funkcie

Naskladnenie nových titulov do bibliomatu bez objednávky – knižnica ponúka čitateľom, ktorí si prišli vyzdvihnúť svoju objednávku, tiež možnosť výpožičky nových titulov. Obsluha bibliomatu pravidelne

naskladňuje do bibliomatu atraktívne novinky. V pridelenej schránke sa nachádza aktuálne vždy len jedna novinka a v súčasnosti môže byť v bibliomate obsadených päť schránok s novinkami.

Uvoľnenie schránky – ako bolo spomenuté v úvode, jediným limitom previazanosti bibliomatu a DAWINCI systému je informácia o čase, kedy si čitateľ vyzdvihne svoju objednávku. Každá schránka je po odoslaní notifikácie čitateľovi uzamknutá v DAWINCI systéme na 48 hodín bez ohľadu na čas vyzdvihnutia objednaných titulov. Pokiaľ obsluha bibliomatu zistí, že schránka bola vyprázdnená čitateľom pred uplynutím tohto časového limitu, má možnosť manuálne uvoľniť schránku v DAWINCI systéme pomocou funkcie „Uvoľniť schránku“.

ZHRNUTIE A ZÁVER

Zabezpečenie prevádzky bibliomatov dislokovaných v rôznych lokalitách mesta zvyšuje nároky na vnútornú organizáciu práce knižnice s piatimi pobočkami,

logistiku prepravy a manipulácie s knižničnými jednotkami, ako aj na prevádzkové náklady knižnice.

Na druhej strane, z pohľadu používateľa je využívanie bibliomatov absolútnym komfortom pri samoobslužnej realizácii výberu a návratu kníh bez obmedzovania otváracími hodinami knižnice, ktorá má päť pobočiek na rôznych miestach v meste.

Komfort bibliomatov je nesporný. Čitateľ si vyberie z online ponuky knižničného katalógu knihy v pokoji a v pohodlí domáceho prostredia. Vyzdvihne si ich v bibliomate s bezbariérovým prístupom.

Sám si podľa svojich možností vyberie čas, nie je viazaný na otváraciu dobu knižnice. Klient, ktorý nemá záujem o komunitný rozmer knižnice, tak využíva najmodernejšiu formu vypožičiavania a vrátenia kníh a knižnica mu je kedykoľvek na dosah v neobmedzenom časovom rozpätí 24/7/365. Ide o ucelený systém bezkontaktného spôsobu komunikácie medzi čitateľom a knižnicou – od objednávky kníh až po ich vrátenie.

Verejná knižnica Mikuláša Kováča tak splňa definíciu modernej bezkontaktnej knižnice 21. storočia.

BIBLIOSFÉRY 2023 KNIŽNICE REAGUJÚ NA POŽIADAVKY DIGITÁLNEJ REVOLÚCIE

MGR. ZUZANA STRUHÁRIKOVÁ, PHD.

The fourth industrial revolution is reflected in the way we work and communicate today, as well as in the demands that society places on us. Constant development of digital technologies and the general digitalization of society point to the growing need for the development of digital competencies in order to fully participate in what is happening around us. The paper introduces the event *Bibliospheres 2023*, which offered approaches to dealing with the aforementioned changes in the library environment. The organizers and participants of the event point to the fact that not only schools, but also libraries are gradually innovating their spaces to enable the general public to educate themselves via creative workshops and smartlabs. With the support of the Slovak Centre of Scientific and Technical Information, libraries expand their equipment and portfolio of their services. It is a matter of linking libraries with practice via activities that are attractive as well as necessary for development.

Keywords: innovations in libraries, library and information services, digital literacy, digital revolution, *Bibliospheres 2023*, Slovak Centre of Scientific and Technical Information

 zuzana.struharikova@snk.sk

 Slovenská národná knižnica

 www.snk.sk

Koordinátor externých služieb a spolupráce Dávid Baranko. Zdroj: Slovenská národná knižnica

Dňa 23. – 24. 5. 2023 sa v priestoroch Centra vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) konalo podujatie Bibliosféry, ktorého sa – okrem predstaviteľov partnerských knižníc CVTI SR združených v konzorciu Knižnice pre Slovensko (KPS) – zúčastnili aj ďalšie knižnice. Bibliosféry už niekoľko rokov reflektujú na aktivity verejných knižníc, ktorých cieľom je priblížiť sa aktuálnym nárokom spoločnosti označovanej ako digitálna. Narastajúce požiadavky na človeka a jeho kompetencie vyžadujú flexibilnú adaptáciu na neustále sa meniace situácie a na prostredie, ktorého podstatná časť sa premieta práve do digitálneho priestoru. Z tohto dôvodu CVTI SR knižnice podporuje pri získavaní grantov určených na technologické vybavenie pre digitálne vzdelávanie ich používateľov, ale aj širokej verejnosti.

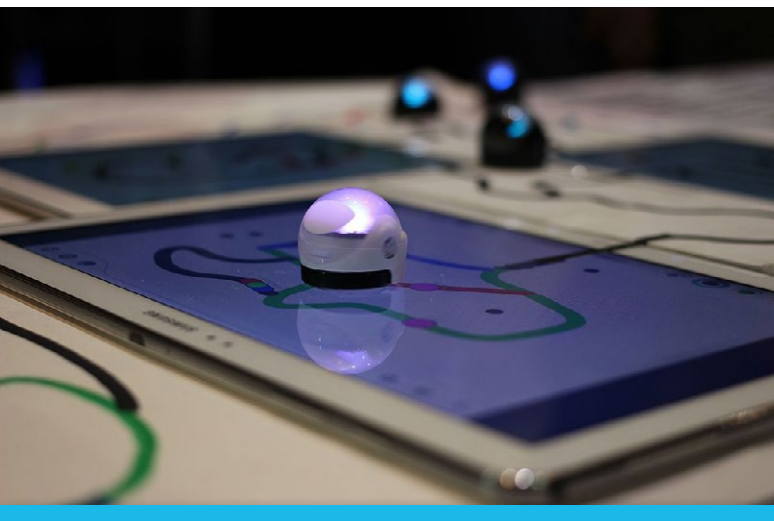
Bibliosféry 2023 otvorili riaditeľ vedeckej knižnice CVTI SR Jozef Dzivák a generálny riaditeľ sekcie kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry SR Radoslav Ragač, ktorí svojou účasťou a úvodnými príhovormi ocenili iniciatívy CVTI SR a konzorcia KPS. Koordinátor externých služieb a spolupráce CVTI SR Dávid Baranko následne návštevníkov oboznámil s iniciatívou KPS a jej aktivitami zameranými na digitalizáciu a digitálne vzdelávanie vo

verejných knižniciach prostredníctvom kreatívnych dielní. Okrem toho predstavil aj pripravované novinky vrátane digitálnej knižnice určenej partnerským knižniciam či zriadenie inteligentných laboratórií, tzv. smartlabov až v päťdesiatich slovenských knižniciach v rámci Národnej stratégie výskumu, vývoja a inovácií 2030.

Podujatie pokračovalo prezentáciami konkrétnych príkladov z praxe, ktoré potvrdzujú narastajúci trend modernizácie knižničných a informačných inštitúcií.

Vedúci odboru knižnično-informačných služieb CVTI SR Tomáš Fiala objasnil nevyhnutnosť zmien v knižniciach, predovšetkým v kontexte štvrtej priemyselnej revolúcie. Poukázal tak na všadeprítomné digitálne prostredie a informačnú explóziu, ktoré nevyhnutne vedú k potrebe reformy vzdelávania. Zdôraznil však, že úlohou knižníc nie je výlučne nasledovať trendy, ale predovšetkým reflektovať na aktuálne potreby spoločnosti a vyplňať potenciálne medzery, ktoré technologické firmy nie sú schopné plnohodnotne pokryť. Inšpiráciou sú podľa neho knižnice v USA, ktoré vo svojich priestoroch s bohatým technologickým vybavením, v tzv. makerspaceoch, používateľom umožňujú formovať a rozvíjať ich technologickú zručnosť.

Lenka Malovcová, metodička Krajskej knižnice Ľudovíta Štúra vo Zvolene, predstavila kreatívnu dielňu knižnice a technologické workshopy realizované v jej priestoroch. Návštevníci tak majú možnosť vyskúšať si nielen prácu s 3D tlačiarňou či programovanie s využitím technológie micro:bitov, ale k dispozícii majú aj tzv. ozoboty, pohybujúce sa na základe trasy vytvorenej samotným používateľom.

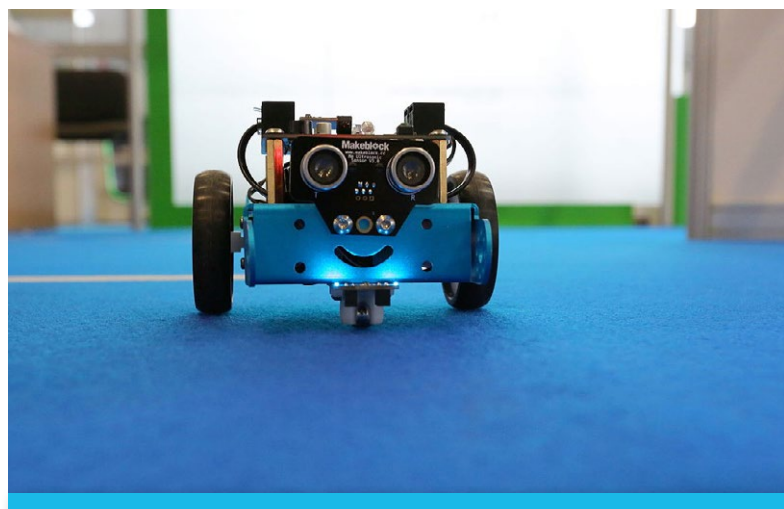

Technológia ozobot. Zdroj: Wikimedia Commons

Ozoboty sú technológiou, ktorá má relatívne vysokú mieru zastúpenia v kreatívnych dielňach slovenských knižníc, čo vo svojej prezentácii potvrdili aj Eva Kalužáková a Jozef Vaško (Fablab CVTI SR). Ich iniciatívy sú inšpirované fínskym vzdelávacím systémom, ktorého kvalitu dokladajú aj popredné priečky vo výsledkoch prieskumov PISA. Jednou z ich snáh je poukazovať aj na možnosti využitia umelej inteligencie vo vzdelávaní, ktorá podľa ich názoru bude v budúcnosti považovaná za bežnú súčasť pracovných procesov v rôznych profesijných oblastiach.

Norbert Végh zo Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči zúčastneným ukázal, že jednou z oblastí využitia umelej inteligencie je aj spracovanie audio dokumentov, ktorých obsah už dnes je schopná v adekvátnej kvalite nahovoriť. V tomto smere sú evidentné neustále sa rozširujúce možnosti poskytovania služieb nielen nevidiacim, ale aj slabozrakým používateľom a používateľom s diagnostikovanou dyslexiou či dysgrafiou. Práve digitálna knižnica, na ktorej budovaní sa knižnica v spolupráci s CVTI SR podieľa, je jedným z dôkazov o naplňovaní týchto snáh.

Búranie stereotypov a reforma vzdelávania, ktorá by bola v súlade s aktuálnymi požiadavkami spoločnosti, je niečím, čomu venujú náležitú pozornosť aj v Krajskej knižnici Karola Kmečka v Nitre. Jej riaditeľka Ingrid Meňky predstavila koncept didaktických hier na skvalitnenie výučby, ktorej podstatou je nielen formovanie technologických zručností širokej verejnosti prostredníctvom práce s micro:bitmi a mbotmi, ale tiež zlepšovanie jemnej motoriky detí, ktoré majú možnosť maľovať na postavičky vytlačené 3D tlačiarňou, nachádzajúcou sa v priestoroch knižnice.

Technológia mbot. Zdroj: Wikimedia Commons

Na potrebu digitálneho vzdelávania reflektujú aj v Hornozemplínskej knižnici vo Vranove nad Topľou, a to prostredníctvom klubu Fablabik, kde si verejnosť môže vyskúšať prácu s 3D perom, 3D skenerom či laserovou gravírovačkou. Matúš Novotný z informačného centra knižnice účastníkov oboznámil aj s aktivitami, ktorých súčasťou je napríklad výroba ochranných pomôcok pre zdravotníkov, vyhotovených s využitím 3D tlačiarne.

O tom, že významný pokrok v oblasti modernizácie knižníc je evidentný aj u našich susedov, svedčí prezentácia Robina Szaffnera a Štěpána Tótha z Knižovny Ústeckého kraje, ktorých polytechnická dielňa sa môže pýšiť nielen 3D tlačiarňami, 3D skenermi či ozobotmi, ale aj vlastným nahrávacím štúdiom či astroklubom. Na základe ich skúseností je zřejmý výrazný nárast návštevnosti knižnice, čo potvrdzuje všeobecný záujem verejnosti o vzdelávanie sa v tejto oblasti.

Robin Szaffner a Štěpán Tóth prezentujú aktivity Knihovny Ústeckého kraje. Zdroj: Slovenská národná knižnica

Jednou z iniciatív Krajskej knižnice P. O. Hviezdoslava v Prešove sú workshopy realizované prostredníctvom jej Fabulous Laboratory a Digitálneho simplifikatória. Okrem už zmieneného technologického vybavenia je v ich priestoroch možné nájsť napríklad aj okuliare na virtuálnu realitu či 360° kameru. Radomír Kizek, ktorý s prezentáciou vystúpil, zdôraznil, že jednotlivé workshopy sú koncipované takým spôsobom, aby zohľadňovali rôznorodé skupiny používateľov vrátane menších, medzi ktorými sú v súčasnosti aj obyvatelia Ukrajiny.

Dominika Tóthová, ktorá pracuje pre Fablab Radlinského, okrem 3D tlačiarne ich laboratória predstavila aj workshopy automatizovaného vyšívania s využitím vyšívacieho stroja vybaveného špecifickým softvérom a workshopy, v rámci ktorých majú účastníci možnosť vyrobiť si prostredníctvom sublimačnej tlačiarne vlastné personalizované produkty.

Posledný prednáškový blok prvého dňa Bibliosfér zavŕšil Dávid Baranko z CVTI SR s témou digitálneho vzdelávania v knižniciach, doplnenou o možnosť vzdelávania prostredníctvom videohier, ktoré verejnosť dodnes vníma relatívne skepticky. V prezentácii upozornil na preukázateľné prínosy videohier, ktoré majú nielen potenciál vzdelávať, napríklad prezentáciou rôznych historických súvislostí, ale rovnako aj rozvíjať motorické schopnosti a sociálne zručnosti

hráčov. Dôležitým je podľa neho aj vplyv videohier na motiváciu k čítaniu, najmä v prípade, ak videohra vznikla na základe knižnej predlohy alebo, naopak, viedla k napísaniu knihy.

Po prvom dni prevažne teoretického charakteru Bibliosféry pokračovali aj nasledujúci deň, a to praktickými workshopmi, realizovanými v priestoroch Fablabov CVTI SR na ulici Ilkovičova a Radlinského v Bratislave. Účastníci si tak okrem prehliadky a predstavenia dostupných výrobných technológií mali možnosť vyskúšať aj základy 3D modelovania alebo sa zúčastniť workshopu venovanému umelej inteligencii a jej využitiu v knižniciach.

Podujatie Bibliosféry možno vnímať pozitívne predovšetkým z hľadiska sebaaprezentácie knižničných a informačných inštitúcií, ktoré – aj napriek pretrvávajúcemu presvedčeniu verejnosti o ich zastaranosti – vyvíjajú snahy o vzdelávanie širokej verejnosti v oblastiach, na ktoré samotné školy nie sú schopné v plnej miere reflektovať. Prezentované príklady z praxe preto predstavujú nádej, že existujú spôsoby, akými možno prekonať nepriaznivé status quo, a tiež ľudia, ktorí majú záujem podieľať sa na ich realizácii. Vzdelávanie a prípravu verejnosti na štvrtú (a nastupujúcu piatu) priemyselnú revolúciu možno totiž považovať za jeden z hlavných míľnikov celého procesu.

VENDULA V. HINGAROVÁ: ČESKÁ A SLOVENSKÁ PERIODIKA V ARGENTINĚ

PROF. PHDR. JÁN BOTÍK, DRSC.

Vendula V. Hingarová is a Hispanist and Iberoamericanist who has long been devoted to Czech and Slovak emigration to South America. Her research efforts represents a publication aimed at Czech and Slovak periodicals published in Argentina, the review of which is the subject of this paper. Hingarová has used 45 newspapers published by Czech and Slovak migrants in Argentina from the archives of 12 libraries in Czech Republic, Slovakia, Germany, U.S.A. and Argentina. Exile print is also part of the publication, where representatives of the Slovak political emigration and members of the domestic branch such as Ferdinand Ďurčanský, Štefan Polakovič, Rudolf Dilong or Jozef Cíger Hronský figure prominently. The publication as a whole is a reflection of Czech and Slovak group solidarity, minority identity, but also the controversy, considering the political turbulence in the emigrants' home countries.

Keywords: Czech and Slovak emigrants, exile periodicals, library archives, Argentina, Vendula Vlková Hingarová, review

 janobotik@gmail.com

ČESKÁ A SLOVENSKÁ PERIODIKA V ARGENTINĚ

Vendula V. Hingarová

Výsledky migračných a minoritných štúdií zahraničných Čechov a Slovákov obohatila nedávno publikácia o českej a slovenskej periodickej tlači v Argentíne. Jej autorkou je hispanistka a iberoamerikanistka Vendula Hingarová, ktorá sa na Fakulte humanitných štúdií Karlovej univerzity dlhodobo venuje českému a slovenskému vysťahovalectvu do Južnej Ameriky. Jej publikáciu dávame do pozornosti aj slovenskej odbornej verejnosti, pretože taký komplexný a precízne analyticky zhodnotený obraz o slovenskej tlači v Argentíne doposiaľ u nás absentoval. Takže publikáciu Venduly Hingarovej môžeme privítať ako významný zdroj informácií k obrazu o vysťahovaleckom živote Slovákov v Argentíne.

Autorka pôvodne zamýšľala koncipovať túto publikáciu len ako pojednanie o českej žurnalistike v Argentíne. K prehodnoteniu tohto zámeru prišlo potom, keď si uvedomila, že počiatky českých a slovenských periodík spadajú do obdobia vzniku Československej republiky, čo aj u českých a slovenských vysťahovalcov v Argentíne rezonovalo v uvedomovaní si štátnej spolupatričnosti. Bolo preto prirodzené, že vydavatelia väčšinu novín z medzivojnového obdobia označovali ako noviny Čechov a Slovákov, čo zvyrazňovali aj v ich názvoch prívlastkom *československé*. Bola to najmä snaha českých imigračných lídrov integrovať Slovákov nielen do spoločných vysťahovaleckých spolkov, ale aj do spoločných žurnalistických aktivít.

Mať vlastné noviny bolo v multietnickej Argentíne prestížnou záležitosťou každej národnostnej skupiny, takže zakrátko začali vydávať svoje noviny aj Slováci. Vendula Hingarová exploatovala vo svojej publikácii 45 novinových titulov, ktoré vydávali českí a slovenskí imigranti v Argentíne od svojho príchodu do roku 2003, keď sa federatívne Československo rozdelilo na dva samostatné štáty. Z uvedeného počtu 26 jednotiek vyšlo v českom a 19 v slovenskom jazyku. Zmienku si zaslúži, že databáza, ktorá sa stala obsahovým východiskom posudzovanej publikácie, bola zhromaždená z dvanástich knižníc a archívov v Českej republike, na Slovensku, ako aj v Nemecku, USA a v Argentíne. Najobsiahlejšiu zbierku tezaurovaných novinových titulov uchováva Knižnica Náprstkovo múzea v Prahe a národná knižnica v Buenos Aires.

Vendula Hingarová pri analytickom rozpracovávaní českej a slovenskej periodickej tlače v Argentíne vylčovala dva základné, z časového a obsahového zreteľa rozdielne ideové a konceptuálne prístupy k zameraniu vydávaných novín. Vychádzala z toho, že na ich tvorbe sa podieľali dve rôzne prisťahovalecké

Titulný list publikácie *Česká a slovenská periodika v Argentíně*.
Zdroj: www.obalkyknih.cz

vlny a dve sociálne a názorovo odlišné skupiny českých a slovenských imigrantov. Kým tá staršia vlna z medzivojnového obdobia orientovala svoje noviny na záujmy a potreby prevažne robotníckych, farmárskych a služobníckych čitateľov, tá novšia povojnová vlna, reprezentovaná príslušníkmi slovenských politických emigrantov, orientovala svoje noviny takmer výlučne na reálie súvisiace so vznikom a zánikom Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945, ako aj na politický program a vysťahovalecké problémy slovenských exulantov. Takže v zmysle takýchto kritérií autorka označuje tú staršiu ako „*krajanskú tlač*“ a tú novšiu ako „*exilovú tlač*“.

Slovenská krajanská tlač sa spočiatku rozvíjala v rámci česky vydávaných novín. Slovenčina zohrala dôležitú úlohu pri prezentovaní ľavicových názorov, ktoré vyžarovali zo *Slovenského robotníckeho spolku* (1926), v roku 1930 premenovaného na *Slovenský spolok* so sídlom v Buenos Aires. Slovenčina bola výraznejšie zastúpená hlavne v novinách *Dělnické listy*,

ktoré Vendula Hingarová charakterizovala ako vyvážené bilingválne česko-slovenské noviny.

V roku 1929 sa z podnetu Slovenského robotníckeho spolku zrodili prvé, národne a sociálne zamerané noviny s názvom *Slovenský ľud*. V prvej polovici 20. storočia to bol jediný slovenský časopis v Argentíne. Mal viacero pravidelných rubriík, pričom jeho hlavný dôraz bol zacielený na spolkové spravodajstvo a na krajanjský život Slovákov v Argentíne.

Napriek tomu, že *Slovenský ľud* naplňal ambíciu byť novinami všetkých Slovákov v rozľahlej Argentíne, vznikli aj ďalšie slovenské noviny krajanjského typu. Vychádzali v prostredí slovenskej enklávy v severoargentínskej provincii Chaco. Ich vydavateľom bol evanjelický cirkevný zbor so sídlom v Saenz Peña. Najdlhšie vychádzal mesačník *Boletín* (1953 – 1973), od roku 1985 ho nahradil v španielčine vydávaný *Boletín de la cogregación evangélica luterana*. Potreba takto lokálne rámcovaného časopisu vyplynula nielen z kompaktného evanjelického vierovyznania tejto komunity, ale aj z toho, že jej príslušníci sa v Chacu zoskupili spomedzi slovenských vysťahovalcov od 18. – 19. storočia žijúcich v Bulharsku, Rumunsku, Juhoslávii a Maďarsku. Zaiste k tomu prispelo aj ich živobytie farmárskych pestovateľov bavlny. To všetko vtlačalo tejto enkláve provenienčnú, jazykovú, náboženskú, kultúrnu a hospodársku jedinečnosť, čo sa prejavilo aj v potrebe vlastných novín.

Vendula Hingarová vo svojej publikácii nemarginalizovala ani exilovú tlač v Argentíne. Hlavne tú slovenskú. Možno konštatovať, že v Argentíne zakotvilo vari to najreprezentatívnejšie krídlo slovenskej povojnovej politickej emigrácie. Boli v ňom zastúpené také významné osobnosti politického a kultúrneho života Slovenskej republiky 1939 – 1945, ako Ferdinand Ďurčanský, Alojz Macek, Ladislav Jankovič, Štefan Polakovič, Jozef Cíger Hronský, Stanislav Mečiar, Rudolf Dilong, Ferdinand Hoffman, Ján Elen Boor a ďalší, medzi ktorými boli zastúpení špičkoví predstavitelia elity vtedajšej spoločnosti na Slovensku. Bolo to nepochybne výrazné oživenie národnostného, kultúrneho a jazykového uspošobenia slovenskej komunity etablovanej v argentínskej metropole. Takýto potenciál osobností sa vzápätí po ich príchode do Argentíny odrazil v explózii exilovej tlače. V rokoch 1945 až 1958 bolo založených dvanásť slovenských exilových časopisov.

Predstavitelia slovenskej politickej emigrácie sa za krátko predstavili ako vitálna a ctížiadostivá komunita. Začlenili sa do tamojšieho Slovenského spolku, v ktorom čoskoro zaujali kľúčové pozície. Premenovali

Vendula Hingarová. Zdroj: www.cuni.cz

ho na *Slovenský kultúrny spolok*, dovtedajší časopis *Slovenský ľud* nahradili najskôr časopisom *Juhoamerický Slováč* (1950 – 1955) a pozdejšie časopisom *Slovenský život v Argentíne* (1976 – 2003). Pre tieto exilovo orientované časopisy bola príznačná iba nepatrná miera zacielenia na ekonomicky činnú vrstvu medzivojnových imigrantov či už v industriálnom alebo agrárnom prostredí. Reflektovali hlavne metropolitné prostredie exilových imigrantov, ako aj ich pretrvávajúce nacionalistické a separatistické presvedčenie.

Takže čo povedať na záver? Česká a slovenská žurnalistika v Argentíne vznikla ako prirodzená potreba utvárania a skupinového jestvovania českých a slovenských imigrantov. Táto tlač je významným zdrojom empirických dát o ich združovaní sa do náboženských, robotníckych, krajanjských, exilových a kultúrnych spolkov. Taktiež aj o prejavoch skupinovej solidarity, ako aj vyhrotenej kontroverzie. Česká a slovenská periodická tlač v Argentíne je aj nezastupiteľným dokladom toho, ako sa v živote českých a slovenských imigrantov v Argentíne vyhranili prejavy skupinovej svojbytnosti, ktorá je v celkovom spektre zahraničných Čechov a Slovákov zastúpená výraznými znakmi skupinovej jedinečnosti a minoritnej identity.

„TENKRÁT, KDYŽ JSEM
SE TAM NARODIL...“

VLADISLAVOVE LITERÁRNE NÁVŠTEVY SLOVENSKA

PHDR. MARIÁN KAMENČÍK, PHD.

 marian.kamencik@ucm.sk

 Univerzita sv. Cyrila a Metoda
v Trnave

 www.ucm.sk

The paper, on the occasion of the 100th anniversary of the birth of Czech author Jan Vladislav, describes his literary activities in the field of poetry, prose, translation, literary criticism, essays and literary work for children and youth. The author describes Vladislav's work as an editor and publisher through which he co-created a parallel model of culture and literature during the normalization process in Czechoslovakia. One of the aims of the paper is to promote Vladislav's Slovak roots reflected in numerous literary works in which he returns to his childhood in Hlohovec. In addition to his broad literary, artistic, cultural and intellectual activities, and despite the fact that he is considered a figure of Czech literature, the paper comments on the generally overlooked inspiration which he drew from his birthplace. Therefore his name is not well-known in our cultural context.

Keywords: personalities, Jan Vladislav, anniversary of birth, literary works, Czechoslovak literature, Hlohovec

„Něco o sobě? Ale já o sobě nic nevím.
Nevím ani, kdy umřu.“

Jan Vladislav

Niektorí spisovatelia deklarujú vzťah k svojmu rodisku či domovu vlastnou umeleckou tvorbou, ba nájdu sa i takí, ktorí na tomto princípe budujú celú svoju tvorivú koncepciu. Pri príležitosti stého výročia narodenia českého básnika, prozaika, prekladateľa, esejistu, tvorcu literatúry pre deti a mládež i podnetného intelektuála Jana Vladislava, ktoré sme si pripomenuli 15. januára 2023, ponúkame čitateľom jeho autorský portrét vo vzťahu k rodisku a miestu prvých detských rokov, pretože ich prežil na Slovensku a vo svojej krátkej próze i spomienkových rozprávaniach sa k tejto etape svojho života viackrát vrátil. Zároveň tým chceme poukázať na fakt, že pre Vladislava roky života prežité na Slovensku predstavujú inšpiračné podnety nielen autobiografickej a tým aj historicko-dokumentárnej, ale i estetickej hodnoty. Najprv však priblížime v krátkosti Jana Vladislava tak, ako ho pozná predovšetkým české kultúrne prostredie a literárna historiografia.

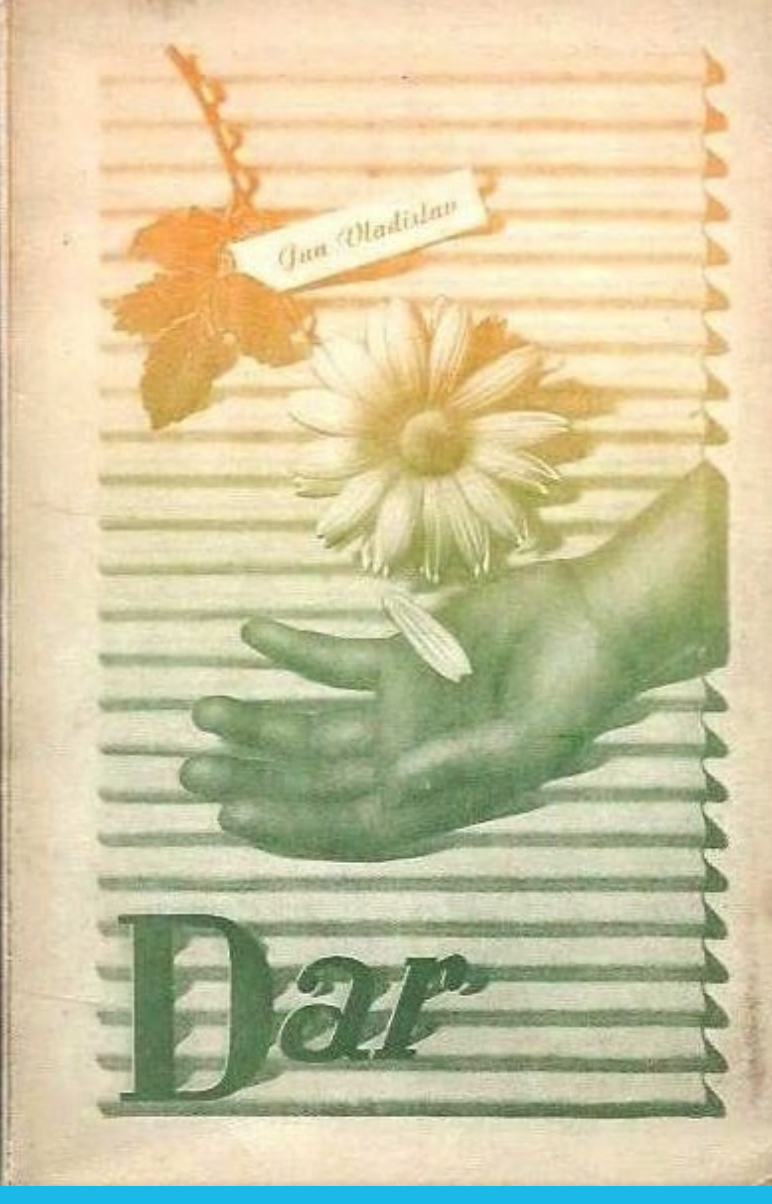
Jan Vladislav. Zdroj: www.literatiznasictvrti.cz

LITERÁRNA TVORBA JANA VLADISLAVA

V marci 1939 sa šestnásťročný Jan Vladislav spoločne s rodičmi a súrodencami presťahovali zo Slovenska do českej obce Polička k svojim príbuzným. Tu v roku 1942 zmaturoval a vzápätí sa zamestnal v Zemědělské knihovně v Prahe, kde strávil dva roky, počas ktorých mal dostatok času oboznamovať sa s množstvom literatúry – oficiálnej i tej zakázanej. V tomto období zaznamenávame jeho prvé literárne pokusy v podobe zasielania recenzií do redakcií literárnych a kultúrnych časopisov a zároveň aj jeho prvé zrealizované preklady. Keďže Vladislavov záujem o literatúru definitívne prevážil nad matematikou a fyzikou, zapísal sa na štúdium porovnávacích dejín literatúry na Karlovej univerzite v Prahe. Z pedagógov ho výrazne ovplyvnili najmä Václav Černý a Jan Patočka, s ktorým si vybudoval priateľský vzťah. V tom čase sa mu podarilo získať štipendium na univerzite vo francúzskom Gernobli a osmeloval sa aj v literárnej tvorbe. V roku 1946 vydal prvú knihu poézie *Nedokončený obraz* a o rok neskôr básnickú zbierku *Dar*. V rýchlom slede pub-

likoval tri preklady a ako kritik a recenzent prispieval do časopisov *My 46*, *Mladá fronta*, *Lidová kultura* a *Mladé archy*.

Zlom nastal v roku 1948, keď sa jeho zbierku *Hořící člověk* síce podarilo vydať, ale väčšina jej nákladu bola nakoniec zničená. Nasledovali previerky, v dôsledku ktorých bol vylúčený z univerzitných štúdií a nemohol publikovať vlastnú tvorbu. Následne sa Jan Vladislav sústredil na prekladateľskú činnosť. Videl v nej možnosť vnieť do československej spoločnosti názory a myšlienky, ktoré by ním samým nemohli byť vyslovené. Samozrejme, bol to dlhý proces, no erudíciou pri písaní edičných posudkov kládol takpovediac „kukučie vajčička“ slobodných názorov do „hniezda“ totalitnej spoločnosti. Týkalo sa to i odvážneho výberu knižných titulov, ktoré sa mu ako redaktorovi a prekladateľovi skôr či neskôr podarilo vydavateľsky presadiť (Prečan, 1998). Prekladateľský entuziazmus v ňom neutíchal, priam naopak – prekladal ľudovú poéziu mnohých národov, i mimoeurópskych, ale sústredil sa aj na klasickú či modernú poéziu francúzskych, talianskych, nemeckých a anglických autorov. V tomto období

Titulná strana zbierky *Dar* (1946). Zdroj: www.antikavion.cz

bol preklad plnohodnotnou súčasťou jeho tvorby, pretože úroveň a kvalita podania výsledného efektu vychádzali z dôkladnej kritickej a interpretačnej prípravy, a tým sa takto vydané knihy stávali pre kultúrnu obec významnou udalosťou. Preklad umožňoval Vladislavovi do istej miery zaplniť aj biele miesto v literárnokritickej činnosti, ktorú mal zakázanú. Početné úvody, doslovy, kritické či interpretačné state k prekladom najlepšie ilustrujú vysokú mieru jeho literárnovednej kompetencie. Tieto texty vychádzali následne vo viacväzkových pokračovaniach titulov *Tajný čtenář*.

V roku 1969 (po dvadsiatich rokoch štúdia) sa mu podarilo dokončiť doktorát a súčasne podpísal vyhlásenie, že hoci nie je členom KSC, má záujem pôsobiť v Kruhu nezávislých spisovateľů.

V čase spoločenského odmäku šesťdesiatych rokov mal pripravený rukopis zbierky poézie a monológov

Samomluvy, spolupracoval s časopisom *Světová literatura*, ktorú viedol aj ako šéfredaktor, a pripravil početné preklady a edície. Táto tvorivá akcelerácia, podporená silnejúcim pocitom liberalizácie spoločnosti, bola príbrzdená nástupom normalizácie a definitívne stopnutá na jar 1972, keď bol Vladislav počas zasadnutia zjazdu Svazu českých spisovateľů označený ako „protisocialistický spisovateľ“. Od tej chvíle bolo rozhodnuté, že jeho meno nebude figurovať v edičných plánoch vydavateľstiev. V dôsledku konzekvencií stratil miesto šéfredaktora *Světové literatury*, ale útočisko v podobe pracovnej pozície nenašiel v žiadnej kultúrnej ustanovizni. Niektoré zmluvne dohodnuté preklady ešte vyšli, avšak vydanie väčšiny z nich bolo zastavené (Prečan, 1998).

Podpisom Charty 77 demonštroval Jan Vladislav svoj odpor k totalite, cenzúre a schematizmu v umení. Stratil možnosti oficiálneho vstupovania do verejného diskurzu, a tak sa rozhodol pripojiť sa k paralelnej kultúre, ktorá sa snažila pluralizovať názory prostredníctvom vytvorenia samizdatovej edície *Kvart*. Tam, kde známejšia edícia *Petlice* nepokrývala čitateľský dopyt, našiel *Kvart* svoje pole pôsobnosti. Edícia sa venovala vydávaniu poézie, drámy, literárnej kritiky, esejistiky, a to nielen pôvodnej, ale aj prekladovej a vyšlo v nej okolo 120 zväzkov Vladislavom dôsledne redigovaných textov v atypickom štvorcovom formáte. Vladislav všetko tvorivé autorské i redaktorské nasadenie vložil do edície *Kvart*. Bol to aj priestor, kde mohol on sám publikovať svoje práce (napr. *Věty*, *Samomluvy*, *Tajný čtenář*) a iné.¹

Životná situácia Vladislava a jeho rodiny bola však naďalej ťaživá, únik paralelnou literatúrou nebol trvalo udržateľný, a tak v roku 1981 emigroval do Francúzska. Na niekoľko rokov prijal za svoj domov francúzske mesto Sèvres pri Paríži. S aktuálnym literárno-kultúrnym dianím bol však spätý aj v novom prostredí, čoho dôkazom je pôsobenie na École des hautes études en sciences sociales (Vysoká škola sociálnych vied), kde viedol semináre o nezávislej kultúre v strednej a východnej Európe. V priateľskejších pomeroch pokračoval v tom, o čom nemohol v domovine slobodne hovoriť a publikovať. Išlo predovšetkým o prameň českej literatúry a kultúry, ktorý bol umlčovaný. V jeho podaní prednášky o zámerne ignorovaných či zabudnutých dielach českej literatúry získavali nový a objavný kontext. V tomto období pôsobil ako člen redakčnej rady parížskeho štvrťročníka *L'Autre Europe*. Spolupracoval s rozhlasovými stanicami

Radio Free Europe a Deutschlandfunk a v roku 1986 bol pri založení Československého dokumentačního střediska nezávislé literatury, ktorého sa stal o rok neskôr predsedom (Vladislav, 1998). Po vyše dvoch desaťročiach sa v roku 2003 pre zdravotné problémy svojej manželky rozhodol spoločne s ňou vrátiť do Česka. Avšak krátko pred odchodom, 21. júla, Vladislavova manželka zomrela. Procesy sťahovania boli však už natoľko rozbehnuté, že by bolo problematické ich zastaviť, a tak, hoci sám, predsa prišiel do Česka do nového pražského príbytku. Tu žil a tvoril až do svojej smrti 3. marca 2009.

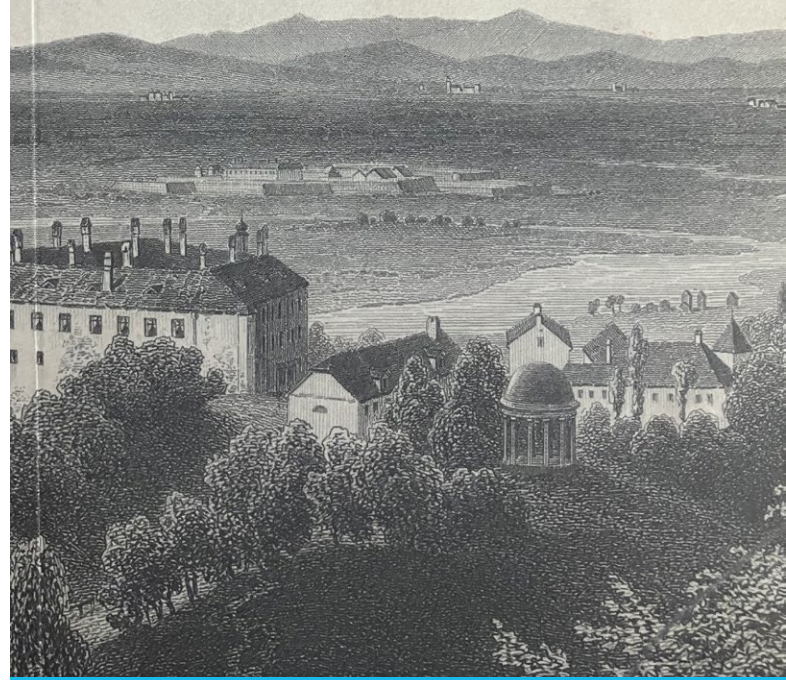
SLOVENSKÉ KORENE JANA VLADISLAVA A ICH OHLAS V LITERÁRNEJ TVORBE

Od roku 1992, keď František Kautman (1998, s. 138) tesne pred Vladislavovými sedemdesiatymi narodeninami povedal, že „o něm naše veřejnost ví trestuhodně málo“, sa situácia u našich západných susedov postupne zlepšovala a Vladislavove dielo sa stalo predmetom vedeckej reflexie. Dlh voči nemu sa priebežne spláca aj vydávaním jeho samizdatových či rukopisných prác, pričom najväčšiu zásluhu na tom má najmä pražské vydavateľstvo Torst.

Na Slovensku sa o Janovi Vladislavovi (až na malé výnimky), zatiaľ, mlčí, a to i napriek tomu, že časť svojej tvorby situoval prostredníctvom spomienkových próz práve na Slovensko, kde sa narodil a prežil prvé roky svojho detstva a štúdií.

Po načrtnutí významovej opodstatnenosti Vladislavovho diela v kontexte československej a následne českej literatúry i kultúry sa v nasledujúcej časti pokúsime upriamiť pozornosť práve na autorov vzťah k Slovensku, a to prostredníctvom rozsahom skromnej, no zaujímavej časti tvorby, v ktorej sa vracia do rodiska v slovenskom Hlohovci.

Jan Vladislav spomína na roky svojho slovenského (najmä však hlohovského) detstva viackrát v rozhovoroch a rozprávaniach, publikovaných napr. Petrom Kotykom a Jiřím Vondráčkom,² no literárnu podobu ako spôsob autobiografického písania, resp. texty návratové či revitalizujúce pamäť, dostávajú Vladislavove príbehy (spomienky) až v dvoch krátkych prózach, ktoré vyšli len nedávno v útlej zbierke *Lidský los* (2020).

Obálka Vladislavovej knihy so spomienkovými prózami na Slovensko *Lidský los*. Zdroj: Marián Kamenčík

Predmetné prózy majú názov *Galgócz MDCLXXXIII* a *Návraty, domovy*.³ V nadväznosti na Vladislavovo spomínanie, ktorým nás zoznamuje s Hlohovcom svojho detstva, redaktor knihy Jan Šulc (2020, s. 73) vyjadruje postreh, že „jde o knihu bezpochyby nejosobnejší, zčásti vzpomínkovou, tedy o svazek, který měl pro něj zvláštní význam – stejně jako mají rodiče a vlastní dětství a mládí klíčový význam pro každého citlivého a vnímavého člověka“.

Jan Vladislav využíva v oboch prózach postupy sprítomňovania pôvodného zážitku, čiže jeho snahou je komunikovať udalosti a situácie perspektívou priameho účastníka, teda seba samého v podobe detského protagonistu. V rozprávačskom podaní sa však čitateľovi autor prihovára už ako dospelý muž-spisovateľ,

ktorý eviduje časovú hranicu udalosti a jej neskoršej reflexie, čo umožňuje komentovať, vysvetľovať či v konečnom dôsledku dotvárať portrét vlastného vnútorného prežívania autenticity jednotlivých okamihov. Ich tajomstvá ešte nevie dieťa adekvátne odhaliť, a tak preň znamenajú občas nevysvetliteľný rébus, no dospelému sú tieto situácie už zrejmé, pretože dokáže spätne rekonštruovať ich priebeh a odhaliť ich pointu.

Rovnako ako Vladislava tvorba je doteraz neznámou veličinou pre Slovákov, tak aj jeho spisba, vyrastajúca zo slovenských motivických koreňov, a to nielen hlohovskej proveniencie, je málo známa českému čitateľovi. Aj z tohto dôvodu sme sa prostredníctvom príspevku do zborníka *Literární archiv* č. 55, pripravovaného Památníkem národního písemnictví v Prahe, pokúsili predstaviť našim západným susedom Jana Vladislava vo vzťahu k jeho rodisku. V súčasnosti sa ukazuje, že literárna produkcia napačená práve na tento zdroj môže byť pri poznávaní Vladislavovho diela podnetnejšia oveľa zásadnejším spôsobom, než sme sa doteraz nazdávali. Pri tomto konštatovaní vychádzame aj z poznania, že „...kontakt s konkrétnou prírodou od útleho detstva (s prírodou konkrétneho regiónu) učí jedinca vzťahovať sa k danému miestu ako k ‚domovu‘, z ktorého sa začína pozeráť na svet, s ktorým sa identifikuje (nielen ako s geografickým, prírodným, ale aj kultúrnym priestorom, s jeho históriou, tradíciami); takýto kontakt posilňuje spolupatričnosť ku konkrétnemu prostrediu a vedomie zodpovednosti zaň“ (Farkašová, 2011, s. 133 – 134).

Ak je reč o prírode, domove a detstve, tak Jana Vladislava v Hlohovci formovala predovšetkým rieka Váh, čo dokladajú aj obe prózy. Rieka vzbudzovala rešpekt, ale otvárala sa i detským dobrodružstvám. S Váhom spojené udalosti ponúkali strohé, ale nanajvýš zrozumiteľné odpovede chlapcovi, ktorý postupne zoceloval svoju osobnosť, čo vyjadril myšlienkou: „Váh byl první řeka, ve které jsem se koupal, někdy už v březnu a taky poprvé topil. Pravá povaha věcí se totiž skrývá a to platilo i o řece mého dětství“ (Kotyk, 2008, s. 79). Rieka sa autorovi stala nielen kulisou udalostí odohrávajúcich sa v bezprostrednom susedstve jeho rodného domu či miestom, s ktorým prichádzajú do interakcie rôzni aktéri, keď sa snažia uniknúť jej sile, ale rieka je dôležitým a viacvrstvovým symbolom. V kontakte s ňou vedel detský hrdina stanoviť mieru odvahy a pokory, keď sa dostal do konfrontácie s vodným živlom, napríklad pri prvom topení, alebo v momentoch, keď sa vylievajúca sa voda počas pravidelných povodní neľútostne zahryzla do ľudských obydľí.

Panoráma nábřežia Váhu s vodnými mlynmí a Hlohovským zámkom (začiatok 20. storočia). Zdroj: Vlastivedné múzeum v Hlohovci

Detský osud Jana Vladislava bol určený životnými okolnosťami jeho rodičov. Otec Petr Ladislav Bambásek, vojak československých légii vo Francúzsku, kde strávil takmer šesť rokov, dostal po skončení prvej svetovej vojny možnosť pracovne sa uplatniť na pozícii poštového zriadenca práve v považskom meste Hlohovec. Túto príležitosť využil a spoločne s manželkou Márii Taťounovou si prenajímali malý byt od židovskej rodiny Barnabáša Rónu v zadnej časti ich domu s koloniálnym tovarom a rozsiahlym dvorom v časti mesta zvanom Lúka. Rožný dom mal adresu Lúka č. 15 a po neskoršej zmene názvov ulíc Hollého č. 28. Na tomto mieste sa narodil 15. januára 1923 Ladislav Bambásek, chlapec, ktorého meno v dospelosti znelo Jan Vladislav, ktorý zásadne vstúpil do kontextu českej literatúry po druhej svetovej vojne.

Hlohovec bolo v tom čase trojjazyčné mesto – hovorilo sa tu slovensky, maďarsky i nemecky, avšak na samotnom rónovskom dvore bolo počuť okrem týchto jazykov ešte češtinu a, samozrejme, hlohovský dialekt, čo bol tiež jazyk svojbytný. Multikultúrna atmosféra dvora vychovávala malého Ladislava k jazykovej, národnostnej i náboženskej tolerancii, no zároveň mu dávala najavo, že svojim bytostným založením sa stal „menšinárom“ (Prečan, 1998, s. 102) a akýmsi celoživotným exulantom – na Slovensku bol dieťa českých rodičov, v školách patril k menšine, ktorú tvorili Česi, Rómovia a Židia, po presťahovaní sa do Čiech ho považovali za slovenského priselca, v čase normalizácie za názorovo nepohodlného a vo francúzskej emigrácii pol opäť cudzincom. Naznačený údel autora ho viackrát motivoval k možnosti literárne sa zamyslieť nad otázkou a hodnotou domova: „A když se na ně člověk dívá v zpětném zrcátku života, všechny tyto domovy jako by byly stejně daleko, všechny jako by byly stejně přítomné a živé, i když je dělí od

přítomného domova různé vzdálenosti a roky. Na čase a prostoru přitom asi vůbec nezáleží“ (Vladislav, 2020, s. 53). Rozhodujúca sa ukazuje blízkosť aktuálne prežívaného domova a vzdialenosť minulých či potenciálne budúcich domovov, ktoré sú zatiaľ neodtajnené. Pre Vladislava platí, že domov vníma skôr v čase ako v priestore, teda v konkrétnej blízkosti aktuálne prežívaného a zároveň naplneného dôverou v poriadok, v ktorom pociťujeme pevné zakorenenie identity a dokážeme čeliť procesom sebastrácania.

Malý Ladislav Bambásek (Jan Vladislav) so sestrami Květou a Marií v časoch ich hlohovského domova. Zdroj: Rodinný archív Vladislavovej dcéry Márie Hronovej

Podobné pocity Vladislavovým mohli mať aj ďalší príslušníci českých rodín, ktorí sa prisťahovali do Hlohovca po prvej svetovej vojne a zabezpečovali si živobytie predovšetkým ako úradníci, učitelia či podnikatelia. V Hlohovci to boli napríklad policajný riaditeľ Jaroslav Bravený, podnikateľ Viliam Vomberg, pivovarník Josef Müller, spisovateľ a historik Jan Burian, plejáda pedagógov, z ktorých uvedieme napríklad riaditeľa meštianskej školy Josefa Sulíka (v literárnych kruhoch známeho pod pseudonymom Pavel Sula) či učiteľku, bábkoherečku a spisovateľku Růženu Pospíšilovú. Ďalší Čech, Josef Černohous, pracujúci v Hlohovci na pozícii vlakvedúceho, bol malému Ladislavovi akoby druhým otcom, keďže s ním trávil voľný čas, učil ho hrať šach, kresliť a cibril mu rôzne remeselné zručnosti.

Priestranný Rónovský dom s bytom Bambáskovcov stál na akomsi námestíčku, ktorému dominoval stredoveký Kostol Ducha svätého so špitálom. V blízkosti sa nachádzalo aj niekoľko objektov hlohovskej židovskej komunity. Najvýraznejším bola budova

synagógy stojaca na západnej strane vršku námestia, kam sa dalo dostať úzkou prudko stúpajúcou uličkou alebo z opačnej strany popri budove Okresného súdu. Bolo to už len kúsok od centra námestia, kde stojí Kostol sv. Michala archanjela.

Severne od námestia na vtedajšej Nádražnej ulici (dnes Pribinova) stojí dodnes budova bývalej ľudovej školy, ktorú malý Ladislav navštevoval v rokoch 1929 – 1932. Vychodil tu prvé tri triedy. Za zmienku stojí, že malému Ladislavovi bola v druhom ročníku triednou učiteľkou Růžena Pospíšilová, autorka ochotníckych hier pre mládežnícke bábkové divadlá. Na vedľajšej Novej ulici (dnes Ulica M. R. Štefánika) bol umiestnený poštový úrad, kde pracoval Ladislavov otec. O čosi nižšie stála sladovňa, ktorú Jan Vladislav spomína vo svojej eseji v súvislosti s veľkým požiarom, ale zamenil si ju s parným veľkomlynom.⁴

Námestie s mnohými dominantami, ale najmä s kostolom, symbolicky predstavuje centrum mesta, v ktorom sa uchováva jeho identita a pamäť. Oproti tomu stojí rovina postupne ustupujúca z centra na okraj až k rieke obklopenej pastvinami, štrkovými pobrežiami, mlyni a dvomi mostami. Protagonistov pohľad práve z tejto okrajovej perspektívy ponúka spomienkové rozprávanie, ktoré sa oddáva obrazotvorným možnostiam širokého horizontu dialky s jej pestrými kulisami. Tu sa odohrávajú výpravy za eldorádom detstva, keďže „zákony centra“ na tomto „území“ neplatia. Z tohto dôvodu sa aktivita hlavného hrdinu okrem rieky nevyhýba ani ďalším okrajovým, a preto magickým miestam, ako fantastické územie dobývania pokladov (smetisko), miesto konania iniciačného rituálu chlapčenskej odvahy a zdatnosti (vodné mlyny), objekt túžby po nikdy nerealizovanom povolani pastiera kráv (most), ustráchané návštevy miesta, kde sa rodia mýty (kováčska dielňa), exotika videná optikou fantazijného prepisovania skutočnosti (pevnosť Leopoldov ako zikkurat), úteky pred príznakmi vlastnej predstavivosti (chodby fran-tiškánskeho kláštora), pátracie výpravy v labyrintoch chátrajúcej fabriky (vozová továreň), letmé pohľady za mreže neprístupného sveta pánov (zámocká záhrada) atď. Všetky uvedené objekty autor literárne tematizuje, avšak v epickom priestore próz dostávajú podobu, akou ich oživovala detská fantázia malého chlapca.

Zaujímavo autor pracuje s mestským urbanizmom v obrazných častiach textu, keď doň vtlačá podoby a charakteru zvierat. Je to tak v prípadoch dlhých ob-lúkov mosta ponad rieku, pripomínajúcich ťaví chr-

Pohľad z veže farského Kostola sv. Michala archanjela na rodný dom Jána Vladislava (označený šípkou) v mestskej časti Lúka.
Zdroj: Vlastivedné múzeum v Hlohovci

bát. Tieto koráby púšte naznačujú detskú túžbu po vzdialenej a tajomnej exotike, črtajúcej sa za horizontom rieky. Potom je to kostolná veža, týčiaca sa na pahorku námestia ako miesto ohlasujúce prítomnosť (cirkevnej) autority. Nie náhodou ju malý Ladislav so zatajeným dychom pozoroval z okna svojej izby učupenej pod námestím, odkiaľ bolo vidno hranu kostolnej veže rozdeľujúcej pomyselnú tvár sovy na dve polovice s ostrým zobákom uprostred a ciferníkmi očí po stranách. Napokon prítomnosť ďalšieho

mladíkovej predstavivosti do takej miery, že v postave hlohovského kováča stelesňuje záhadnú a mýtickú bytosť spájanú s čarou premenou na riečného dravca. Ide o vydru, ako symbolické zviera patriace mesiacu, preto aj premena kováča, vyzliekajúceho sa z ľudskej podoby, pod ktorou drieme telo zvieraťa, sa uskutočňuje v noci.

Z uvedeného napokon možno konštatovať, že „stred“ nášho hrdinu akoby nikdy neprijal, ale stále ho považoval za plebejca zo spodnej časti mesta pri rieke. Hrdina detským vnímaním svojej pozície síce cíti, že v centre je cudzincom, ale vážnosť a dôstojnosť centra nebola natolko atraktívna, aby pozornosť protagonistu strhla viac ako lákadlá okraja (rieka, smetisko atď.). Dokonca to platilo aj po rokoch, čo dokladá v ďalšej spomienkovej próze s názvom *Do-*

movy, návraty, v ktorej je ako inkognito-návštevník takmer vypudený z hotela Jeleň na námestí, keď ho uprostred noci prišla skontrolovať polícia. Situácia Vladislavovej návštevy/návratu do rodiska vo vyššie spomínanej eseji vhodným spôsobom popisuje niektoré okolnosti celého jeho života. Tie obrazne skoncentroval do príhody, keď z brehu Váhu pozoroval hladinu rieky a v nej topiacu sa vetvu stromu. Jan Vladislav sa podobne ako vetva ohýbajúca sa pod tlakom silnejúcej vody pokúšal zakoreniť a ustáť presilu vonkajších okolností, a preto mu je sympatická jej odolnosť, a to aj napriek tomu, že vetva takmer skolabuje pod náporom vodných prúdov, ale vždy sa vzpruží, narovná a pokúša vydržať. Človek – podobne ako haluz – sa musí vedieť v krízovej životnej situácii brániť rozumne, hoci sa odovzdáva nebezpečenstvu, ale zároveň ho premáha, bojuje a prekvapujúco udrie svojím vzdorom vo vhodnej chvíli. Ide o metaforu odolnosti tých, ktorí hľadali svoj domov a pokúšali sa ho upevniť či stabilizovať v nejakom bode, odkiaľ by

sa mohol rozrásť. Autor akoby našepkával prostredníctvom motívu mladého životaschopného lesa, ktorý aj z takejto vetvy môže vyrásť (Vladislav, 2020, s. 58 – 59). Táto skutočnosť opäť potvrdzuje, že Jan Vladislav bol v každom

*Človek sa musí vedieť
v krízovej životnej situácii
brániť rozumne...*

prostredí, kde pôsobil, súčasťou minority (či už národnostnej alebo názorovej) a o svoju identitu musel zápasíť.

Bambáskovci žili v Hlohovci do roku 1932. Ich odchod súvisel s kariérnym postupom otca, ktorý sa postupne vypracoval na poštmajstra a na základe jeho žiadosti mu riaditeľstvo pôšt a telegrafov pridelo pracovnú pozíciu na pošte v Starej Turej. Týmto momentom sa končí etapa života Jána Vladislava v Hlohovci, ale pokračuje ďalej v Starej Turej, kde nastúpil do štvrtej triedy v školskom roku 1932/33 a neskôr pokračoval na gymnáziu v Novom Meste nad Váhom. Až politické udalosti marca 1939 primäli rodinu presťahovať sa k príbuzným do českého mesta Polička.⁵ Od tohto momentu sa už odvíja podstatne známejší príbeh Vladislavovho života.

POZNÁMKY

- ¹ Podrobnejšie informácie o edícii *Kvart* pozri Vladislav, 1998, s. 93 – 98.
- ² Bližšie pozri Kotyk, 2008, s. 73 – 115 a Vondráček, 2011.
- ³ Ide o vydania próz Vladislav, 2020, s. 12 – 19 a Vladislav, 2020, s. 52 – 59.
- ⁴ K urbanistickej, kultúrnej i sociálnej podobe Hlohovca v časoch Vladislavovho detstva bližšie pozri Urminský, 2011.
- ⁵ Niektoré biografické údaje sme zistili z prameňov Literárneho archivu Památníku národného písemnictví v Prahe (LA PNP). Pozri aj LA PNP, fond Vladislav, Jan. Rodiče doklady + Ladislav Bambásek (nespracované).

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- FARKAŠOVÁ, Etela. 2011. Lokálna ukotvenosť a rurálnosť literárneho jazyka: archaizmus, alebo výzva súčasnosti? In ŠMAJS, Josef (ed.): *Aby země nebyla jen hrobem. Literatura Kultura Příroda*. Praha : Obec spisovatelů 2011, s. 133 – 138. ISBN 978-80-904218-8-2.
- KAUTMAN, František. 1998. Jan Vladislav – vyvzdorovaný úděl básníka. In *Umíněnost jako osud. Jan Vladislav pětasedmdesátiletý*. Praha : Nadace Československého dokumentačního střediska 1998, s. 138 – 141.
- KOTYK, Petr. 2008. Keď zodvihneš, zle bude, keď nezodvihneš, ješťa horšie. In *Deset tisíc změn se znovu mění. Dno všeho vrchol prázdnoty. Rozhovory a promluvy českých literátů z let 1990 – 1995*. Praha : Cherm 2008, s. 73 – 115. ISBN 978-80-86370-35-4.
- Literární archiv Památníku národného písemnictví, fond Vladislav, Jan. Rodiče doklady + Ladislav Bambásek (nespracované).
- PREČAN, Vilém. 1998. Tajný čtenář, tajný kritik, tajný vydavatel Jan Vladislav. In *Umíněnost jako osud. Jan Vladislav pětasedmdesátiletý*. Praha : Nadace Československého dokumentačního střediska 1998, s. 100 – 115.
- ŠULC, Jan. 2020. Ediční poznámka. In VLADISLAV, Jan. *Lidský los*. Praha : Torst 2020, s. 73. ISBN 978-80-7215-591-0.
- URMINSKÝ, Jozef. 2021. Hlohovec v časoch Jana Vladislava. In KAMENČÍK, Marián (ed.): *Čas mal vtedy prichut večnosti ... hlohovské roky Jana Vladislava*. Hlohovec : EX LIBRIS AD PERSONAM HLOHOVEC 2021, s. 81 – 97. ISBN 978-80-973634-3-7.
- VLADISLAV, Jan. 2020. Galgócz MDCLXXXIII. In *Lidský los*. Praha : Torst 2020. 80 s. ISBN 978-80-7215-591-0.
- VLADISLAV, Jan. 1998. Semdesát let existence. In KAUTMAN, František – PREČAN, Vilém – DRÁPALA, Milan. *Umíněnost jako osud. Jan Vladislav pětasedmdesátiletý*. Praha : Nadace Československého dokumentačního střediska 1998, s. 22 – 24.
- VLADISLAV, Jan. 1998. Seznam knih vydaný v edici Kvart. In KAUTMAN, František – PREČAN, Vilém – DRÁPALA, Milan. *Umíněnost jako osud. Jan Vladislav pětasedmdesátiletý*. Praha : Nadace Československého dokumentačního střediska 1998, s. 93 – 98.
- VONDRÁČEK, Jiří. 2011. *Jan Vladislav. Nebylo těžké říci ne*. Praha : Radioservis, a. s., a Český rozhlas v Praze 2011, 164 s. ISBN 978-80-86212-74-6.

LITERÁRNA TVORBA VIERY MARKOVIČOVEJ- ZÁTURECKEJ

MGR. MÁRIA PITÁKOVÁ, PHD.

 maria.pitakova@snk.sk

 Slovenská národná knižnica

 www.snk.sk

The paper describes the life and work of Viera Markovičová-Záturrecká, a writer of Slovak classical literature. Her contribution stems not only from her literary work and publications, but also from her activities related to the women's movement and from the participation in the Slovak National Uprising. Her works mention important societal themes and provide a moral message. Her personal experience with the Slovak National Uprising, reflected in literary work, makes them not only socially significant, but also authentic.

Keywords: personalities, Viera Markovičová-Záturrecká, Slovak classical literature, literary work, Slovak National Uprising, women's movements

Viera Markovičová-Zátуреcká. Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA)

Viera Markovičová-Zátуреcká patrí do nevelkého radu ženských predstaviteľiek slovenskej klasickej literatúry. Na rozdiel od Timravy, Eleny Maróthy-Šoltésovej či Terézie Vansovej sa o nej veľa nevie. Spišovateľka pochádzala z otcovej i matkinej strany z uvedomelej evanjelickej rodiny z Turca. Narodila sa 26. februára 1910 v Trnave. Študovala na gymnáziu v Trnave (1920 – 1925) a v Bratislave (1925 – 1928), v rokoch 1928 – 1933 navštevovala Filozofickú fakultu UK v Bratislave. Po vydaji sa venovala rodine a činnosti v ženskom hnutí. Bola aktivistkou ženského a mierového hnutia, v rokoch 1945 – 1948 členkou ÚV Živeny, Predsedníctva výboru žien na Slovensku, podpredsedníčkou Československého výboru na ochranu detí a členkou výboru obrancov mieru.

Jej rozsahom nevelké, ale žánrovo pestré dielo obsahuje poéziu, prózu, divadelné hry, rozhlasové hry, pásma a preklady. Napísala dokonca aj operné libreto. Spolu s manželom sa zapojila do príprav a priebehu SNP a táto dejinná udalosť sa v nasledujúcich rokoch stala jej hlavnou tvorivou inšpiráciou.

I keď Viera Markovičová nepatrí medzi popredných spisovateľov, jej diela sú zaujímavé predovšetkým tým,

ako zvýraznila vnútorný boj modernej ženy usilujúcej sa o spoločenské uplatnenie. Sama autorka je úprimná a verná pokrokovým ideálom. Súcit a lásku k svetu spája s aktívnym bojom proti temným silám, ťahajúcim ľudstvo späť k otroctvu. Jej život je akoby románom o ľudskej statočnosti, usilovnosti a húževnatosti, o sile, s ktorou sa vedela vzoprieť nežičlivému osudu, ktorý ju v detstve pripravil o zdravie, ale zároveň je aj krásnou, i keď smutnou prózou o krátkom a bohatom živote citlivej a cennej ženy v našej literatúre. Z autorčiných spomienok cítiť bolesť fyzickej menejcennosti, ktorá ju prenasledovala už od detstva, ale aj neústupčivosť a vytrvalosť, s akou sa usilovala prekonať bolesť a slabosť. Bola predčasne vyspelá, zároveň hanblivá a plachá, ale húževnatá.

Tvorbu Viery Markovičovej-Zátуреckej možno rozdeliť do štyroch častí: dráma, rozprávky, poviedky a básne.

DRÁMA

Ničivý dosah vojny reflektujú hry *Tretí medzi nami*¹ (1947) a *Za frontom* (1948). Druhá spomínaná hra je prvoplánovo jednoduchá, akoby ju autorka podriadila svojej ideálnej predstave o hrdinstve² – odsúdila v nej vojnu a privítala SNP ako gesto mravnej a politickej očisty.³

V hre *Za frontom* sa odohráva na prvý pohľad klasický konflikt hrdinstva, subjektívneho šťastia a povinností k národu. Ústredným motívom je protifašistický odboj a SNP. Učiteľka Anica Benková je pomocníčkou partizánov a pritom snúbenicou oportúnneho človeka. Do deja vstupuje i ranený partizán Ivan, ktorý nájde u učiteľky úkryt a neskôr i lásku.

V tejto hre, ktorá ostáva autorkinou najlepšou a najucelenejšou drámou, si Viera Markovičová pomáhala rečníckymi otázkami.⁴ Ide o hru s námetom tesne pred oslobodením, na pozadí ktorého sa premieta osobný konflikt lásky a sklamania.⁵ Vo svojej dobe zohrala veľkú úlohu na celom Slovensku, prenikla do Čiech i Juhoslávie.

V dráme s tragickým podtextom *Na druhý breh* (1949) stvárnila Viera Markovičová sociálne podmienky života na slovenskej dedine v povojnovom období a spolunažívanie slovenského obyvateľstva s maďarskými presídlencami, ale aj ich spoločné ciele socialistického združstevňovania na juhoslovenskej dedine. Hra má tri dejstvá a vznikla z cudzieho popudu.⁶

Problémy spoločenského života načrtla autorka v hre *Ničomník*. V treťom dejstve vrcholí autorkina myšlienka: „*Pre ľudskú spoločnosť sú cesty preporodenia, ktoré keď chceme a hľadáme aj nájdeme*“.⁷ V hre sa zamerala na životné a mravné problémy tzv. zlatej mládeže.⁸

Na okraji básnickej, epickej a dramatickej tvorby Viery Markovičovej-Záturreckej vznikali rozhlasové hry, ako *Jeden z dvanástich* a *Neoslobodený Jeruzalem*. Hra *Jeden z dvanástich* je pokusom o kritické prehodnotenie cirkevného poňatia biblických motívov, ktorým sa snažila dať aktuálnejší morálny zmysel. Autorka rieši problém Judášovej zrady a inteligencie vo všeobecnosti. Nakoniec prichádza k záveru, že zrada máva často pôvod v bolesti a neporozumení.

Druhou rozhlasovou hrou je veršovaná hra *Neoslobodený Jeruzalem*. Búranie mýtu o posvätnosti križiackych vojen sa spája so silným kresťanským pocitom povojnového človeka nenávidiaceho vojnu, ktorý ju vníma ako ťažký hriech na človeku.⁹

Viera Markovičová prostredníctvom rozhlasových hier prejavila svoj kritický postoj k biblickým témam v ich cirkevnom poňatí.

BÁSNE

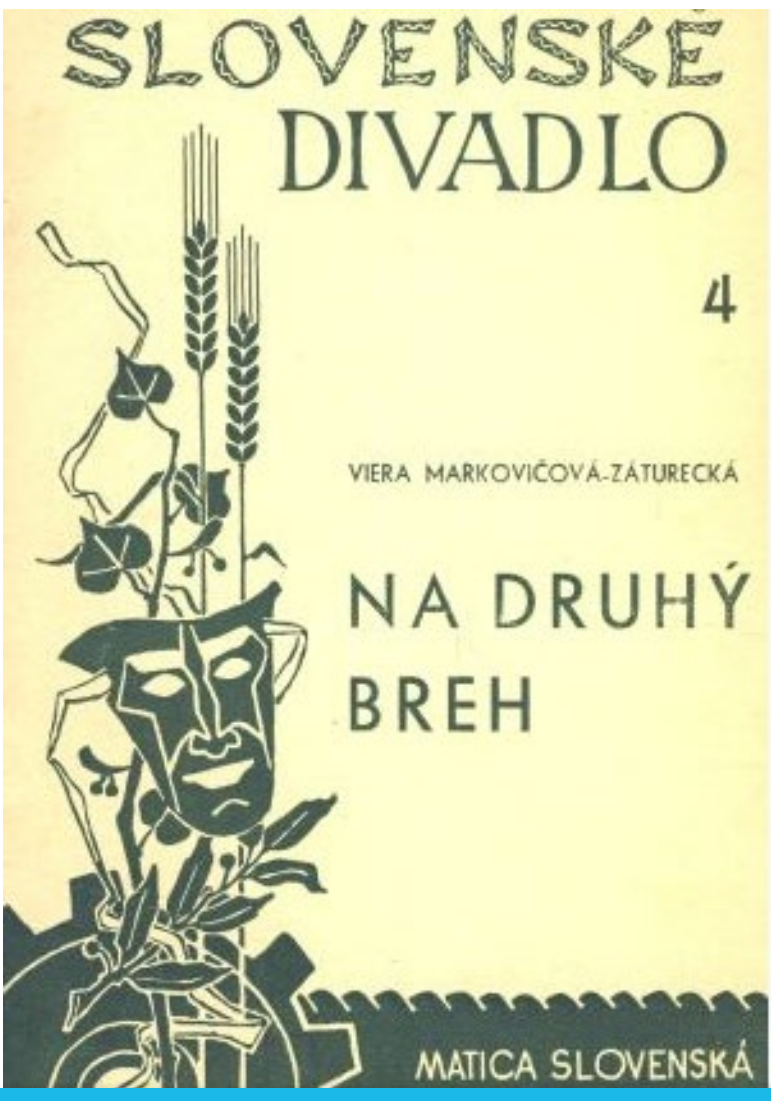
Básnickú tvorbu uverejňovala Viera Markovičová iba v časopisoch.¹⁰ Lyrické básne najvýraznejšie prezrádzajú akou bola, akou sa sama videla, akou vedela a chcela byť. Spolu s príležitostnými básňami ich pripravila na vydanie v rukopisnej zbierke *Granátové kvety*. Prvú svoju báseň označila rokom rozpadávajúcej sa prvej republiky.¹¹

V básni *Pozdný host*¹² vyslovila Viera Markovičová o sebe zaujímavú myšlienku: „*Viacej žobráčka, menej však ako pani; cudzinka s otázkou na tvári vyjavenej; jedno, či o mňa tu viacej je a či menej*“.

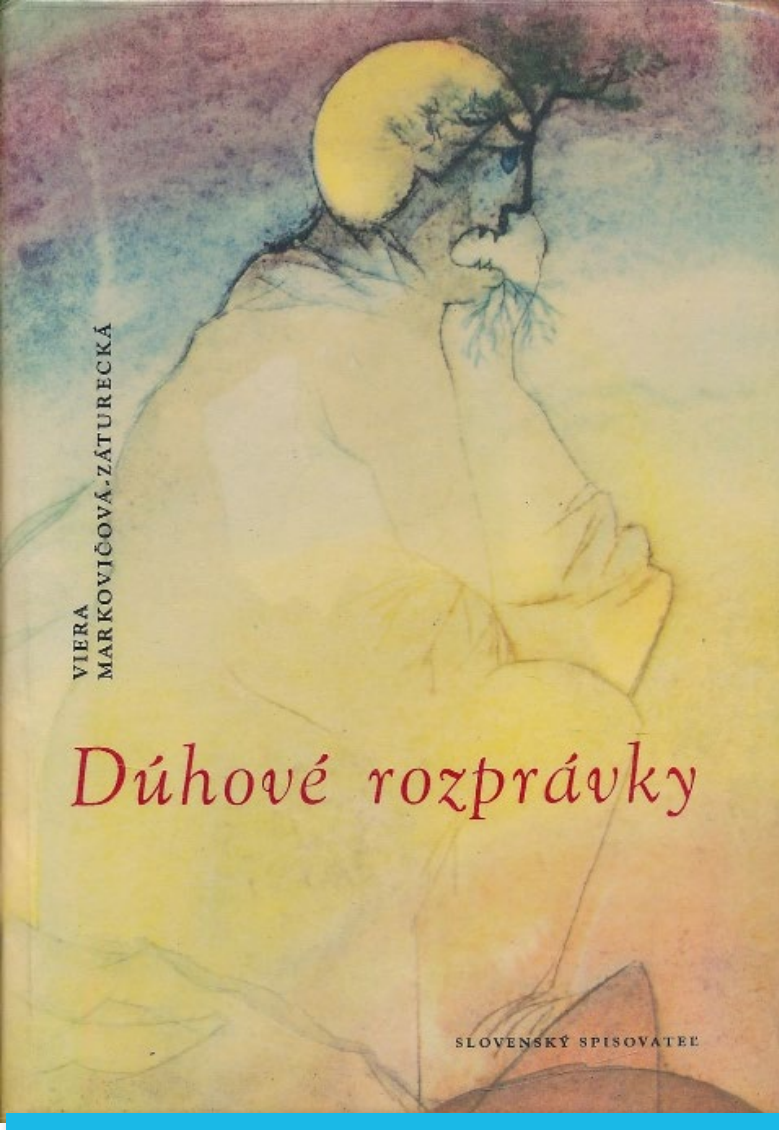
Zaujímavé sú i ďalšie básne, ako *Pieseň, Dieťa, Dieťaťu, Nad detskou dlaňou, Ruka matky, Armáda pokoja* a iné.

ROZPRÁVKY

Roku 1947 vydala jedinú knihu pre deti *Rozprávky z ríše kráľa hôr*¹³ (2. skrátené vydanie pomenovala *Dúhové rozprávky*).¹⁴ V pozícii hrdinov vystupujú hory, dúha a riava, človek so svojou túžbou po čistote, kráse a pravde. Autorka zachováva osnovu podobnú ľudovým rozprávkam, preberá z nich aj veľa motívov, celok je však nový a pôvodný. Pôsobivo poetizuje prírodu, vrchy, rieky, stromy, slnko a dážď. Do poetických obrázkov vkladá aj silný mravný odkaz. Často znie tak naliehavo, že zatienuje aj krehkú poéziu a symboliku rozprávania. Jej rozprávky sa vedľa prihovoriť citlivo a bezprostredne aj dnes. Sú plné šlachetného posolstva, ale ich hodnota je aj v mnohých básnickej podaných motívoch a v čistej reči. Inšpirovala sa v nich folklórnou rozprávkou, dôraz však nepoložila na jej autorské prerozprávanie, ale na zdôraznenie poetickej magickosti rozprávkového príbehu.¹⁵ Autorka vie, že dieťa sa zabaví najlepšie s tou hračkou, ktorá podnecuje jeho fantáziu, a preto i v jej rozprávkach hlavnú úlohu hrajú prírodné živly, kvety, stromy a ostatní obyvatelia hôr.¹⁶ Prednosťou jej rozprávok, v ktorých je mnoho lásky a dobrého ľudského citu, je pekná slovenčina. V rozprávke *O stratenej hviezdičke* sa pokúsila prerozprávať deťom biblický príbeh o pr-

Obálka drámy *Na druhý breh*. Zdroj: www.antikvariatick.sk

Obálka zbierky poviedok *Dúhové rozprávky*. Zdroj: www.databazeknih.cz

vých ľuďoch.¹⁷ Rozprávky vhodne dopĺňajú pestrofarebné ilustrácie Márie Želibskej.¹⁸ Druhé vydanie ilustroval František Kudláč.¹⁹

V časopise *Živena* uverejnila Záturrecká sériu článkov na tému *Dieťa v literárnej tvorbe slovenských spisovateľov*, kde sa vyjadrila k tvorbe slovenských spisovateľov pre deti: „Musíme si priznať, že oproti iným literatúram je slovenská literatúra na túto tému chudobnejšia. Ale táto chudoba kvantity je u nás vyvážená kvalitou diel: práve knihy o deťoch patria medzi naše najhodnotnejšie diela. Šoltésovej „Moje deti“, Rázusov „Maroško“, „Zbojnicka mladost“ Luda Ondrejova sa môžu postaviť po boku ktoréhokoľvek diela tohto druhu vo svetovej literatúre.“²⁰

POVIEDKY

Svoju prózu venovala Viera Markovičová-Záturrecká všedným hrdinom, čo je aj pôvodným názvom jej

zbierky. Poviedky plné prostých, každodenných hrdinov a všedných príbehov na jednej strane vyvolávajú smútok nad ľudským utrpením, ale na strane druhej, vzbudzujú vieru v tohto prostého hrdinu, ktorý sa aktívne zapojil do boja proti nemeckému fašizmu. Príťažlivosť poviedok tkvie v ich jednoduchosti a pravdivosti, v jemnej kompozícii a realistickej vecnosti. Vzbudzujú nezvratnú vieru v jej prostého hrdinu, v človeka, ktorý ani zoči-voči guľometom a fašistickej mašinérii nezložil ruky nečinne do lona, ale bojoval a veril vo víťazstvo pravdy práve vďaka svojej životnej sile a ľudskej istote, vďaka svojej viere v spravodlivosť.

Záturreckej poviedky a novely prinášajú do povstaleckej prózy tón ženskej literatúry v dobrom slova zmysle. Autorke sú blízki prostí účastníci boja proti fašizmu, ktorí sa nehonosia svojím hrdinstvom. Jej „skrytí hrdinovia“ rozprávajú svoje príbehy civilne, bez zveličenia.²¹ Po prečítaní poviedok možno zabudneme mená a názory jednotlivých osôb, ostane v nás živá spomienka na roky nedávno minulé, na slávne dni povstania i oslobodzovacieho boja.²² Autorka vedela ukázať nielen hrôzy a vojnové besnenie, ale aj to, ako v boji za spravodlivú vec rastie morálna sila ľudí, ako vyrastajú medzi nimi pevné zväzky naozaj ľudských vzťahov a ako nesmierne prevyšuje ich pravda a mravná sila zverský cynizmus a brutalitu nepriateľa.

V poviedke *Husle* ide o voľnú variáciu na známu tému čarovných husiel, ktoré v tejto hre ukradol slávny huslista menom Kraus.²³ Prvá myšlienka hry bola rozlúštiť záhadu hudobného nástroja, predstaví si jeho pôvodného majiteľa a nazrieť do jeho vnútra. Vznikla na základe rozprávania jej strýka. Viera Markovičová-Záturrecká začala námet spracovávať ako novelu, ale na podnet Slovenského rozhlasu sa ho rozhodla stvárniť v podobe rozhlasovej hry.²⁴

Svoju druhú poviedku nazvala *Všední hrdinovia*, v ktorej píše o jednoduchých, prostých ľuďoch. Jej vzťah k nim je ešte stále príliš intelektuálny. Čitateľ cíti istý dištanc medzi autorkou a jej hrdinami.²⁵ Videla svojich hrdinov povrchno, zvonka. Jej úmyslom bolo ukázať hrdinstvo našich ľudí mnohých spoločenských vrstiev a vysloviť vďaka vojakom Červenej armády, „ktorí položili svoje životy za to, aby sme my mohli žiť“. Učí nás, že hrdinovia „sú práve ľudia, ktorí vyslovujú za tisícich, čo visí vo vzduchu, a urobia za všetkých, čo by všetci chceli urobiť“.

V zbierke próz *Skrytí hrdinovia* sa Viera Markovičová-Záturrecká zamerala na obraz hrdinstva všedných ľudí Slovákov, Rusov a príslušníkov iných národov v boji proti fašizmu. Knižička i keď malá, ale veľmi bohatá obsahom sa stala prostriedkom na

vyjadrenie autorkiných myšlienok a názorov. Prostou rečou sa prihovára k ľudskému srdcu a učí ho byť stále v pohotovosti pred našimi nepriateľmi. Zbierka obsahuje štyri krátke prózy, v ktorých sú vyslovené krásne myšlienky. Autorka v nich ponúka čiastočne nový pohľad na dni povstania a na ľudí bojujúcich v tomto povstaní. Autorka touto malou knižkou vzdáva hold a vďaku práve týmto neznámym ľuďom,²⁶ ktorých spája veľká láska k životu, nenávisť voči nepriateľom a spoločný boj za svetový mier. Prvou poviedkou je *Gulometný pás*, v ktorej zobrazuje nielen tragickú a hrdinskú smrť partizána Martina, ale aj pocity a vzťahy medzi ním a jeho matkou a bratom. V poviedke stelesňuje partizán Martin mravnú silu a čistotu ideálu slobody v pohnutých časoch na sklonku 2. svetovej vojny.

Druhú poviedku autorka nazvala *Prošepán*. Ide o pútavo napísaný príbeh o tom, ako slovenská žena zachránila život poľskému robotníkovi, ale aj o tom, čo nasledovalo po tejto udalosti – o vytvorení hlbokých vzťahov a priateľstva medzi poľským robotníkom a slovenskou rodinou.

V Literárnom archíve SNK sa zachoval posudok na tretiu poviedku s názvom *Košela*. Autorke vyčítajú, že sa jej nepodarilo ukázať okolo všednej veci pravdivé a veľké ľudské city a vzťahy. Poviedku označili za jednoduchú, ale uzavretú tvarom, počnúc názvom a končiac vyznením.²⁷

Poslednou poviedkou v spomínanej zbierke je *Drevený hadík*. Autorkiným zámerom bolo ukázať prostý, ale ľudsky profil sovietskeho vojaka, sovietskeho človeka. Hrdinstvo novej ľudskosti, veľké, ale skromné, tragické, ale nie daromné. V tejto poviedke je prerozprávajúci autobiografický príbeh Viery Markovičovej-Záturreckej.²⁸

Historicky a ideologicky správne je zachytená filmová poviedka *Výkupné*. Divák by v nej mohol vidieť skoro celý vývin, priebeh a prúd slovenského povstania. Dramaticky však dej nie je dosť vyhrotený, pretože celý priebeh je vyslovene románový, a teda bez neočakávaných zvrátov.²⁹

IDEÁLY VIERY MARKOVIČOVEJ-ZÁTURRECKEJ

Viera Markovičová-Záturrecká nepatrí medzi známe osobnosti našej literatúry, napriek tomu alebo možno práve preto niet literárneho žánru, v ktorom by si

Viera Markovičová-Záturrecká. Zdroj: SNK – LA

nebola vyskúšala sily. Písala verše, prózu, poviedky, propagačné scény, ale aj články a glosy o filmoch, literatúre a hudbe, taktiež je autorkou viacerých rozhlasových a divadelných hier. Živo sa zaujímal o všetky problémy veľkej premeny spoločnosti, ktorej bola očitým svedkom, zaoberala sa otázkami ženského hnutia

a popri vzornej starostlivosti o svoju rodinu a deti veľmi aktívne zastávala rozličné funkcie v spoločenských organizáciách. Viera Markovičová-Zátarecká dúfala a verila, že človek má vlastnosti, ktoré mu pomôžu vybudovať vo svete šťastný a pokojný život. Bola plná rozporov, ale aj citu, skromnosti a občianskej statočnosti. V rokoch vojny dostala autorkina viera v hodnoty nábožensko-cirkevných ideálov vážne trhliny, hľadala preto iné opory pre svoje bytostne humanis-

tické zameranie. Jej ľudským i tvorivým krédom bolo napriek omylom hľadať „vždy len pravdu na svete“. Ako dieťa zažila Viera Markovičová-Zátarecká prvú svetovú vojnu, ako mladá žena prvú republiku, potom fašistický slovenský štát, ako zrelá žena a matka Povstanie i prvé kroky rozvíjajúcej sa socialistickej revolúcie. Zomrela vo veku, keď sa talent a tvorba spisovateľov, najmä prozaikov a dramatikov naplno rozvíja, keď ich hlavné diela ešte len čakajú.

POZNÁMKY

- ¹ Jednoaktovka. Autorka tu zachytila vzťah dvoch ľúbiacich sa ľudí, do ktorého vstupuje tretia osoba, ohrozujúca lásku a teplý domov. Táto jednodejová hra je postavená na manželskom trojuholníku.
- ² Bližšie pozri Mayerová, 1959, č. 3, s. 211.
- ³ Bližšie pozri *Biografický lexikón Slovenska VI M – N*, s. 199.
- ⁴ Bližšie pozri Mayerová, 1959, č. 3, s. 209.
- ⁵ Literárny archív Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ALU), signatúra 216 CF 33.
- ⁶ Literárny archív Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ALU), signatúra 216 CF 33.
- ⁷ Literárny archív Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ALU), signatúra 216 IP 7.
- ⁸ Bližšie pozri *Biografický lexikón Slovenska VI M – N*, 2017, s. 199.
- ⁹ Bližšie pozri Šourková, 2003, s. 160.
- ¹⁰ Bližšie pozri *Biografický lexikón Slovenska VI M – N*, 2017, s. 199.
- ¹¹ Bližšie pozri Rampáková, 1958.
- ¹² Bližšie pozri Noge, 1963, s. 1.
- ¹³ Dielo obsahovalo rozprávky *Princ Hrdoš a obor Gerlach; O zvedavej hviezdike; Kráľ hôr; Siedme šaty princeznej dúhovky; Oslobodenie riavy*.
- ¹⁴ Bližšie pozri Sliacky, 1979, s. 213.
- ¹⁵ Bližšie pozri Sliacky, 2009, s. 239.
- ¹⁶ Literárny archív: Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ALU), signatúra 216 IP 7.
- ¹⁷ Bližšie pozri Sliacky, 1979, s. 213.
- ¹⁸ Mária Želibská sa venovala voľnej grafike a drobným tlačiam, neskôr sa u nej prejavil záujem o ilustrátorskú tvorbu. Po príchode na Slovensko sa sústredila na výtvarné dotváranie kníh pre deti a mládež.
- ¹⁹ František Kudláč – akademický maliar a grafik, ktorý sa venoval litografii, serigrafii, knižnej ilustrácii a novinovej maľbe.
- ²⁰ Bližšie pozri Markovičová-Zátarecká, 1942, s. 356 – 8.
- ²¹ Bližšie pozri Kusý, 1984, s. 293.
- ²² Bližšie pozri NOGE, 1952, č. 5, s. 396.
- ²³ Bližšie pozri Mayerová, 1959, č. 3, s. 212.
- ²⁴ Bližšie pozri Bartóková, 1988, s. 20.
- ²⁵ Literárny archív Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ALU), signatúra 181 CN 13.
- ²⁶ Literárny archív Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ALU), signatúra 181 CN 13.

²⁷ Literárny archív Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ALU), signatúra 181 CN 13.

²⁸ Bližšie pozri Noge, 1952, s. 398.

²⁹ Literárny archív Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (ALU), signatúra 181 CN 13.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

BARTÓKOVÁ, Eleónora. 1989. *Viera Markovičová-Záturrecká, personálna bibliografia*. Trnava : Okresná knižnica Trnava 1988. 45 s.

Biografický lexikón Slovenska VI M – N. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav 2017, s. 198 – 619.

KUSÝ, Ivan. 1984. *Povstalecká próza: literárnohistorické štúdie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ 1984, 325 s.

MARKOVIČOVÁ-ZÁTURRECKÁ, Viera. Dieťa v slovenskej literatúre. In *Živena*, roč. 32/1942, s. 356 – 358.

MARKOVIČOVÁ-ZÁTURRECKÁ, Viera. 1963. *Dúhové rozprávky*. Bratislava : Slovenský spisovateľ 1963. 45 s.

MARKOVIČOVÁ-ZÁTURRECKÁ, Viera. 1982. Košeľa. In *Lud*, roč. 35, č. 202 (26. 8. 1982), s. 10.

MARKOVIČOVÁ-ZÁTURRECKÁ, Viera. 1950. *Na druhý breh: hra v 3 dejstvách*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1950. 69 s.

MARKOVIČOVÁ-ZÁTURRECKÁ, Viera. 1947. *Rozprávky z ríše kráľa hôr*. Liptovský Sv. Mikuláš : Tranoscius 1947. 41 s.

MARKOVIČOVÁ-ZÁTURRECKÁ, Viera. 1982. *Skrytí hrdinovia*. Bratislava : Slovenský spisovateľ 1982. 196 s.

MARKOVIČOVÁ-ZÁTURRECKÁ, Viera. 1948. *Za frontom: hra v 3 dejstvách*. Turčiansky Sv. Martin : Ústredie slovenských ochotníckych divadiel v nakl. Matice slovenskej 1948. 196 s.

MAYEROVÁ, Margita. 1959. Nad dramatickým dielom Viery Markovičovej-Záturreckej. In *Slovenské divadlo*, roč. 7, 1959, č. 3, s. 208 – 213.

NOGE, Július. 1963. *Poetické rozprávky*. Nové knihy 1963, č. 51 – 52, s. 1.

RAMPÁKOVÁ, Ludmila. 1958. *Vlastná podobizeň: výber z diela*. Bratislava : Slovenský spisovateľ 1958. 432 s.

SLIACKY, Ondrej. 1979. Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež. Bratislava: Mladé letá 1979. s. 176 – 177.

SLIACKY, Ondrej. 2009. Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež. Bratislava : Literárne informačné centrum 2009. 486 s. ISBN 978-80-89222-64-3.

ŠOURKOVÁ, Anna a kol. 2003. *Lexikón slovenských žien*. Martin : Slovenská národná knižnica 2003. 288 s. ISBN 8089023304.

ODRAZ CYRILLO-METODSKEJ MISIE V SLOVENSKEJ UMELECKEJ LITERATÚRE

MGR. PETER CABADAJ

Cyril and Method are considered the most important figures in terms of the development of language, script, and Christianity in Great Moravia. The paper, on the occasion of the 1160th anniversary of the arrival of these brothers from Thessaloniki, reflects on the historical development of the Cyril-Method topic in the context of Slovak poetry, prose, and drama. It is devoted to the depiction of this topic from the 18th century in Slovakia and later in the foreign environment, highlighting the contribution that their activities had for the development of the education of the Slovaks. This topic, which has been present in Slovak literature for more than 12 centuries, confirms the significance of the arrival of Cyril and Method at that time and for every generation that followed it.

Keywords: Cyril and Method, creation of language and script, development of Christianity, Glagolitic, Cyrillic, Slovak literature

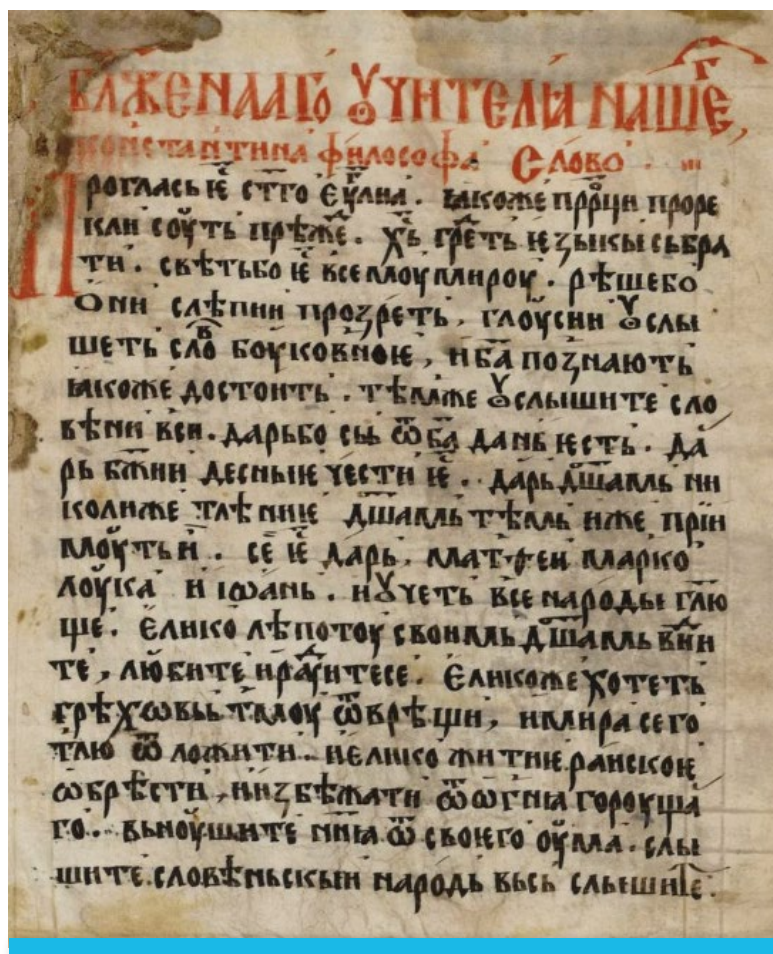
 petercabadaj5@gmail.com

Aktuálne 1 160. výročie príchodu solúnskych bratov na územie našich predkov ponúklo vhodnú príležitosť k hlbšiemu zamysleniu sa nad univerzálnym odkazom misie slovanských apoštolov a dnešných spolupatrónov Európy. So všestrannou činnosťou svätých Cyrila a Metoda okrem iného spájame aj počiatky domácej slovesnosti, bezprostredne súvisiace s christianizáciou v staroslovienskom jazyku (hlaholika, cyrilika). Pamiatky v ňom vytvorené – písané i mladšou cyrilikou – sa stali súčasťou literárneho a kultúrneho fondu v slovanských oblastiach, ktoré patrili do sféry východnej, byzantsko-ortodoxnej cirkvi.

Z korpusu textov, určených pre potreby kultu a zachovaných v neskorších odpisoch najmä bulharskej, srbskej a ruskej redakcie, s veľkomoravským obdobím korešpondujú najmä legendy *Život Konštantína a Život Metoda*, predstavujúce príkladné ukážky hagiografického štýlu. Sústreďujú sa na kľúčové etapy pôsobenia obidvoch vierozvestov, vecným obsahom sú to skôr náboženské spory a obrany, ako forma zápasu o svätosť. V každom prípade však platí, že ide o najstaršie a najvýznamnejšie písomné pramene, ktoré svedčia o pôsobení solúnskych bratov a umožňujú tak nazrieť do náboženských, politických a kultúrnych kulís Veľkomoravskej ríše. Ich vierohodnosť dosvedčujú mnohé ďalšie pramene.

PROGLAS

Najstaršou slovenskou a zároveň i slovanskou básňou, ktorá vznikla na území dnešného Slovenska, je *Proglas* (863 – 867), čiže *Predspev k svätému Evanjeliu*. Za jej autora sa považuje zakladateľ slovanského písomníctva, tvorca písma a šíriteľ kresťanskej viery na Veľkej Morave Konštantín Filozof (sv. Cyril). Báseň *Proglas* je prvým, jedinečným a skutočným literárnym dielom objasňujúcim veľkosť a význam kresťanskej viery. Písmo a knižná vzdelanosť je tu chápaná ako podstata ľudského pokroku spájajúca sa predovšetkým s rozvojom kultúrnosti ako nenahraditeľnej podmienky na prekonanie živočíšnych pudov a zvyklostí predkresťanského života. *Proglas* teda znamená akúsi „nástupnú plochu“ na šírenie Božieho slova, ktorú práve formou literárnej činnosti začali na našom území solúnski bratia, pokračujúc neskôr prekladom štvorice *Evanjelií, Skutkov apoštolských, Žaltára* a celého *Starého zákona*.

Úryvok básne *Proglas*. Zdroj: www.wikipedia.org

Básnik Teodor Križka vníma *Proglas* ako „jednu z najkrajších a najdokonalejších básní svetovej literatúry, ktorej význam pre naše národy sa rovná takmer

Podobizeň Cyrila a Metoda. Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA)

objaveniu nového kontinentu alebo v novších podmienkach nálezu života na inej planéte. Napísaná je písmom, ktorého prvý znak tvorí kríž a ten kríž má niesť národom spasiteľné Slovo – tak aj ponad tisíc-ročie premoštuje slovenský a macedónsky národ.“ Pri príležitosti 1 150. výročia príchodu slovanských apoštolov na naše územie vyšli v roku 2013 dve pozoruhodné knižné diela, venované Proglasu. Prvý titul vydala Slovenská národná knižnica a ide o jeho slovensko-macedónsku verziu. Báseň *Proglas* preložil Eugen Pauliny a prebásnil Viliam Turčány. Autormi sprievodných textov a štúdií sú arcibiskup Cyril Vasiľ, sekretár Kongregácie pre východné cirkvi, historik Matúš Kučera a už spomínaný básnik Teodor Križka. Preklady do macedónčiny zabezpečil bibliograf macedónskeho pôvodu Stojan Lekoski, dlhodobo žijúci na Slovensku.

Druhá publikácia s názvom *Proglas. Preklady a básnické interpretácie* vyšla zásluhou Literárneho informačného centra. Prekladmi, esejami a básňami do nej prispeli kardinál Jozef Tomko, Viliam Turčány, Lubomír Feldek, Ján Buzássy, Mila Haugová, Ján Zambor, Katarína Džunková, Juraj Kuniak, Daniel Hevier, Erik Ondrejčka, Anna Ondrejková, Rudolf Jurolek, Dana Podracká a Miroslava Vallová.

Pred siedmimi rokmi vyšla zatiaľ posledná kniha reflektujúca klenot našej i slovanskej literárnej histórie – vedecká monografia *Veľkomoravský Proglas* (2016). Mladá slavistka Kristína Pavlovičová v nej kriticky analyzovala jednotlivé preklady a prebásnenia diela do slovenčiny, poukázala na vážne významové posuny, dokonca zmeny textu, historické aj teologické či jazykové neporozumenia. Hoci publikácia vyvolala viacero negatívnych ohlasov, ide o mimoriadne cenný príspevok do skúmania veľkomoravskej látky.

Proglas. Zdroj: www.inlibri.online

Veľkomoravský proglas. Zdroj: Proglas.litcentrum.sk

JEDINEČNÝ VKLAD BERNOLÁKOVCOV

Z obdobia, ktoré nasledovalo po zániku Veľkej Moravy, nejestvuje nijaká dokumentácia o tom, že by sa naši predkovia držali abecedy, ktorú im doniesli bratia zo Solúna. Prešli storočia a o sv. Metodovi a jeho diele neostala u nás prakticky nijaká stopa. Situácia sa začína meniť až v priebehu 18. storočia, čo súviselo s procesom oživovania historickej pamäti a postupného rozvoja národnej kultúry.

Príslušníci bernolákovského hnutia ako prví v našich dejinách nastolili otázku spisovného slovenského jazyka, pričom svoje snahy úzko spájali s cyrilo-metodskou myšlienkou. Dubnický farár Ondrej Mészáros v odpovedi profesorovi Michalovi Kratochvílovi okrem iného napísal, že „*prvotiny tieto*“ – mal na mysli prvé filologické diela Antona Bernoláka – „*venované budú spravodlivo sv. Cyrilovi a Metodovi*“. (5. 8. 1786)

Posledné decéniá 18. storočia sú mimoriadne dôležitým obdobím aj z pohľadu slovenských dejín. Okrem iného predstavujú úvodnú fázu nášho národného obrodovania, čiže počiatok premeny slovenskej národnosti v novodobý národ. Súčasne s povznesením národného jazyka venovali osvietenští vzdelanci osobitnú pozornosť zásadnému prehĺbeniu živého záujmu o dejiny, čím chceli prispieť k prebudeniu národného povedomia širších spoločenských vrstiev.

Veľkomoravskú, resp. cyrilo-metodskú tematiku rozvíjali dvaja historici slovenského pôvodu – Juraj

Papánek a Juraj Sklenár. Z ich prác, ako aj z diel ďalších historikov, čerpal **Juraj Fándly** pri koncipovaní *Skrátených dejín slovenského národa* (*Compendiata historia gentis Slavae*). Solúnskych bratov spomína Fándly aj v úvode k svojmu dielu *Pilní, domajší a poľní hospodár* (1792); dva zväzky kázni *Príhodné a svätečné kázne* (1795 a 1796) im dokonca priamo venoval. Do druhého zväzku zaradil historicko-oslavnú kázeň o sv. Cyrilovi a Metodovi, ktorá v určitom zmysle odzrkadľuje ich obraz a význam vo vedomí bernolákovskej generácie. Fándly zdôrazňuje, že na rozsiahle misijné dielo medzi Slovanmi vierozvestov povolal a poslal sám Boh, pričom vyzdvihuje nielen ich kultúrnu a literárnu dielo, ale i horlivú misionársku a pedagogickú činnosť. Autor tak dospel k presvedčeniu, že vďaka tejto činnosti sviťol našim predkom „až dovilka trvajúcí jasní deň“. Z tohto uhla pohľadu vnímal Fándly kresťanstvo na Slovensku ako cyrilo-metodské. Dokonca naznačil i ďalšie závažné poslanie byzantskej misie – veľkú snahu vierozvestov o jednotu zmýšľania všetkých, „o jeden ovčinec, o jednotu vo vie-

re, o jednotu v oslave jedného Boha“. Solúnski bratia si preto podľa neho oprávnene zaslужujú, aby sa ich sviatok „slávne svätíl z večítú úctivosťú“.

Bernolákovci sa podľa vzoru sv. Cyrila a Metoda usilovali poskytnúť ľudu slovenský preklad Svätého písma. Na zodpovednú úlohu preložiť ho sa podujal ostrihomský kanonik Juraj Palkovič. Vďaka porozumeniu ostrihomského arcibiskupa, neskôr **kardinála Alexandra Rudnaya** (rodom Slováka a uvedomelého podporovateľa národného hnutia), vyšiel preklad v dvoch dieloch (1829 a 1832). Práve spomínaný kardinál Rudnay už v roku 1822 zaradil sviatok sv. Cyrila a Metoda do kalendára rozsiahlej ostrihomskej arcidiecézy.

JÁN HOLLÝ

Najvýznamnejší bernolákovský básnik Ján Hollý zásadným spôsobom prispel k popularizácii odkazu cyrilo-metodskej myšlienky. Už súčasníci ho považovali za slovenského proroka, ktorý je celou svojou osobnosťou ukotvený v národnej tradícii a ktorý prináša svojmu národu radostnú zvesť a kreslí mu slubné perspektívy. Občas počúvame, že živému čitateľskému prijímaniu Hollého diela bráni bariéra bernolákovského jazyka a použitej časomier. V každom prípade má však tento klasik slovenskej literatúry v jej kontexte zakladateľský význam. Týka sa to aj tvorcových eposov reflektujúcich veľkomoravskú, respektíve cyrilo-metodskú tematiku.

Prvým a najrozsiahlejším (12 spevov) eposom bol *Svätopluk* (1833). Dej, pre ktorého historicky verné kontúry Hollý usilovne študoval pramene, je zdvojený o mytologickú dimenziu. Rovnako ako *Svätopluk* porazil Nemcov a „zmužilých veľké založil kráľovstvo Slovákov“, aj nad pohanskou mytológiou, stelesnenou Černobogom, víťazí mytológia kresťanská. Týmto záverom eposu o založení štátu si Hollý pripravil pôdu pre nasledujúci epos o založení „ducha“ – *Cirillo-Metodiada* (1835).

V šiestich spevoch vykresľuje christianizačnú misiu Konštantína a Metoda na Veľkej Morave, dovtedy bohato „zaluďnenej“ pohanskými bôžikmi. Z pohľadu autorovho rozsiahleho básnického diela má tento epos centrálnu postavu. Ohľadom neho Hollý v liste Jurajovi Palkovičovi (15. 8. 1834) napísal: „S tejto básne naučá sa Slováci, jak náboženstvo kresťanské u nich povstalo a rozšírené bolo“. Kňaz-bás-

Pilní domajší
a poľní
Hospodár,
minaucysla
niewedomého, puchybugičého
Hospodára.
Těj napominagici keřiwu
Gazdinu
I potrebním Prácám celého Roku.
Od Mnohomelebného Pána
Gura Fándliho,
Naháččého Farára
swisani pre
S l o w á k o w.

Wittlačeni i Utratáni Pánow Predplacitelow w
Lzname u Wáclawa Selinka, městského Rai
Wittlačára Roku 1792.

Svätopluk.

Spev prvni.

Obsas.

Svätopluk, král Slovákow, we Zaláci, do kterého dali bo Němci preto, že jim do Jodezeňa prišiel, si sta žuge a Boha za Wslobodění prosí. Bož wšlři gebo modlitbu. Žeslá Boša swěbo kē Karolmanowi, a do káz mu dáwa, abí Swatopluka z Wazěna pušil, c tak učinít přisubuge. Napřed wšak Staršich padner powola, a daní od Boša Rozkaz jim přednášá. Cžce Swatoplukowi Rašišlawowu Kragnu před Wimin kami pridat, a radě radě. Cžm toľ odporuge, ž bi to kgegich žasnie cíllo. Cžm žabě naproti i Kragnu, Rašišlawowi i Cžru Karolmanu ža Manděhugi, datkáže. Žalubi ža wšeckich gebo Rada i Karolmanowi. Swatopluk na žnem přichádsá. Karolman r. před saruge, cž ge na žneme uzaprěne. Swatopluk žatomu podwoli; a Wimině, pod kterimi panowaz má, přigima. žnem ža rosegde.

Opisam, gah Swatopluk welkě na Karolmana wěd Wognu, a žm žasitě žeba ag swog od gebo Wladě Osloboděn. Napřed nepoděšl, žasá Janownik, A žmuzilich welké žalosil Kráľstwo Slovákic. Wnko mila, gestlis kedi w mých žni přispelafesiu. Wěil nagwac přispeq na žomoc, bič žodne o žic že Od žadněbo že wšech pošawad až Wěšca nerekli.

Úryvok z eposu Svätopluk. Zdroj: SNK – LA

nik kladie veľký dôraz na slovanskú liturgiu, ktorú apoštoli Slovanov začali uplatňovať na Veľkej Morave a ktorú pápež Hadrián II. schváli a s požehnaním poslal vierozvestov späť k našim predkom. Pápež zveril solúnskym bratom vznešené úlohy a bohatú náplň činnosti, ako oslava Boha a spása duší.

Do modernej slovenčiny bola Cyrilometodiáda transponovaná zásluhou uznávaného básnika a prekladateľa Jána Buzássyho. Vyšla ako súčasť Hollého Piesní, ktoré na vydanie pripravil Viliam Turčány (1985). Podľa literárneho historika a kritika Jozefa Ambruša nedosiahla Cyrilometodiáda básnický vzlet Svätopluka, slabší ohlas mala v čase básnikovho života aj v českom kontexte, kde najviac zaujali Svätopluk, Selanky a Žalospevy. Nedocenil ju ani Jaroslav Vlček, ktorý neskôr dokonca degradoval Hollého na pseudoklasisistu a označil jeho dielo za umelé a chladné, našiel v ňom „mníšsku šed, kláštornú plesň“ a oneskorené napodobňovanie antiky. Na druhej strane Jo-

zef Felix nesúhlasil s takýmto „šedým“ videním Hollého. Podľa neho je básnikovo vnímanie sveta plné farieb, vône a pod. Umelecké kvality Hollého poézie vyzdvihli štúdie Viliama Turčányho, Evy Fordinálovej a iných. A čo na margo Cyrilometodiády uviedol jej prekladateľ Ján Buzássy? „Pri preklade sa prekladateľ stáva fanúšikom autora. Cyrilometodiáda je spev vznešený a silný. Hrdinovia tu nie sú bojovníci, ale vzdelanci a svätci. Osvetlenie scén tu neposkytuje oheň boja, ale tichá žiara Pravdy.“ Rozhľadený Buzássy sa vyjadril aj ku Hollého zásluhám v súvislosti s rozvíjaním veľkomoravskej látky, cyrilo-metodskej tradície a národných mýtov. „V mojom videní Holly zatielil všetko, čo sa o tomto období písalo, niekedy aj falošne. Veľmi som sledoval výsledky archeologického výskumu

Cirillo - Metodiada.
aneb
Konstantin a Metod
Slovákov Blahozvesti.

Witazská Bajeň
w šesti Spevoch
od
Sana Holleho
Arcibiskupstwa Ostribomského
Knaza.

Ž pripogenim Životopisem
Swatopluka Cirilla a Metoda,
gako tež Bagošlowim aneb
Witah'gii pobanskich
Slovákov.

Hollého Cirillo-Metodiada a Životopis svätích Cirilla a Metóda, slovenských blahozvestov. Zdroj: SNK – LA

ako laik, ale aj ako ctiteľ historickej vedy, ktorá toto obdobie objektívne skúma... Holly mal silné národné cítenie, ktoré ho poznačilo romantizmom. Jeho duchovnú hĺbku zase barokom.“

Organickou súčasťou Hollého diela je aj prozaicky koncipovaný *Životopis svätých Cirilla a Metóda, slovenských blahozvestov* (1835). Tvorca dobre poznal súveké práce o vierozvestoch a na ich základe pútavou formou zobrazil životný príbeh obidvoch bratov. Ako však uvádza Anton Bagin: „... a predsa jedno osobitne a pri každej príležitosti Ján Holly podčiarkuje: sv. Cyril a Metod svojim dielom sú úzko spätí s Rímom“.

Špecifické postavenie má z pohľadu cyrilo-metodskej tradície spev, najmä chrámový spev. V tejto súvislosti preto nemožno opomenúť ani Hollého zrymovaný *Katolíckí spevník*. Do jeho prvého dielu (1842) zaradil pieseň *Cirille, Metóde, vlastní dva bratrové*, do druhého (1846) zasa pieseň *Ó apoštolski mužové*.

ENCYKLIKA GRANDE MUNUS

Ako zaujímavosť uvedieme, že v roku 1842 vyšiel v Budíne *Evanjelický Zpevník Jána Kollára*, kde nachádzame jednu pieseň „*k úcte sv. Cyrila a Metóda*“. Oduševnená činnosť bratov zo Solúna a kontext ich doby mimoriadne zaujali renomovaného historika, etnografa a slavistu **Pavla Jozefa Šafárika**, ktorý okrem iného položil vedecké základy slavistiky. V roku 1837 vydal štúdiu *Svatý Konstantin a Method, učitelé Slovanov*. Podľa rukopisu z 15. storočia publikoval *Život svätého Konstantina rečeného Cyril* (1851), na základe rukopisu zo 16. storočia *Život svätého Methodija* (1851). Do svojej knihy *Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů* (1851) zaradil Šafárik i prvé kritické vydanie *Života Konstantína a Života Metóda*. Ako dodatok k pamiatkam cyrilo-metodského obdobia vydal spis mnícha Chabra *O písmenech* (1852). Šafárik sa tiež zaslúžil o zverejnenie tzv. pražských zlomkov hlaholských. V nemecky napísanej štúdii *O pôvode a vlasti hlaholského písma* (1858) dokázal, že hlaholské písmo je staršie ako cyrilské a tvorcom hlaholiky bol sv. Cyril.

K cyrilo-metodskému odkazu sa hlásili aj štúrovci, hoci v rámci svojej všestrannej činnosti uprednostňovali spomienku na Veľkú Moravu, Nitru (Zobor), na kráľa Svätopluka. Ludovít Štúr v liste Františkovi Palackému s nadšením píše o Hollého *Cyrilometodiáde*, Jozef Miloslav Hurban odvodzuje počiatky slovenskej kultúry a literatúry od pôsobenia sv. Cyrila a Metóda. V polovici 19. storočia rozvíjali cyrilo-metodskú

tradíciu viacerí národní buditeľia (J. Palárik, J. Plošic, F. V. Sasinek, J. Slotta, Š. Závodník a iní). Zásluhou agilného Andreja Radlinského vychádzal v Banskej Štiavnici od roku 1850 týždenník *Cyryll a Method*. Do štvorzväzkového výberu slovenskej homiletickej literatúry *Poklady kazateľského rečníctva* (1848 – 1853) zaradil Radlinský aj Chrástekovu kázeň o solúnskych bratoch.

Osobitne treba vyzdvihnúť činnosť **Štefana Moyses**, ktorý bol 23. júla 1851 inštalovaný za bansko-bystrického biskupa. Slovenskí národovci v ňom mali veľkú oporu. Biskup Moyses zorganizoval v roku 1863 cirkevné oslavy 1 000. výročia príchodu sv. Cyrila a Metóda na naše územie. Pri tejto príležitosti uverejnil pastiersky list, v ktorom komplexne zhodnotil význam vierozvestov pre Slovensko, Uhorsko i slovanské národy. Dňa 4. augusta 1863 sa konalo ustanovujúce valné zhromaždenie Matice slovenskej a jej prvým predsedom sa stal práve Štefan Moyses. Delegáti valného zhromaždenia sa uzniesli na tom, že Matica slovenská vznikla „*na tisícročnú pamiatku nášho pokresťančenia a založenia písomnosti slovanskej*“.

Tisícročné jubileum úmrtia prvého slovanského arcibiskupa sv. Metóda (1885) si naši dejatelia pripomínali v atmosfére encykliky pápeža Leva XIII. *Grande munus*, ktorá významne prispela k prehĺbeniu sebavedomia Slovákov. V tejto encyklike z roku 1880 spomínaný pápež ocenil dôležitosť a zásluhy solúnskych bratov a okrem iného nariadil, aby sa ich sviatok v celej Cirkvi slávil 5. júla, čím zásadným spôsobom posilnil všestranný rozvoj cyrilo-metodskej tradície. Vysoko treba v tomto smere oceniť prínos historika Franka Víťazoslava Sasinka, ktorý písal o kresťanstve u Slovanov pred príchodom byzantskej misie na Veľkú Moravu, zameriaval sa na rozsiahle dielo slovanských apoštolov, ako aj na systematické oživovanie cyrilo-metodskej tradície. Pridali sa tiež majstri slova: Andrej Sládkovič napísal báseň *Lipa cyrilometodejská*, Pavol Országh Hviezdoslav publikoval kratšie epické básne *Pribína, Rastislav a Lútosť Svätoplukova*. Tisícročnému výročiu Metodovej smrti venoval Hviezdoslav vznešenú báseň *Žalm na tisícročnú pamiatku vierozvestov svätého Cyril a Metóda*, uverejnenú v druhom zväzku almanachu *Živena* (1885).

ŽIVENA

Pri príležitosti 150. výročia založenia prvého spolku slovenských žien Živena sa konali v roku 2019 na viacerých miestach rozmanité podujatia, venujúce hlbšiu

pozornosť najmä historickým súvislostiam tejto látky. Nezaregistrovali sme však, že by bola v rámci osláv jubilea aspoň náznakovo spomenutá hodnota významu cyrilo-metodského dedičstva. Zakladateľské osobnosti, respektíve prví funkcionári Živeny, sa k nemu totiž otvorene a hrdo hlásili. Možno ani nebola náhoda, že spolok vznikol v roku tisícého výročia úmrtia svätého Konštantína Cyrila (1869). Konkrétnym a nespochybniteľným dôkazom už je napríklad (v poradí druhý) národný almanach *Živena*, ktorý vyšiel vo vtedajšom Turčianskom Svätom Martine v roku 1885 na počesť tisícého jubilea úmrtia svätého Metoda.

Podpredsedníčka spolku Elena Šoltýsová, neskoršie známa ako spisovateľka a dlhoročná predsedníčka Živeny **Elena Maróthy-Šoltésová**, v ňom uverejnila (str. 306 – 307) programový text s názvom *Úloha Živeny*. Okrem iného v príspevku uvádza: „... Keby všetky národy, každý svojou rečou zaspievali, nuž hymna Slovákov zaiste musela by znieť najdotklivejšie, pretože pekná reč jeho od mnohých storočí je zaznávaná, zanedbávaná, tupená, znevažovaná a vytískaná; pretože i teraz len potajmo smie ju Slovak milovať, len akoby ukradomky smie si ju pestovať – tú vznešenú svoju reč, ktorá už pred tisíc letmi za hodnú uznaná bola dostať svojho pomazania od prvých slovanských vierozvestov, svätých Cyrila a Metoda, keď títo i v nej volili si slovu Božiemu učiť národy slovanské! Že od tých tisíc rokov, cez všetky búrlivé a jej vždy neprajné doby nezahynula, ale udržala sa, to zaiste deje sa s Božím láskavým pričinením – a Boh nie preto nedal jej zahynúť, aby do nekonečnosti živorila, ale preto, aby, dospejúc k úplnému rozvinutiu, voľne pozdvihla svoju ušľachtilú hlavu a dôstojne zaujala miesto svoje medzi rečami inými.

My slávime tisícročnú pamiatku smrti Metodovej, nuž že svätíme ju povedome a od srdca. Nemôžeme lepšie dokázať, ako keď upevníme sa v úmysle: milovať, vzdelávať, vo vzácnosti a úcte držať od otcov zdedenú reč svoju, za ktorú pred tisíc letmi boje viedli a neresti podstupovali svätí bratia solúnski, prví naši učitelia vo viere kresťanskej a reči našej. Úmysel v skutok uviesť, pričíňme sa s úprimnou, vytrvalou snahou a uvidíme, že Boh, ktorý dal nám reč našu, nezahanbí nás, ale popraje nám skvelého zdaru!

Ten úmysel v skutok uvádzať pomôže i *Živena*, keď vydávať bude dobré knihy v slovenskej reči. Slovenské obecenstvo podporovať ju bude v tom dlhá najlepšej možnosti. Nám, priateľkám a priateľom Živeny, nastane úloha rozširovať knihy ňou vydávané, pobádať k ich kupovaniu a čítaniu.“

Pod názvom textu *Úloha Živeny* sa na strane 299 doslovne píše: „Výťah z reči, ktorú predniesla podpredsed-

níčka pani Elena Šoltýsová vo valnom zhromaždení dňa 5. augusta 1885.“ Záverečný text v príslušnom almanachu (s. 309 – 310) napísal jeden z iniciátorov vzniku spolku, zakladajúci člen a sekretár Živeny, význačný novinár, redaktor, politik a nebojácny národnokultúrny dejateľ **Ambro Pietor**. Publikujeme jeho ťažiskovú časť. „... *Posledné valné zhromaždenie Živeny pri všeobecnom oduševnenom súhlase schválilo, aby almanach tento venovaný bol ‚Pamiatke svätých prvoučiteľov slavianskych Cyrilla a Methoda pri tisícletnej rozpomienke na blaženú smrť Methodovu.‘* (Tieto isté slová sú uverejnené aj na titulnom liste almanachu. Pozn. P. C.) *Skromný to pomník nášho cítienia, zmysľania a jestvovania. Pri našich krušných okolnostiach krajší nemohli sme postaviť, ale postaviť ho boli sme povinní už preto, že my boli sme bezprostredne prvými, čo slovom i písmom prijali sme od svätých apoštolov našich učenie Kristovo, a zase preto, aby sme nevypadli zo slávnostného koncertu slavianskych národov pamiatku túto oslavujúcich.*

Dôstojnosť pamiatky požadovala, aby sme aj ináč dali primeraného výrazu svojim slávnostne naladeným srdciam. To stalo sa ukážkou slavianskeho písma vo venovaní a osobitnou prílohou *‚Azbuka vzhľadom na slovenčinu‘*, ktorú pre odľahčenie zostavili sme poriadkom latinskej abecedy.

Druhú prílohu dali sme hudobno-spevácku. Dúfame, že aj týmto zavďačili sme sa ctenému obecenstvu, z jednej strany vzhľadom na citlivú potrebu pri temer celkovom nedostatku klavírnych skladieb, z druhej strany, aby sme aj my ako tak prispeli k pozdvihnutiu hudobného umenia slavianskeho.

Nuž, nechže ide táto skromná, ale úprimná ozvena Tatier slovenských v šíre kraje, kde bijú srdcia spravodlivé, rodu nášmu prajné. Naša snaha, aby sme pozdvihli seba mravne i hmotne, nájde tu zaiste slušného uznania. Zdar Boh!

V Turčianskom Svätom Martine, v prepamätný rok tisícletnej rozpomienky na blaženú smrť svätého Metoda 1885.“

Cyrilo-metodskú tematiku reflektuje v národnom almanachu *Živena* z roku 1885 okrem príspevkov Eleny Maróthy-Šoltésovej, Ambra Pietra a spomenutej jazykovej prílohy aj rozsiahla vznešená báseň Pavla Országha Hviezdoslava *Žalm na tisícročnú pamiatku vierozvestov svätého Cyrila a Metoda* (s. 9 – 16).

Na základe uvedeného možno oprávnenne konštatovať, aký fundamentálny význam pripisovali profilové osobnosti Živeny z čias jej začiatkov univerzálnemu dedičstvu, ktoré nám svojou všestrannou činnosťou zanechali solúnski bratia, slovanskí apoštoli a dnešní spolupatróni Európy.

SLOVENSKÝ ÚSTAV SV. CYRILA A METODA V RÍME

Pred prvou svetovou vojnou sa cyrilo-metodská idea slobodne rozvíjala v Amerike, kam v dôsledku veľkej biedy, zaostalosti a národného útlaku odišli desaťtisíce Slovákov. Čoskoro predstavovala hybnú silu pri budovaní kostolov zasvätených vierozvestom, zakladaní početných krajských spolkov a organizovaní rôznych podujatí.

Založením prvého spoločného štátu Čechov a Slovákov (1918) vznikla priaznivejšia atmosféra na pripomínanie významu cyrilo-metodskej myšlienky. Pri príležitosti 1 100. výročia posvätenia Pribinovho kostola v Nitre (1933) sa konali nielen veľké slávnosti, ale vyšli aj dôležité preklady, odborné publikácie a zborníky. Na predošlé umelecké reflexie tejto látky však nadviazal **Janko Silan** až v roku 1941, čiže už v období existencie prvej Slovenskej republiky. Silanovu epickú báseň *Svätoboj* možno právom považovať za jeden z najlepších slovenských opusov s veľkomoravskou a cyrilo-metodskou tematikou. Iný protagonist Slovenskej katolíckej moderny **Ján Haranta** v zbierke veršov *Klienti* (1944) prosí v krajne vybičovanom vojnovom čase solúnskych bratov o ochranu svojho národa.

Na základe rozhodnutia predstavených prišli v druhej polovici 40. a začiatkom 50. rokov minulého storočia do Ríma noví slovenskí diecézni i rehoľní kňazi a bohoslovci. Postupne prichádza k rozvoju intenzívnej publicistickej a vydavateľskej činnosti, pričom od roku 1959 vyvstala akútna potreba systematickej výchovy kňazského dorastu. Práve táto dôležitá okolnosť nastolila požiadavku konštituovať Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Samotnému zriadeniu ústavu predchádzali zložité organizačné prípravy, zabezpečovanie finančných zdrojov na výstavbu budovy či mnohé pracovné stretnutia s vplyvnými krajskými duchovnými autoritami v Severnej Amerike (A. Grutka, M. Shuba, T. J. Kojiš, J. J. Lach, F. Dubosh, M. K. Mlynarovič, A. Pír a ďalší). Práve slovenskí cirkevní činitelia, pôsobiaci v USA a Kanade, kardinálne prispeli k uskutočneniu tohto výnimočného projektu.

Dňa 13. mája 1963 podpísal Svätý Otec Ján XXIII. na slávnostnej audiencii v Konzistoriálnej sále apoštolského paláca vo Vatikáne apoštolský list *Magnifici eventus*, venovaný 1 100. výročiu príchodu solúnskych bratov na Veľkú Moravu. Pri tejto príležitosti

posvätil základný kameň Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme, ktorý po svojom dobudovaní (2. 5. 1964) mohol začať plniť šlachetné mnohoročné poslanie, jeho prvým rektorom sa stal **Mons. Štefan Náhalka**. Ucelené svedectvo o edičnej činnosti ústavu podal literárny historik a bibliograf Jozef M. Rydlo. V prehľadnej a obsahovo vyčerpávajúcej publikácii *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988* predostrel kompletný bibliografický súpis edičných aktivít ústavu vrátane informatívnej úvodnej štúdie a bohatého poznámkového aparátu. Knižné vydania odrážajú šesť tematických okruhov, ako filozofické diela, teologickú produkciu, Sväté písmo a liturgické texty, modlitebné knihy a katechetickú spisbu, cirkevné dejiny a životopisy svätých a krásnu literatúru. Dovedna išlo o 20 samostatných edícií. Z pohľadu našej témy treba spomenúť knižné série *Krásne slovo* (pôvodná slovenská próza) a *Lýra* (pôvodná básnická tvorba slovenských autorov), v rámci ktorých vyšlo aj niekoľko titulov inšpirovaných nadčasovým odkazom cyrilo-metodskej idey.

EXILOVÍ TVORCOVIA

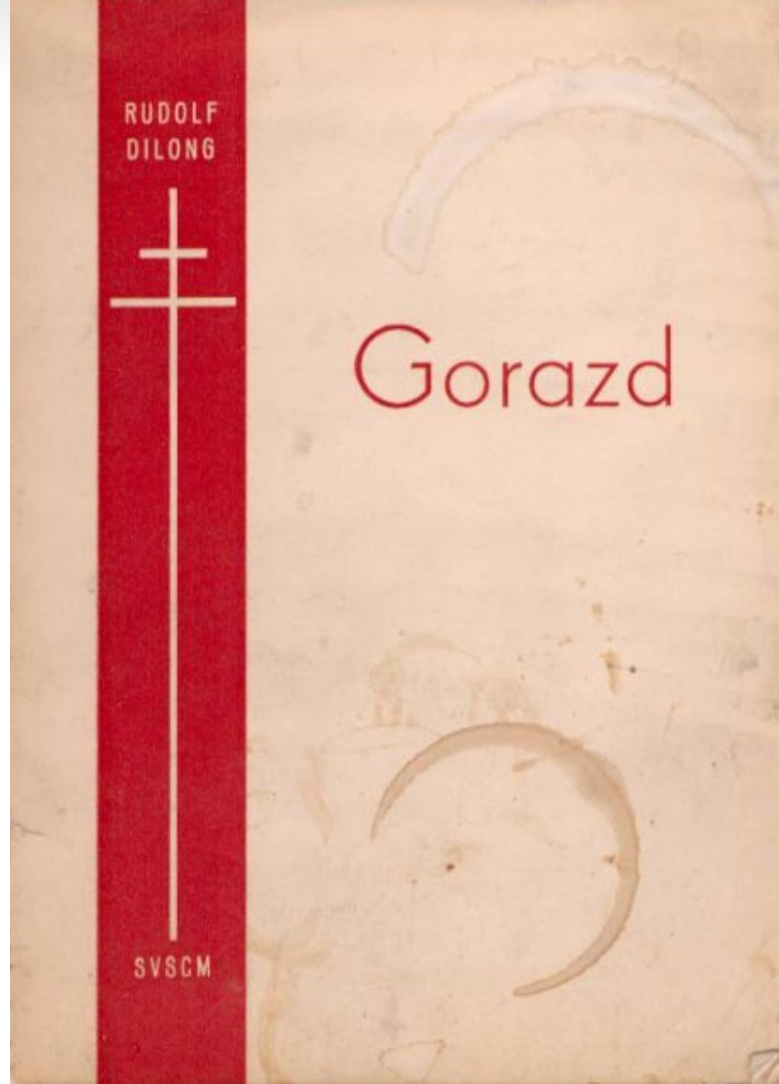
Významným knižným príspevkom k 1 100. jubileu príchodu vierozvestov na územie našich predkov bola kolektívna antológia *Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi*, ktorú pripravil na vydanie **Mikuláš Šprinc** (1963). Obsahovala verše dvanástich exilových autorov. Zaujímavým spôsobom reflektoval príslušnú tematiku **Karol Strmeň**. Jeho päť zverejnených básní nemalo konvenčný a oslavný charakter, ale skôr kritický a konfrontačný tón. Nehistorizoval, ale porovnával súveké s aktuálnym a otvorene poukazoval na nelichotivú tvár súčasných Slovákov, ku ktorým by sa solúnski bratia azda ani nepriznali (báseň *Balada*). Strmeňovi je bližší sv. Metod, pretože tohto žalárovaneho svätca môže porovnávať s väzneným biskupom Jánom Vojaššákom (básne *Svätí bratia naši*, *Metod*, *Môj Cyril*). Žalm cyrilo-metodský je nielen modernou hymnickou oslavou vierozvestov, ale tiež pokornou prosbou o požehnanie pre Slovensko, trpiace pod komunistickým jarmom. Karol Strmeň tak dokázal tisícročnú tradíciu evokovať aj aktualizovať zároveň. Podobnú líniu uplatnil už skôr Mikuláš Šprinc vo svojej *Modlitbe za slovenský národ* (1952). Bratov zo Solúna, ako i svätých pustovníkov Svorada a Benedikta „*prosí za národ, ktorý musel opustiť, za svoj*

domov, ktorému komunistický režim berie vieru zasiatu do srdc benediktínskymi misionármi a upevňovanú i zveľaďovanú sv. Cyrilom a Metodom“. (Gallik, 2016)

Iným zaujímavým vkladom exilovým literátov do skúmanej témy je zbierka veršov *Odkaz* (1971), venovaná šesťdesiatinám všestrannej tvorivej osobnosti umelca a vedca **Jozefa G. Cincíka**, veľkého ctiteľa a oduševneného propagátora cyrilo-metodského kultu. Prispeli do nej Rudolf Dilong, Mikuláš Šprinc, Ján Okál a Karol Strmeň. Obálka knihy pozostáva z montáže slovenského znaku z veľkomoravskej éry a slovenskej spinky, ktoré sú harmonicky spojené so značkou časopisu *Most* (vznikol v roku 1954 v severoamerickom meste Cleveland). V tejto unikátnej zbierke nájdeme pôsobivé básne vydávajúce umelecké svedectvo o neustálom živení cyrilo-metodskej tradície. Tvorcovia ju vnímajú aj v úzkej zviazanosti s vlastným bolestným osudom, pretože museli opustiť rodnú vlasť, hoci významne participovali na jej národnom a kultúrnom rozvoji v medzivojnových rokoch.

Ako sme už naznačili, s dávnovekou cyrilo-metodskou tradíciou, ako „dedičstvom otcov,“ bol ideovo spätý tiež „mág slovenského slova“ **Rudolf Dilong**. Potvrďuje to nielen básnikovo zastúpenie v spomínanej antológii *Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi*, ale i neveršovaná, v próze napísaná dráma *Gorazd* (1963). Ide vôbec o prvú hru o najznámejšom žiakovi a spolupracovníkovi našich vierozvestov. Premiérovo ju naštudoval režisér Ferdinand Hoffmann v Slovenskom kultúrnom spolku v Buenos Aires (1963). Doma na Slovensku sa tak stalo až v roku 1993 (dokonca dvojnásobne) na prvom ročníku Gorazdovho Močenka. Tieto inscenácie preverili účinnosť Dilongovho dramatického obrazu dvoma spôsobmi, osobitým či „vlastným čítaním“ predlohy. (V roku 1994 vydalo Združenie divadelných ochotníkov Slovenska v Martine hru *Gorazd knižne*.)

Na cyrilo-metodské „dedičstvo otcov“ nadväzovali vlastnou tvorbou aj ďalší exiloví básnici, spisovatelia, esejisti, historici a publicisti, vyzdvihujúci kristianizačné a kultúrne dielo vierozvestov a dnešných spolupatrónov Európy (J. Dragoš-Alžbetínčan, M. S. Ďurica, F. J. Fuga, I. G. Fuzy, M. Lacko, F. Litva, J. Okál, C. Ondruš, A. Pauliny, J. M. Rydlo, Š. Senčík, M. Šprinc, Š. Vragaš, J. Tomko a iní). Nedávno zosnulý esejista a publicista **Imrich Kružliak** tému širšie rozvinul v knihe *Cyrilometodský kult u Slovákov. Dlhá cesta k slovenskej cirkevnej provincii* (2003). Samostatnú zmienku si zaslúži tiež básnik **Gorazd Zvonický**, ktorý „dedičstvo otcov“ vytrvalo dvíhal, upev-

Obálka Dilongovej drámy *Gorazd* (1963). Zdroj: www.antikvariatick.sk

ňoval a bránil, pretože kresťania na Slovensku žijú „na aréne“ bojovného ateizmu, ohrozujúceho Cirkev a vieru. Tvorcove charakteristiky nepriateľskej strany zo zbierky veršov *Obolus* (1985) sa zahraničnému čitateľovi zdali trefné, úderné, domácemu slovenskému recipientovi zasa bombastické.

VILIAM TURČÁNY

Ako básnik, prekladateľ i literárny vedec rozvinul zásadným spôsobom skúmanú látku **Viliam Turčány**. Premostením cyrilo-metodského odkazu do súčasnosti jedinečne sprítomnil svojou tvorbou obraz o duchovno-kultúrnom a umeleckom pôsobení solúnskych bratov. Zároveň cez prizmu vlastnej básnickej reflexie priniesol originálny pohľad na charakter, význam a dôsledky ich misie.

Nebudeme z priestorových dôvodov uvádzať všetky tvorcovie diela tejto proveniencie. Obmedzíme sa

len na niektoré. Šiesta Turčányho kniha veršov *Oheň z Neho* (1993), s palindrómom v názve, obsahuje tiež Cyrilské zlomky z roku 1969 (uverejnené boli aj v triptychu *Učítelia Slovanov*, ktorý v roku 1990 k Dňom slovanského písomníctva a kultúry vydala Matica slovenská). Tento minicyklus pôsobí ako „lyrický pendant Cyrillo-Methodiády“. Podľa básnikovej edičnej poznámky je zbierka *Oheň z Neho* vyslovením vďačnosti Jánovi Hollému a jeho historickým predchodcom Cyrilovi a Metodovi. Charakterizovať by sa ju dalo ako „slávu slovenského slova, jeho skrytých významových vrstiev a možností“. Jednotlivé znelky, ódy, žalmy, modlitby, prosby, výzvy, popevky a podobenstvá oživujú cyrilo-metodskú tradíciu, pričom – v kontinuite hodnôt kresťanskej Európy – sú adresované vlastnému spoločenstvu i susedným národom a obracajú sa aj k Bohu. V básňach nechýbajú ani „vdakospěvy“ osobnostiam, ktoré túto tradíciu plynutím času udržiavali pri živote, neúnavne ju prehlbovali a rozvíjali.

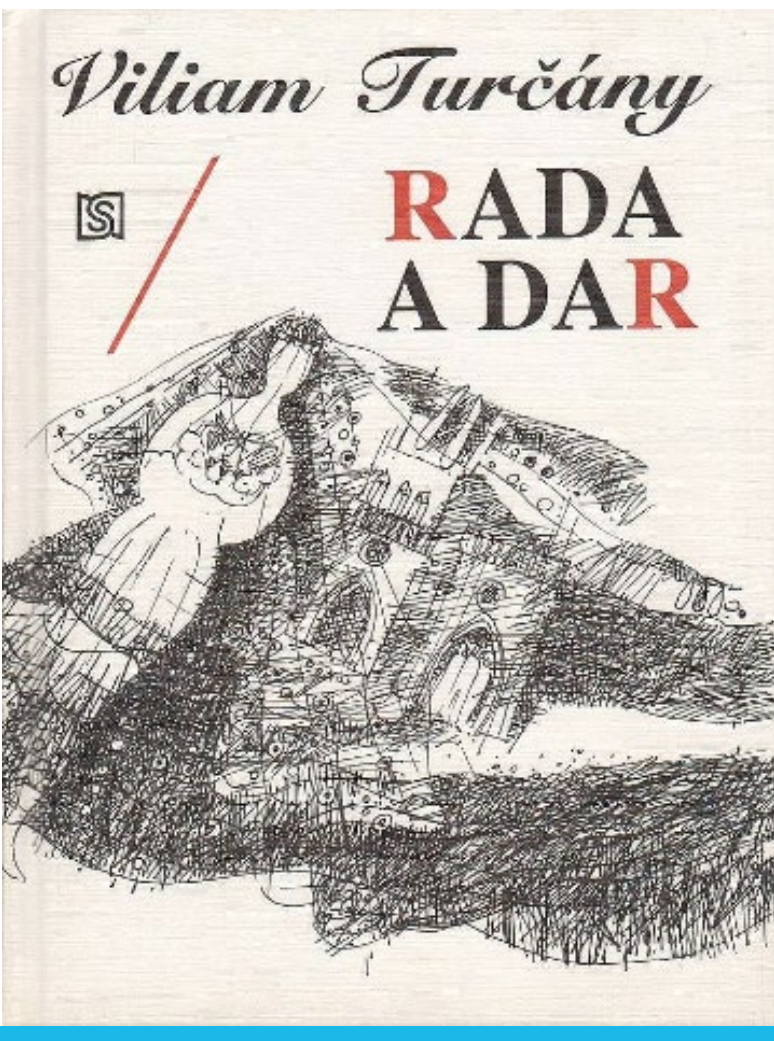
Súbor veršov *Rada a dar*, opätovne s palindrómom v názve, z roku 1995 má trojdielnu časť (*Hlaholica, Dar, Iskoni bie Slovo*), ktorú možno vnímať ako návod, kde hľadať prameň živej vody: v Božom Slove, za čo treba ďakovať vierozvestom Cyrilovi a Metodovi. Z knihy silno vyžaruje Turčányho hlboký, intenzívny vzťah k jazyku, čo potvrdzujú i názvy niekoľkých básní (*Dar jazyka, Slovenčina* a iné). Často sa vracia k cyrilo-metodskej tradícii, textom v staroslovenčine alebo ich prekladom, bernolákovskej kultúre a literatúre. Podľa Evy Fordinálovej v závere diela tvorca „naznačuje líniu: *Boh – Cyril a Metod, Holly, Hviezdoslav – a my*“.

Turčányho brilantné prebásnenie *Proglasu* zo staroslovienciny do modernej slovenskej reči a fundované texty, ktoré o tomto opuse Konštantína Filozofa napísal, zaraďujú našich dávnych predkov do kontextu a súradníc kultúrnych národov vtedajšej Európy.

HISTORICKÉ ROMÁNY A DRÁMY MILANA FERKA

Od polovice 70. rokov minulého storočia sa v rámci našej pôvodnej prozaickej produkcie pociťovala absencia syntetického diela s veľkomoravskou tematikou. Túto medzeru, na ktorú často poukazovala súdobá kritika, sa rozhodol vyplniť ambiciózny **Milan Ferko**. A bol to veru nielen čitateľsky úspešný, ale tiež odvážny počin! Monumentálny trojdielny historický román *Svätopluk* vydal v roku 1975 Slovenský spisovateľ v záslužnej edícii *Nová próza*. Prvý diel má názov *Sloboda sa nevymodlí (Konštantín a Metod)*, druhý *Najkratšia cesta k trónu (Rastislav a Svätopluk)* a tretí *Meč medzi mužom a ženou (Svätopluk a Slavomír)*. Z časového hľadiska ide o relatívne krátke obdobie rokov 867 – 871, keď sa postupne upevňoval mladý veľkomoravský štát.

Tvorca nesleduje iba osudy hlavného protagonistu deja, ktorý v románe vystupuje v celej svojej rozpornosti a protirečivosti. Podarilo sa mu plasticky zobraziť i dobovú atmosféru, dramatické udalosti vnútri Veľkej Moravy, ako aj zložitost zahraničnopolitických vzťahov a súvislostí, poddanské vzbury, kresťanské a pohanské zrážky, tvrdošijné lipnutie na tradíciách, dvorné i cirkevné intrigy, lásku aj nenávisť v rozmanitej škále konfliktov a stupňovaného napätia. Milan Ferko preukázal širokú znalosť pramenného materiálu, faktografie, dobrú orientáciu v príslušnej historickej dobe i v jej pomeroch a napokon aj schopnosť

Obálka zbierky veršov *Rada a dar* (1995). Zdroj: www.databaze-knih.cz

kreatívne aplikovať uvedené dispozície na vytvorenie originálneho diela o počiatkoch našich národných dejín. Použité slová platia i v prípade zobrazenia príchodu a misie solúnskych bratov. Spisovateľ k téme pristúpil s maximálnou zodpovednosťou, absolvoval množstvo konzultácií s historikmi, archeológmi, jazykovedcami, literárnymi vedcami i s kolegami „od pera“. Nemožno obísť ani precízne spracovaný poznámkový aparát a vysvetlivky, čo umožňuje recipientovi plnohodnotne vniknúť do súvekeho časopriestoru v období formovania Veľkomoravskej ríše.

Pokiaľ ide o Ferkovu autorskú metódu, sám sa vyjadril (1989), že v historických románoch „*nastolil u nás dovtedy málo uznávaný kurz historickej vernosti, pravda, v duchu známeho, história je pre mňa kliniec (ja by som dodal – aj rám), na ktorý zavesím svoj obraz. Inak povedané: nič nie je pravda, čo si nevymyslím, no v duchu logiky dejinných udalostí, spoločenského rozvrstvenia a konania hrdinov.*“

Čitateľský úspech *Svätopluka*, umocnený kladným prijatím kritiky, naštartoval agilného Ferka k ďalšiemu približovaniu veľkomoravského sveta. Rezultátom jeho úsilia boli romány *Svätopluk a Metod* (1985) a *Svätoplukovo dedičstvo* (1989), čím vznikla v dejinách slovenskej literatúry ojedinelá románová trilógia. Tematicky s ňou súvisí kniha literatúry faktu *Veľkomoravské záhady* (1990) a *Staré povesti slovenské* (1991). V prípade *Veľkomoravských záhad* však registrujeme aj negatívne reakcie a ohlasy. Napríklad známy literárny kritik Vladimír Petřík píše, že Ferko v spomenutej knihe „*posunul svoju metódu do neprípustných polôh*“. Na podporu vlastného tvrdenia uviedol Petřík niekoľko, podľa neho nehistorických, príkladov (záhada Metodovho hrobu a iné).

Širokospektrálna veľkomoravská tematika, najvýraznejšie osobnosti tých čias, rozličné historické reálie a súvislosti našli odraz tiež vo Ferkovej dramatickej tvorbe. Celkovo napísal šesť divadelných opusov, ktoré vyšli súborne pod názvom *Historické hry* v roku 1998 (*Zločin proti láske, Pomsta Pribinova, Obrana Metodova, Svadba Svätoplukova, Smrť Gorazdova, Hviezda Mojmirova*).

V priebehu osemdesiatych rokov sa veľkomoravskej látke intenzívnejšie venoval autorský tandem Ivan Hudec a Peter Valo. Konkrétnym výsledkom ich úsilia boli historické drámy *Knieža* (1985), *Bratia* (1987) a *Kráľ* (1988). Ako už vyplýva z názvu, osudy a činnosť slovanských apoštolov reflektuje dráma *Bratia*.

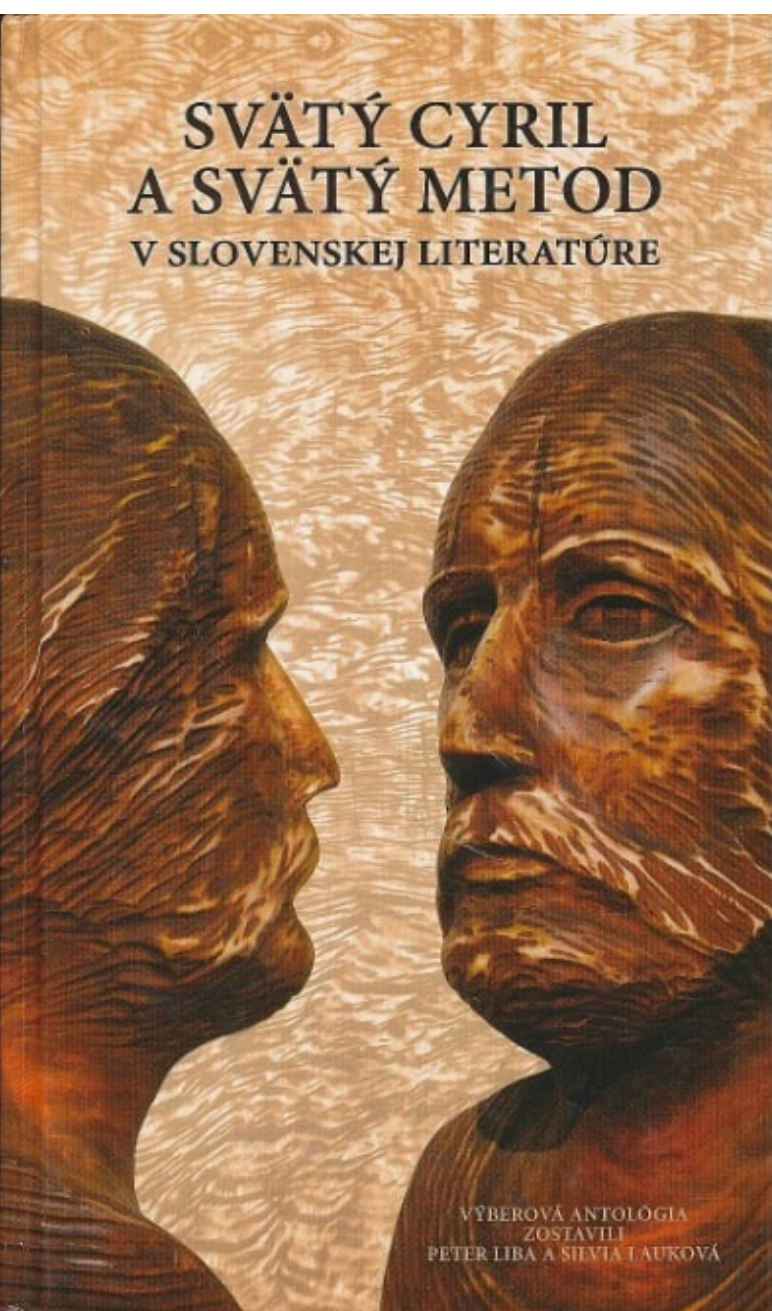
Obálka diela *Svätopluk a Metod* (1985). Zdroj: www.karpatsky-lovec.sk

21. STOROČIE

Všeobecne možno konštatovať, že po novembri 1989, respektíve po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993, sa odkaz Veľkej Moravy a svätých bratov stal súčasťou záujmu najmä vedeckých kruhov. V tejto súvislosti platí tvrdenie, že výskum cyrilo-metodského kultúrneho dedičstva sa rozvíja primárne v širšom interdisciplinárnom zábere (vydávanie prameňov, monografií, štúdií a článkov). Bolo zorganizovaných niekoľko sympózií a kolokvií, reflektujúcich z rôznych uhlov pohľadu skúmanú tematiku. Pripomenieme aspoň výstupy z medzinárodných vedeckých konferencií, ktoré v rokoch 2007 – 2008 pripravila činorodá Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Osobitne treba vyzdvihnúť najmä zborníky *Poznávanie kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda* (2007) a *Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu* (2008). Náležitá pozornosť je v niektorých štúdiách venovaná aj

téme, ktorú sme sa pokúsili bližšie ozrejmiť v tomto našom príspevku.

Peter Liba a Silvia Lauková pripravili v roku 2012 na vydanie záslužnú výberovú antológiu *Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre*. Hlavným impulzom k jej vzniku bola potreba sprítomniť súčasnému čitateľovi tradíciu diela, ktoré, ako uvádzajú zostavovatelia v úvode, „prešlo hranicami času a stalo sa súčasťou nás samých, našej kultúry, nášho myslenia, našej literatúry“. Identický zámer motivoval spomenutú dvojicu literárnych vedcov aj k zostaveniu ďalšej výberovej antológie *Medzi trvaním a dejinami: Cyril a Metod v slovenskej literatúre* (2013).

Obálka diela *Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre*.
Zdroj: www.databazeknih.cz

Cyrilo-metodské inšpirácie a posolstvo rozvíjali a rozvíjajú vo svojej spirituálnej tvorbe viacerí slovenskí básnici, ako Michal Chuda, Teofil Klas, Teodor Križka, Eva Fordinálová, Pavol Korba, Ján Maršálek, Katarína Džunková, Štefan Balák a iní. Ako v štúdiu uvádza literárny historik Ján Gallik, kontinuitu „včerajšieho a zajtrajšieho dňa“ medzi autormi katolíckej moderny a súčasnými generáciami poetov-katolíkov udržiaval gréckokatolícky kňaz, teológ, básnik, spisovateľ, vysokoškolský pedagóg a mysliteľ veľkého formátu **Mons. Jozef Tóth** (zomrel v r. 2022 v požehnanom veku 97 rokov). Nezlomili ho tvrdé perzekúcie zo strany komunistického režimu, keď v päťdesiatych rokoch minulého storočia bol internovaný v táboroch PTP. Potom dve decéniá obetavo pripravoval v katakombálnej Gréckokatolíckej cirkvi adeptov na kňazov v tajnej Cirkvi, po novembri 1989 sa významne podieľal na založení Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty v Prešove. Dlhodobu neustále písal a vytvoril rozsahom i kvalitou mimoriadne literárne dielo. Súborne ho v dvoch častiach vydal až v roku 2010 Teodor Križka *Dielo: poézia a Dielo: próza*. Básnická tvorba obsahuje aj zbierku veršov *Piesne zo Solúna*, v ktorej tiež, okrem iného, zaznievajú oslavné tóny na počesť vierozvestov. Jozef Tóth reflektuje nadčasový odkaz slovanských apoštolov v kontexte zložitej spoločensko-politickej situácie vo svojej vlasti po nástupe totalitného ateistického zriadenia vo februári 1948.

Poéziu **Michala Chudu** charakterizuje prepájanie kresťanského s národným, pričom dejinnosť a národnú totožnosť kontinuitne sprítomňuje v súčasnosti. Do zbierky veršov *Som s tebou v slove* (2010) zakomponoval v súvislosti s cyrilo-metodskou tradíciou rôzne motívy a symboly. Výpovedná hodnota básnického slova je v knihe umocnená reliéfmi (plastika vystupujúca z plochy) akademického sochára Antona Gábrika – taktiež s cyrilo-metodskou tematikou. Netradičným grafickým stvárnením diela sa podarilo umelecky atraktívne pretlmočiť všetky relevantné etapy životného príbehu a misijného účinkovania solúnskych bratov na Veľkej Morave.

Prakticky v rovnakom duchu ako Michal Chuda vníma cyrilo-metodskú tradíciu jeho básnický kolega **Teodor Križka**. Ide o akcentovanie duchovno-kresťanskej a národnej identity. Tematicky ju stvárnjuje nielen v poézii pre dospelého recipienta, ale i v tvorbe určenej primárne detskému čitateľovi.

Plodný básnik **Štefan Balák**, medzičasom už zosnulý rodák z oravskej obce Lokca, vydal v roku 2013 zbierku veršov *Sedemopočetníci*, ktorú venoval 1 150. jubileu príchodu vierozvestov na územie našich predkov. Štyridsať básní približuje ľudí, deje a kľúčové udalosti prelomových čias, keď k nám prišlo písmo, keď sa starosloviencina stala štvrtým liturgickým jazykom, a keď – slovami štúrovského básnika Janka Kráľa – „*boli Tatry naša pevnina, dolná zem komora, Duna, Tisa hranica a Pán Boh podpora*“.

Záverom môžeme položiť legitímnu otázku, či ešte niekedy v budúcnosti vyjde básnické, prozaické či dramatické dielo, ktoré na zodpovedajúcej kvalitatívnej úrovni zobrazí cyrilo-metodskú látku. Historici tvrdia, že poznávanie misijnej a kultúrnej činnosti solúnskych bratov a spolupatrónov Európy nie je ukončené, neustále sa dopĺňa a aktualizuje. Z tohto uhla pohľadu teda vyslovujeme neochvejné presvedčenie, že cyrilo-metodiáda ako trvalé inšpiračné žriedlo a silná nadčasová téma nepovedala v slovenskej umeleckej literatúre ešte ani zďaleka posledné slovo.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BAGIN, Anton. 1994. Úvod. In *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. Martin : Matica slovenská 1994, s. 5 – 28. ISBN 80-7090-276-0.
- CABADAJ, Peter. 2002. *Slovenský literárny exil 1939 – 1990*. Martin : Matica slovenská 2002. 201 s. ISBN 80-7090-647-2.
- CABADAJ, Peter. 2010. Významné životné jubileum spisovateľa Milana Ferka. In *Knižnica*, roč. 11, č. 2 – 3, s. 123 – 126.
- ĐURICA, Milan Stanislav. 2013. *Život Konštantína a Život Metoda*. Panónske legendy. Martin : Matica slovenská 2013, s. 5 – 18. ISBN 978-80-8128-056-6.
- GALLIK, Ján. 2016. Sv. Cyril a Metod v slovenskej poézii 20. a 21. storočia. In *Konštantínove listy*, roč. 9/2, s. 98 – 105.
- HETÉNYI, Martin – IVANIČ, Peter. *K výskumu cyrilo-metodskej problematiky na Slovensku po roku 1993*. Dostupné na internete: <http://www.slavu.sav.sk/sks/publikacie/13-hetenyi-ivanic.php/>.
- KEKELIAKOVÁ, Monika. *Hollého zmodernizovaná Cyrilometodiáda*. Dostupné na internete: <http://www.katolickenoviny.sk/26-2012-holleho-zmodernizovana-cyrimonetodiada/>.
- KOVÁČ, Mišo Adamov. 2009. Konkretizácia Dilongovej hry Gorazd. In *Biografické štúdie 31*. Martin : Slovenská národná knižnica 2009, s. 68 – 70.
- KRIŽKA, Teodor. 2013. Lebo sú bez kníh nahé všetky národy alebo Nedajú sa písať slová na vodu. In *Proglas*. Martin : Slovenská národná knižnica 2013, s. 43 – 46.
- KRUŽLIAK, Imrich. 2003. *Cyrimonetodský kult u Slovákov. Dlhá cesta k slovenskej cirkevnej provincii*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška 2003. 235 s. ISBN 8071654264.
- KUČERA, Matúš. 1986. *Postavy veľkomoravskej histórie*. Martin : Osveta 1986. 296 s. ISBN 9788080466329.
- LACKO, Michal. 1971. *Cyrimon a Metod*. Rím : Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda 1971. 222 s.
- Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. 2000. Bratislava : Lúč, vydavateľské družstvo. 2000. 852 s. ISBN 8071143006.
- LIBA, Peter – LAUKOVÁ, Silvia. 2012. *Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre: výberová antológia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta 2012. 234 s. ISBN 978-80-558-0240-4.
- MARSINA, Richard. 1985. *Metodov boj*. Bratislava : Obzor 1985. 126 s. ISBN 9788080616472.
- MAŤAŠÍK, Andrej. 1998. *Veľkomoravská hexalógia Milana Ferka*. In FERKO, M. *Historické hry*. Bratislava : Tália Press 1998, s. 365 – 367.
- MICHALOV, Jozef – HETÉNYI, Martin – IVANIČ, Peter – TANESKI, Zvonko. 2007. *Poznávanie kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2007. Filozofická fakulta. 249 s. ISBN 978-80-8094-239-7.
- MICHALOV, Jozef – HETÉNYI, Martin – IVANIČ, Peter – TANESKI, Zvonko. 2008. *Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta 2008. 363 s. ISBN 978-80-8094-455-1.
- NÁHALKA, Štefan. 1973. *Pamätnica Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Vznik a prvé desaťročie*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1973. 359 s.
- OBERT, Viliam. 1976. Historický Svätopluk. In *Matičné čítanie*, roč. 9, č. 8, s. 5.
- PAŠTEKA, Július. 2002. *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Lúč, vydavateľské družstvo 2002. 592 s. ISBN 8071143707.

PAVLOVIČOVÁ, Kristína. 2016. *Velkomoravský Proglas*. Trnava – Bratislava : Typi Universitatis Tyrnaviensis a Veda, vydavateľstvo SAV 2016. 144 s. ISBN 978-80-568-0016-4.

RATKOŠ, Peter. 1977. *Velkomoravské legendy a povesti*. Bratislava : Tatran 1977. 174 s.

RYDLO, Jozef M. 1989. *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1989. 581 s.

SPUSTOVÁ IZAKOVIČOVÁ, Gabriela. 2018. *Rytier a pevec Viliam Turčány*. Suchá nad Parnou : RUAH 2018, s. 142 – 143, 152 – 153. ISBN 9788089604371.

STANISLAV, Ján. 1950. *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*. Martin : Matica slovenská 1950. 224 s.

TOMKO, Jozef. 1984. *Význam svätých Cyrila a Metoda v slovenskom katolicizme a slovenských dejinách*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1984. 66 s.

VAŠICA, Josef. 1966. *Literárni památky epochy velkomoravské (863 – 885)*. Praha : Lidová demokracie 1966. 287 s.

VRAGAŠ, Štefan. 2013. *Cyrilo-metodské dedičstvo*. Bratislava : Lúč, vydavateľské družstvo 2013. 142 s. ISBN 9788071149293.

Živena: Národný almanach II. 1885. Martin : Živena – spolok slovenských žien. 311 s.

Z PONUKY VYDAVATEĽSTVA SNK

PROGLAS

Reprezentatívna publikácia Predslovu Konštantína Filozofa k staroslovienskemu prekladu Biblie, ktorou si Slovenská národná knižnica pripomenula 150. výročie príchodu Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy.

Cyril Vasil' a kol.

Martin, Slovenská národná knižnica, 2013

18 x 29,5 / 79 strán

ISBN 978-80-8149-012-5

Publikáciu je možné objednať prostredníctvom e-mailovej adresy objednavky_knihy@snk.sk alebo telefonicky na čísle 043/2451 277.

ANALÝZA STAVU ŠKOLSKÝCH KNIŽNÍC ZA ROK 2022

MGR. ROZÁLIA CENIGOVÁ

The paper is a report on the state of school libraries in 2022 prepared on the basis of data on school libraries in the so-called Škol report, which was completed by every school and academic library of Slovak Republic. The results of the survey include data on the number of schools and school libraries, their library holdings, number of users and loans, educational and cultural events, technological equipment, staff and management. The analysis indicates that despite an ongoing interest in experiential education, school libraries continue to be significantly underfunded, which affects the expansion of their holdings and informatization. The paper offers proposals to increase the quality of school libraries, including a detailed timeline created by the National Institute of Education and Youth, the goal of which is to support the literacy of elementary and secondary school students.

Keywords: school libraries, national projects, international projects, readership, literacy, National Institute of Education and Youth, report

 rozalia.cenigova@nivam.sk

 Národný inštitút vzdelávania
a mládeže

 www.nivam.sk

Základným materiálom pre vypracovanie analýzy boli štatistické údaje, ktoré vykázali školské knižnice v štatistickom výkaze Škol (MŠVVŠ SR) 10 – 01 za rok 2022 (ďalej len „štatistický výkaz“). Doplňujúcim materiálom boli napríklad informácie z platných právnych predpisov, metodických odporúčaní, interných a vyhodnocovacích správ Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (ďalej len „NIVaM“), a to konkrétne metodiky pre školské knižnice, a riadených telefonických rozhovorov so zriaďovateľmi školských knižníc a školskými knihovníkmi. Analýzu dopĺňajú aj informácie o podpore NIVaM školským knižniciam za kalendárny rok 2022 a návrh opatrení na skvalitnenie zabezpečenia prevádzky a činnosti školských knižníc.

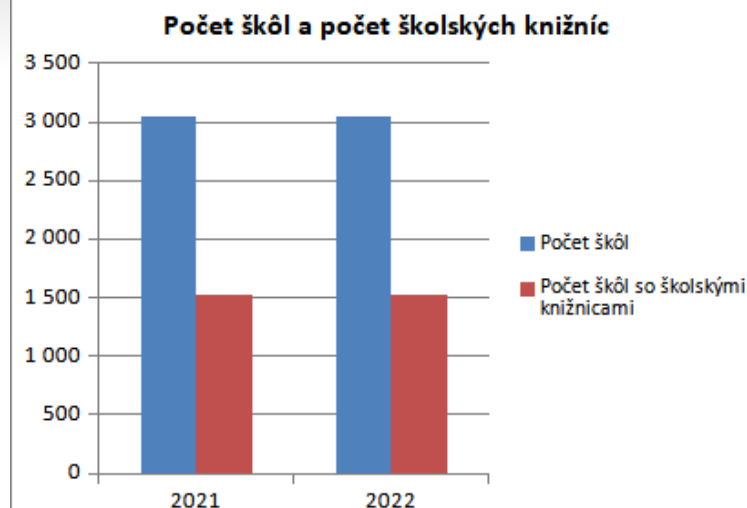
POČET ŠKÔL A POČET ŠKOLSKÝCH KNIŽNÍC

V roku 2022 z 3 052 základných škôl, gymnázií, stredných odborných škôl, konzervatórií a škôl pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami malo približne 50 % zriadenú školskú knižnicu (Tabuľka 1). Ostatné školy využívali na informačné a dokumentačné zabezpečenie výchovy a vzdelávania kabinetné zbierky kníh. V uvedenom období bolo zrušených **7 školských knižníc**, napríklad v dôsledku vyradenia 5 škôl zo siete škôl a školských zariadení Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo školstva“), a bola zriadená **1 školská knižnica**. Len pre zaujímavosť uvádzame, že najväčší počet zriadených školských knižníc v školách (Graf 1) bol v Trenčianskom kraji (63 %) a zasa najmenší v Bratislavskom a Košickom kraji (43 %).

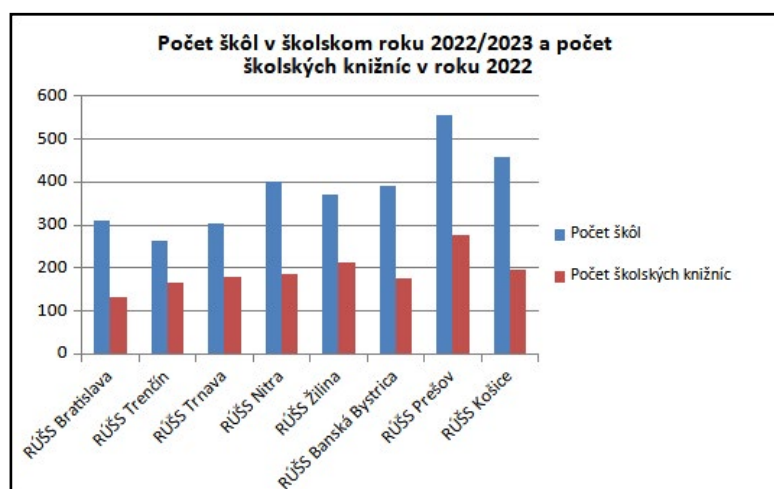
Tabuľka 1 Počet škôl a školských knižníc v rokoch 2021 a 2022

Ukazovateľ	2021	2022	Nárast/pokles (%)
Počet škôl	3 040	3 052	+0,39
Počet škôl so školskými knižnicami	1 531	1 525	-0,39
z toho integrované s verejnou knižnicou	23	23	0

Graf 1 Počet škôl v školskom roku 2022/2023 a počet školských knižníc v roku 2022

knižníc v roku 2022

Graf 2 Počet škôl v školskom roku 2022/2023 a počet školských knižníc v sídle regionálnych úradov školskej správy (RÚŠS)

KNIŽNIČNÝ FOND

Školské knižnice k 31. decembru 2022 evidovali **5 895 999 knižničných jednotiek** (Tabuľka 2). Po ich prepočítaní na celkový počet školských knižníc vychádzalo 3 866 knižničných jednotiek na 1 školskú knižnicu. Na doplnenie uvádzame, že 12 školských knižníc, ktoré sú súčasťou málotriedok, vykazuje už niekoľko rokov menej ako 200 knižničných jednotiek vo svojom knižničnom fonde a len 396 školských knižníc (26 %) uviedlo, že má vo svojich knižničných fondoch aj audiovizuálne, elektronické a iné špeciálne dokumenty.

Počet titulov dochádzajúcich periodík oproti roku 2021 zaznamenal **pokles**, a to o **13 %**. Je to v dôsledku aj toho, že do tohto štatistického ukazovateľa začínajú školské knižnice precíznejšie započítavať len tie

tituly, ktorých evidenciu vedú v pomocnej odbornej evidencii došlých čísiel periodík.

V ročnom prírastku knižničných jednotiek bol oproti predchádzajúcemu štatistickému obdobiu zaznamenaný približne **34 % pokles** a dokonca pri forme kúpou knižničnej jednotky to bol až 50 % pokles ročného prírastku. Uvedený pokles vznikol napríklad v dôsledku nerealizovania rozvojového projektu ministerstvom školstva *Čítame radi* a *Čítame radi 2*, ktorý sa realizoval v priebehu roka 2021. Pre zaujímavosť uvádzame, že najväčší nárast ročného prírastku knižničných jednotiek zaznamenali školské knižnice z Nitrianskeho kraja, a to o 10,03 %, a naopak, výrazne najmenší uviedli školské knižnice zo Žilinského kraja. Bol to pokles až o 64,72 %.

Z celkového počtu **23 školských knižníc integrovaných s verejnými knižnicami** vykázalo ročný prírastok knižničných jednotiek len 16 z nich, čo znamená 70 % pokles.

Školské knižnice vyradili zo svojich knižničných fondov **91 894 knižničných jednotiek**, ktoré nezodpovedali odbornej špecializácii danej školy, boli multiplikátom alebo duplikátom knižničného dokumentu, z obsahovej stránky boli zastarané, prípadne poškodené alebo stratené.

Tabuľka 2 Knižničný fond v školských knižniciach v rokoch 2021 a 2022

Ukazovateľ	2021	2022	Nárast/ pokles (%)
Knižničné jednotky spolu	5 889 029	5 895 999	+0,19
z toho knihy a zviazané periodiká	5 759 651	5 805 266	+0,79
Počet titulov dochádzajúcich periodík	1 016	881	-13,29
Ročný prírastok knižničných jednotiek	184 596	122 443	-33,67
Úbytky knižničných jednotiek	95 386	91 894	-3,66

POČET POUŽÍVATEĽOV

Oproti roku 2021 bol zaznamenaný minimálny pokles **registrovaných používateľov**, a to len o 0,33 % (Tabuľka 3). Najväčšie percentuálne vyjadrenie počtu registrovaných používateľov z celkového počtu potenciálnych používateľov vykázali školské knižnice z Banskobystrického kraja, a to 54 %, najmenšie percentuálne vyjadrenie zase školské knižnice z Bratislavského kraja, a to 37 %.

Pri prepočítaní celkového počtu registrovaných používateľov s celkovým počtom potenciálnych používateľov sa ukázalo, že bol rovnaký ako v predchádzajúcich štatistických obdobiach, a to približne 48 %. Rovnaký počet registrovaných používateľov i potenciálnych používateľov uviedlo 289 školských knižníc (19 %). Je potrebné podotknúť, že tento štatistický údaj je len orientačný, keďže sa pri riadených rozhovoroch so školskými knihovníkmi ukázalo, že niektorí z nich vykázali identický počet registrovaných používateľov a potenciálnych používateľov s vysvetlením, že „vraj všetci žiaci, pedagogickí a odborní zamestnanci mohli prísť do školskej knižnice a využiť jej knižnično-informačné služby“.

Positívnu správou v prípade **školských knižníc integrovaných s verejnými knižnicami** je, že kým v roku 2021 zaznamenali z dôvodu platných protipandemických opatrení pokles registrovaných používateľov až o 24 %, tak v roku 2022 dosiahli nárast o 3 %.

Tabuľka 3 Používatelia v školských knižniciach v rokoch 2021 a 2022

Ukazovateľ	2021	2022	Nárast/ pokles (%)
Registrovaní používatelia	233 146	232 375	-0,33
Potenciálni používatelia	486 918	486 718	-0,04

VÝPOŽIČKY

Celkový počet výpožičiek sa oproti roku 2021 **zvýšil o 18 %** (Tabuľka 4). Pri ich prepočítaní s počtom registrovaných používateľov vychádzali približne 4 vý-

požičky na 1 registrovaného používateľa, čo je o 1 výpožičku viac ako v predchádzajúcom štatistickom období. Najväčší nárast výpožičiek pritom zaznamenali školské knižnice z Bratislavského kraja, a to o 46 %, a naopak, najmenší nárast školské knižnice z Trenčianskeho kraja, a to o 7 %.

Takisto bol zaznamenaný **nárast počtu prezenčných výpožičiek** knižničných dokumentov, s ktorými pracovali používatelia v priestoroch školskej knižnice alebo boli zapožičané na vyučovacie hodiny do tried, a to o 15 %. Ďalší pozitívny štatistický údaj bol zistený pri počte **absenčných výpožičiek** knižničných dokumentov, ktoré boli zapožičané do kabinetov alebo na domov. Išlo o 21 % nárast. Len na doplnenie uvádzame, že v roku 2020 to bol pokles z dôvodu pandémie koronavírusu až o 49 %.

Školské knižnice integrované so školskými knižnicami vykázali 32 % nárast celkového počtu výpožičiek, pritom v predchádzajúcom štatistickom období to bol pokles o 22 %.

Tabuľka 4 Výpožičky v školských knižniciach v rokoch 2021 a 2022

Ukazovateľ		2021	2022	Nárast/ Pokles (%)
Výpožičky spolu		730 130	862 775	+18,17
v tom	prezenčné	366 768	422 452	+15,18
	absenčné	363 362	440 323	+21,18

PODUJATIA PRE POUŽÍVATEĽOV

Počas roka 2022 školské knižnice zorganizovali **11 901 vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí** s cieľom podporiť zážitkové vyučovanie a kreatívne čítanie (Graf 3), čo je nárast oproti roku 2021 až o 35 %. Po ich prepočítaní s celkovým počtom školských knižníc pripadlo približne 8 zorganizovaných podujatí na 1 školskú knižnicu. Ide o nárast o 2 podujatia.

OKTÓBROVÉ PROJEKTY NIVAM ZAMERANÉ NA KREATÍVNU PODPORU ČÍTANIA

NIVaM pri príležitosti októbra ako **Medzinárodného mesiaca školských knižníc 2022** zorganizoval dva projekty, ktorých cieľom bolo podporiť rovenické čítanie a poznávanie histórie, kultúry, jazyka, literatúry či regionálnych zvykov v Českej republike a v Slovenskej republike prostredníctvom záložiek, ktoré žiaci vyrobili ľubovoľnou technikou na vyhlásené témy a vymenili si ich zvyčajne s neznámymi kamarátmi z pridelených partnerských škôl. Rovnako ich zámerom bolo podporiť spoluprácu medzi českými a slovenskými základnými školami a strednými školami a vymeniť si dobré príklady z praxe. Išlo o tieto projekty:

- **13. ročník česko-slovenského projektu *Záložka do knihy spája školy*** s témou *Môj literárny príbeh čaká na Tvoje prečítanie*, do ktorého sa zapojilo 1 040 základných škôl a osemročných gymnázií z Českej republiky a zo Slovenskej republiky s celkovým počtom 119 937 žiakmi (konkrétne to bolo 380 českých škôl s celkovým počtom 36 149 žiakov a 660 slovenských škôl s celkovým počtom 83 788 žiakov). Česko-slovenský projekt sa realizoval v spolupráci s Knižnicou Jiřího Mahena v Brne.
- **11. ročník celoslovenského projektu *Záložka do knihy spája slovenské školy*** s témou *Najlepší fantasy príbeh podľa mňa vyzerá takto*, do ktorého sa zapojilo 172 stredných škôl s 8 792 žiakmi.

NIVaM pri príležitosti **Medzinárodného dňa školských knižníc (25. októbra 2021)** zorganizoval **18. ročník celoslovenského projektu *Najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice*** na tému *Ako máme radi školskú knižnicu*. Jeho hlavným cieľom bolo zábavnými formami práce s knihou podporiť u žiakov dobrý a trvalý vzťah ku knihe, školskej knižnici, čítaniu a k poznávaniu nového. Ďalším jeho dôležitým cieľom bolo, aby všetci žiaci prispeli inšpiráciou k slávnostnému priebehu osláv, prejavili v ňom osobné talenty a navzájom súdržne spolupracovali pri prehľbovaní čitateľských návykov a záujmov. Záštitu nad celoslovenským projektom prevzalo ministerstvo školstva. Do celoslovenského projektu sa zapojilo 199 školských knižníc s 35 300 účastníkmi. Prvým siedmim víťazom celoslovenského projektu, ktorými

boli Školská knižnica Základnej školy v Hliníku nad Hronom, Školská knižnica Spojenej školy v Spišskej Novej Vsi, Školská knižnica Základnej školy s materskou školou v Udiči, Školská knižnica Základnej školy na Spojovej ulici v Banskej Bystrici, Školská knižnica Základnej školy v Dvoroch nad Žitavou, Školská knižnica Základnej školy v Čadci-Podzávoze, Školská knižnica Základnej školy v Svrčinovci, venoval NIVaM knižné publikácie v celkovej sume 2 000 €. Prvý partner celoslovenského projektu Klub mladých čitateľov Albatros (www.kmc.sk) venoval Školskej knižnici Základnej školy na Námestí mládeže vo Zvolene knihy v hodnote 150 €. Druhý partner celoslovenského projektu Vydavateľstvo Tatran (www.slovtatran.sk) venoval Školskej knižnici Základnej školy na Tribečskej ulici v Topoľčanoch knihy v hodnote 150 €. Tretí partner celoslovenského projektu Vydavateľstvo IKAR v rámci Knižnej edície pre malých čitateľov Stonožka (www.stonozka.sk) venoval Školskej knižnici Základnej školy s materskou školou Štefana Ďurovčíka v Palíne knihy v hodnote 80 € a v rámci Knižnej edície pre mladých čitateľov YOLI (www.yoli.sk) venoval Školskej knižnici Gymnázia sv. Moniky v Prešove rovnako knihy v hodnote 80 €.

Pridanou hodnotou zorganizovaných projektov, do ktorých sa celkovo zapojilo 1 411 slovenských a českých základných a stredných škôl spolu s 164 029 účastníkmi, bol nielen rozvoj čitateľských, komunikačných, prezentačných i sociálnych zručností žiakov, ale aj vytváranie stálych živých spoločenstiev v školských knižniciach a v jednotlivých triedach medzi všetkými žiakmi školy, teda aj medzi

žiakmi s mentálnym postihnutím, žiakmi s narušenou komunikačnou schopnosťou či žiakmi pochádzajúcimi zo sociálne alebo jazykovo znevýhodneného prostredia, ktorí mimo školy nemajú prístup k čítaniu kníh. Ich vyhodnotenie je dostupné na webovom sídle NIVaM (www.nivam.sk) v časti Knižnica, sekcia Školské knižnice.

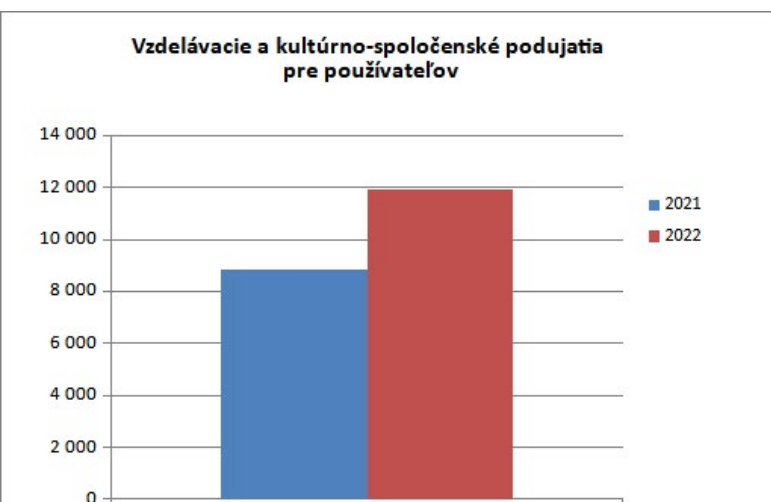
Informácie o uvedených projektoch boli už súčasťou publikované pod názvom Čitateľské aktivity školských knižníc v roku 2022 (Knižnica, roč. 24, č. 2 (2023), s. 41 – 56).

INFORMAČNÉ TECHNOLOGIE

V porovnaní s rokom 2021 sa celkový počet automatizovaných knižnično-informačných systémov zvýšil približne o 2 % (Tabuľka 5). Je potrebné zdôrazniť, že len 34 % školských knižníc pracuje buď s automatizovaným knižnično-informačným systémom Biblib, Clavius, Knižničný systém pre malé a stredné knižnice, Proflib, alebo využíva elektronické programy aScAgenda, eŠkola, ktorých súčasťou je modul Knižnica umožňujúci evidovať všetky povinné údaje v oblasti odbornej evidencie knižničných dokumentov v súlade s platným právnym stavom. Relatívne najlepší stav elektronizácie vykázali školské knižnice zo Žilinského kraja, z ktorých približne 46 % má automatizovaný knižnično-informačný systém. Naopak, zreteľne nízky stav elektronizácie vykazujú školské knižnice z Trnavského a Banskobystrického kraja, z ktorých len 29 % pracuje s automatizovaným knižnično-informačným systémom.

Tabuľka 5 Informačné technológie v školských knižniciach v rokoch 2021 a 2022

Ukazovateľ	2021	2022	Nárast/pokles (%)
Automatizovaný knižnično-informačný systém	544	553	+1,65
Online katalóg školskej knižnice na internete	92	97	+5,43

Graf 3 Podujatia pre používateľov v školských knižniciach v rokoch 2021 a 2022

Z 23 školských knižníc integrovaných s verejnými knižnicami vlastní automatizovaný knižnično-informačný systém približne 57 %.

Prístup ku knižničnému fondu prostredníctvom online katalógu zabezpečilo 97 školských knižníc, čo je nárast o 5 %.

V prípade školských knižníc integrovaných s verejnými knižnicami bola situácia v oblasti sprístupnenia online katalógu na internete markantne horšia. Z nich len 3 sprístupňovali záznamy o knižničnom fonde všetkým členom školskej komunity i občanom príslušnej obce.

PERSONÁLNE ZABEZPEČENIE

Pri tomto štatistickom ukazovateli považujeme za dôležité hneď uviesť, že síce v súlade § 36 ods. 1 písm. l) zákona č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov je uvedený termín **školský špecialista vo výchove a vzdelávaní**, ktorý v súlade s § 38 ods. 4 písm. b) uvedeného zákona vykonáva činnosti v oblasti „využívania knižničných služieb a informačných služieb pre potreby výchovy a vzdelávania, aktualizácie vzdelávania, sebarozvoja žiakov, pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov“, ale v aplikačnej praxi sa naďalej používa termín **školský knihovník**. V 1 525 školských knižniciach výkon odborných činností zabezpečovalo **1 794 školských knihovníkov**, ktorí ich prevažne robili popri „základnom pracovnom úväzku“ ako činnosti súvisiace s výchovno-vzdelávacou činnosťou učiteľa alebo vychovávateľa. V porovnaní s rokom 2021 ide o nepatrný pokles počtu školských knihovníkov, a to len o 0,44 %.

Pri personálnom zabezpečení školských knižníc uvádzame ešte dve dôležité informácie. Po prvé, že pri výkone odborných knižničných činností, ako sú dopĺňovanie knižničného fondu, vedenie odbornej evidencie, vykonávanie revízie knižničného fondu, vyradovanie knižničného fondu, organizácia, uchovávanie a ochrana knižničného fondu a poskytovanie knižnično-informačných služieb, využívali **odborné poradenstvo metodiky pre školské knižnice NIVaM**. Po druhé, že len malé percento riaditeľov škôl využilo na **finančné odmeňovanie práce školského knihovníka** buď dva základné nástroje, a to osobný príplatok a/alebo odmenu v súlade so zákonom č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výko-

ne práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, alebo im poskytlo náhradné voľno. Ostatní riaditelia škôl vo svojich rozpočtoch, ktoré sú postavené na normatívnom financovaní, to znamená, že školy sú financované podľa počtu žiakov a personálnej a ekonomickej náročnosti výchovno-vzdelávacieho procesu v zmysle zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a *nariadenia vlády SR č. 630/2008 Z. z.*, ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia v znení neskorších predpisov, nedokázali vyčleniť finančné prostriedky na mzdové ohodnotenie školského knihovníka, čo dotknutí **školskí knihovníci považovali za najvýznamnejšiu prekážku vo svojej činnosti**. Uvedené údaje boli získané z riadených rozhovorov s riaditeľmi škôl a so školskými knihovníkmi, keďže finančné náklady na mzdové ohodnotenie školského knihovníka už nie sú predmetom štatistického zisťovania ministerstvom školstva od roku 2021.

Tabuľka 6 Personálne zabezpečenie v školských knižniciach v rokoch 2021 a 2022

Ukazovateľ	2021	2022	Nárast/ pokles (%)
Počet zamestnancov školskej knižnice (fyzické osoby)	1 802	1 794	-0,44

HOSPODÁRENIE ŠKOLSKÝCH KNIŽNÍC

V roku 2022 bol zaznamenaný markantný **pokles finančných nákladov** na nákup knižničného fondu, a to až o 38 % (Tabuľka 7). Uvedený pokles finančných prostriedkov oproti predchádzajúcemu štatistickému obdobiu bol spôsobený najmä nerealizovaním už spomínaného rozvojového projektu ministerstvom školstva *Čítame radi*. V roku 2021 bolo v rámci neho podporených 1 022 škôl, a to celkovou

sumu 748 228 €, pričom jedna škola mohla získať maximálne 800 € a minimálne 200 € na nákup krásnej literatúry a odbornej literatúry. Poznamenávame, že pri tomto rozvojovom projekte sa nerozlišovalo, či ide o školu so zriadenou školskou knižnicou v súlade s platným právnym stavom alebo len o školu s kabinetnou zbierkou kníh.

Za alarmujúci stav považujeme, že až **60 % riaditeľov škôl nevyčlenilo** v rozpočte finančné prostriedky na kúpu knižničných dokumentov. Táto skutočnosť sa viditeľne prejavila v oblasti hospodárenia **23 školských knižníc integrovaných s verejnými knižnicami**. Pri nich bol zaznamenaný pokles finančných nákladov na nákup knižničného fondu až o 86 %, pričom v roku 2021 to bol nárast až o 330 %. Kvôli objektívnosti dodávame, že v niektorých prípadoch došlo k štatistickému omylu, a to z dôvodu nesprávneho započítania ceny knižničných dokumentov do finančných nákladov na nákup knižničného fondu, ktoré získali bezodplatným prevodom od obce v rámci realizácie eurofondovej výzvy zameranej na budovanie a zlepšenie technického vybavenia jazykových učební, školských knižníc, odborných učební rôzneho druhu v základných školách v rámci Integrovaného regionálneho operačného programu (IROP-PO2-SC222-2016-13) Ministerstvom investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky.

Tabuľka 7 Hospodárenie v školských knižniciach v rokoch 2021 a 2022

Ukazovateľ	2021	2022	Nárast/ pokles (%)
Finančné náklady na nákup knižničného fondu	854 380	533 032	-37,61

ČINNOSŤ NIVAM PRE ŠKOLSKÉ KNIŽNICE

NIVaM je poverený **metodickým riadením školských knižníc** v oblasti tvorby metodických materiálov

a poskytovaním odborného poradenstva. Uvedenú činnosť zabezpečuje metódička pre školské knižnice. Metodické riadenie pre školské knižnice plnilo svoje strategické poslanie v roku 2022 viacerými spôsobmi a formami, a to:

- poskytovaním odborného poradenstva zriaďovateľom školských knižníc (riaditeľom škôl a starostom obcí) a školským knihovníkom v rámci výkonu odborných knižničných činností (napr. pri doplňovaní knižničného fondu, vedení odbornej evidencie a spracovaní knižničných dokumentov, vykonaní revízie knižničného fondu, vyradovaní knižničných dokumentov, organizácii, uchovávaní a ochrane knižničného fondu a poskytovaní knižnično-informačných služieb), pri zriadení, zlúčení alebo zrušení školskej knižnice, pri vyplňovaní štatistického výkazu za rok 2021 (4 964 písomne evidovaných konzultácií),
- priebežnou aktualizáciou informácií a metodických dokumentov na webovom sídle NIVaM (www.nivam.sk) v časti *Knižnica*, sekcia *Školské knižnice*,
- vypracovaním metodických materiálov (napr. metodické usmernenie č. 1/2022 k povinným evidenciám školskej knižnice, metodické usmernenie č. 2/2022 upravujúce postup pri vykonaní revízie knižničného fondu a vyradovaní knižničných dokumentov z knižničného fondu školskej knižnice, metodické usmernenie k vykázaniu počtu registrovaných používateľov a výpožičiek vo výkaze o školskej a akademickej knižnici Škol (MŠVVaŠ SR) 10 – 01 za rok 2021, metodický pokyn k povinnému uzatvoreniu odbornej evidencie v školskej knižnici za rok 2022),
- aktualizáciou metodických materiálov (napr. *Kalendár vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí Odboru Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice na rok 2022, Podujatia na podporu a rozvoj čitateľskej gramotnosti*),
- vytvorením *Webového registra pre zber štatistických údajov o školskej knižnici za rok 2022* pre ministerstvo školstva,
- aktualizáciou elektronickej metodickéj bázy *Automatizované knižnično-informačné systémy*,
- aktualizáciou elektronickej metodickéj bázy *Príklady dobrej praxe zo školských knižníc*,
- aktualizáciou *Adresára regionálnych knižníc* poskytujúcich metodickú pomoc pre školské knižnice,
- aktualizáciou *Adresára školských knižníc v Slovenskej republike*,
- zorganizovaním vzdelávacích podujatí (napr.

16. medzinárodnej konferencie *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*, dvoch celoslovenských online seminárov zameraných na vedenie povinných odborných evidencií školskej knižnice a na elektronizáciu školských knižníc),
- prípravou, realizáciou a vyhodnotením projektov zameraných na podporu a rozvoj čitateľskej gramotnosti (napr. 13. ročníka česko-slovenského projektu pre základné školy a osemročné gymnáziá *Záložka do knihy spája školy*, 11. ročníka celoslovenského projektu pre stredné školy *Záložka do knihy spája slovenské školy*, 18. ročníka celoslovenského projektu *Najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice*),
 - vyhodnotením plnenia Uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 620/2014 týkajúceho sa vyhodnotenia strategických úloh za sieť školských knižníc za rok 2021 (materiál bol vypracovaný pre potreby ministerstva školstva),
 - prednáškovou činnosťou (boli odprezentované tri prednášky),
 - publikačnou činnosťou (bolo publikovaných 13 článkov),
 - propagačnou činnosťou v slovenských a zahraničných printových a elektronických médiách,
 - edičnou činnosťou (zostavenie a vydanie elektronického zborníka zo 16. medzinárodnej konferencie *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*),
 - členstvo v pracovných komisiách (napr. Fondu na podporu umenia).

VaM pri výkone odborných knižničných činností a pri organizovaní vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí, účasť riaditeľov škôl a školských knihovníkov na dvoch celoslovenských online odborných seminároch zameraných na vedenie povinných odborných evidencií školskej knižnice a na elektronizáciu školskej knižnice a na 16. medzinárodnej konferencii *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*),

- **iniciatívny prístup pri hľadaní využitia rôznych foriem financovania činnosti školských knižníc riaditeľmi škôl** (napr. zapojenie sa do výziev na predkladanie projektov financovaných zo štrukturálnych fondov Európskej únie a výziev rôznych občianskych združení a nadácií).

Pri sumarizácii štatistických ukazovateľov o školských knižniciach sa ich analýzou skonštatovali i negatívne zistenia, ktoré poukazujú na pretrvávajúce slabé miesta v prevádzke a činnosti školských knižníc, ako napríklad:

- nízka úroveň finančného zabezpečenia školských knižníc v oblasti **doplňovania knižničného fondu**,
- nízka úroveň finančného zabezpečenia školských knižníc v **oblasti elektronizácie a informatizácie školských knižníc**,
- nízka úroveň zabezpečenia **odborných knižničných činností školských knižníc** z dôvodu **nedostatku času školských knihovníkov** venovať sa práci v školskej knižnici popri „základom pracovnom úväzku“ a **slabé alebo vôbec žiadne finančné ohodnotenie ich práce**.

SUMARIZÁCIA ANALÝZY

Na základe stručnej analýzy vybraných štatistických ukazovateľov o školských knižniciach za rok 2022 možno konštatovať nasledujúce výrazné pozitívne zistenia:

- **pretrvávajúci záujem o podporu zážitkového vzdelávania a kreatívneho čítania** (napr. účasť 1 411 slovenských a českých základných a stredných škôl zo Slovenskej republiky a z Českej republiky s celkovým počtom 164 029 žiakov do troch projektov, ktoré organizoval NIVaM na podporu čítania),
- **vysoká angažovanosť riaditeľov škôl a školských knihovníkov na prevádzke a činnosti svojich školských knižníc** (napr. aktívne využívanie odborného poradenstva a konzultačnej služby NI-

NÁVRHY NA SKVALITNENIE ÚROVNE ZABEZPEČENIA PREVÁDZKY A ČINNOSTI ŠKOLSKÝCH KNIŽNÍC

Za výrazne významné opatrenia na skvalitnenie úrovne zabezpečenia prevádzky a činnosti školských knižníc považujeme:

- **vyčlenenie finančných prostriedkov** na prevádzku a činnosť školskej knižnice z rozpočtu zriaďovateľa školskej knižnice (školy alebo obce pri školských knižniciach integrovaných s verejnými knižnicami),

- **realizáciu rozvojového projektu** ministerstvom školstva, napríklad s názvom *Elektronizácia školských knižníc*, ktorý by zabezpečil moderné technické vybavenie a podmienky na zavádzanie nových technológií s cieľom skvalitniť a rozšíriť knižnično-informačné služby,
- **realizáciu rozvojového projektu** ministerstvom školstva *Čítame radi* s cieľom podporiť systematické dopĺňovanie knižničného fondu,
- **vytvorenie podmienok na finančné odmeňovanie práce školského knihovníka** v rámci normatívneho financovania školy napríklad úpravou úväzku učiteľa v zákone č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- **vytvorenie podmienok pre vzdelávanie školských knihovníkov**, aby získali vedomosti a zručnosti potrebné pri výkone odborných knižničných činností.

ZÁVER

Na záver môžeme skonštatovať, že školské knižnice ako súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu sa v rámci svojich možností usilovali v čo najväčšej miere plniť informačné, vzdelávacie, kultúrne i voľnočasové funkcie. Kvalitnejšie a úplnejšie poskytovanie knižnično-informačných služieb všetkým členom školských komunit, podpora zážitkového vzdeláva-

nia a efektívneho využívania rôznych informačných zdrojov, rozvoj čitateľskej kultúry žiakov a ich informačných schopností, čitateľských zručností a návykov, vytváranie pozitívnej klímy v triedach, aby v rámci individuálnej alebo skupinovej práce s knihami pracovali v pokojnej, radostnej a žičlivej atmosfére, dokazujú predovšetkým publikované informácie NI-VaM z troch októbrových projektov zameraných na podporu a rozvoj čitateľskej gramotnosti, oficiálne vyhodnotenia školských koordinátorov z uvedených projektov a štatistické údaje o počte zorganizovaných vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí. Na druhej strane sa nádejame, že uvedené negatívne fakty v analýze, ktoré sú predovšetkým výsledkom slabého finančného zabezpečenia školských knižníc alebo chýbajúcich finančných prostriedkov v normatíve škôl, v budúcnosti pomôže zriaďovateľom školských knižníc vyriešiť aj ministerstvo školstva. Školským knižniciam sa tak vytvorí priestor na dosiahnutie troch hlavných cieľov. Prvým cieľom by bolo vytvorenie podmienok na to, aby činnosť školských knižníc bola v súlade so všeobecnými právnymi predpismi, s legislatívou platnou v oblasti školstva a knižničnou legislatívou. Druhým cieľom by bolo podporenie procesu elektronizácie a internetizácie v školských knižniciach. Tretím cieľom by bola podpora zážitkového vyučovania a zábavných foriem práce s knihou a pomoc žiakom, aby si vytvárali dobrý a trvalý vzťah ku knihe, k čítaniu a poznávaniu a aby vnímali školskú knižnicu ako priateľské a bezpečné miesto, v ktorom sú vždy vítaní.

KNIŽNICA TRINITY COLLEGE V DUBLINE

PAEDDR. DARINA OBUŠEKOVÁ, PHD.

 darina.obusekova@ku.sk

 Katolícka univerzita v Ružomberku

 www.ku.sk

The paper presents the Trinity College Library in Dublin, the oldest library in Ireland. It was established along with the college in 1592, and it is the only library in the United Kingdom with the legal deposit privilege. Among other items, its holdings include the harp of King Brian Boru, a copy of the 1916 *Proclamation of the Irish Republic*, and the *Book of Kells*, an important work of Western calligraphy. The author of the paper points out the historical significance of the library, but also its innovative approach to services, including education and research within all Trinity College programs. Therefore, the Trinity College Library is considered to be a national treasure.

Keywords: foreign libraries, academic libraries, Trinity College Library, library and information services, Dublin

Zdroj: www.wikimedia.org

História najstaršej knižnice v Dubline siaha až do roku 1592, v ktorom bola spolu s Trinity College založená. Knižnici bola udelená výsada zákonného depozitu v roku 1801 a odvtedy dostáva kópie všetkých publikovaných materiálov v Spojenom kráľovstve a Írsku, takže ide o jedinú inštitúciu s právom vlastníctva povinných výtlačkov. Taktiež je trvalým domovom harfy kráľa Briana Boru, ktorá je národným symbolom Írska, ale i kópiou Vyhlásenia Írskej republiky z roku 1916 a *Kellskej knihy*. Vďaka jej bohatej histórii, knižnému fondu i famóznjej architektúre je právom označovaná aj ako klenot Írska.

V súčasnosti ide o najväčšiu knižnicu v Írsku a uchováva okolo 6 miliónov tlačených zväzkov s rozsiahlymi zbierkami časopisov, rukopisov, máp a hudby, ktoré odrážajú viac ako 400 rokov akademického rozvoja. Ako významná výskumná knižnica s medzinárodnou reputáciou podporuje potreby vzdelávania a výskumu vo všetkých odboroch akadémie, poskytuje služby širokému okruhu externých používateľov a inštitúciám, ale zároveň prispieva aj k rozvoju tvorivých iniciatív v poskytovaní informácií a prostredníctvom výstav rukopisov a iných pokladov ukrytých v jej zbierkach každoročne priláka do svojich priestorov státisíce návštevníkov.¹

Najsľávnejšie z jej rukopisov *Book of Kells* a *Book of Durrow* predstavil Henry Jones, biskup z Meath a bývalý vicekancelár univerzity, v 60. rokoch 17. storočia. Medzi ďalšie špeciálne zbierky patrí *Usshe-*

rova zbierka získaná v roku 1661 a *Fagelova zbierka* z roku 1802.

KELLSKÁ KNIHA

Najznámejšia kniha v Trinity College Library je štvorzväzková *Book of Kells* (*Kniha z Kellsu*), pomenovaná podľa kláštora Kells v grófstve Meath v Írsku.² Ide o majstrovské dielo západnej kaligrafie využívajúce výzdobu, ktorá je nielen mimoriadne bohatá a farebná, ale miestami aj hlboko záhadná. Vytvorili

Kellská kniha. Zdroj: www.edublin.com.br

ju tamojší mnísi niekedy okolo roku 800 nášho letopočtu a v súčasnosti sa považuje za najkrajší národný poklad Írska.

Knižnica zvyčajne vystavuje dva z aktuálnych štyroch zväzkov naraz, pričom jeden zobrazuje hlavnú ilustráciu a druhý textové strany.³ Rukopis obsahuje štyri evanjeliá v latinčine založené na texte Vulgáty, napísané na pergamene (teľacej koži) tučnou a odbornou verziou písma známou ako „ostrovné majuskuly“, odkazujúc na štýl umenia vytvorený v postrímskych dejinách Veľkej Británie. Ilustrácie a zdobenie *Kellskej knihy* prevyšuje iné knihy v extravagancii a komplexnosti. Výzdoba spája tradičnú kresťanskú ikonografiu so zdobenými víriacimi motívmi, typickými pre ostrovné umenie. Postavy ľudí, zvierat a mýtických zvierat spolu s keltskými uzlami a prepletenými vzormi v žiarivých farbách oživujú stránky rukopisu.⁴

ZÁKONNÝ VÝTLAČOK LEGAL DEPOSIT (LD)

Knižnica Trinity College v Dubline využíva právne predpisy o zákonnom výtlačku Írska a Spojeného kráľovstva. Zákonný výtlačok je zriadený na Trinity College Dublin od roku 1801, čo predstavuje veľkú časť zbierky (približne 5 miliónov zväzkov) knižnice. Írski vydavatelia a distribútori sú povinní doručiť tlačенú kópiu každého zo svojich diel do knižnice Trinity College Dublin v súlade s podmienkami zákona o autorských právach a súvisiacich právach z roku 2000. Vydavatelia a distribútori v Spojenom kráľovstve sú povinní uložiť kópiu každého zo svojich diel v Britskej knižnici a na požiadanie v piatich ďalších špecifikovaných knižniciach vrátane Library of Trinity College Dublin v súlade s podmienkami zákona o legálnych depozitoch z roku 2003.⁵

Zdroj: www.bluesyerme.com

ELEKTRONICKÝ DEPOZITÁR UNITED KINGDOM ELECTRO- NIC LEGAL DEPOSIT (UK ELD)

Britská knižnica a ďalších päť špecifikovaných knižníc sú od 6. apríla 2013 v súlade s predpismi o legálnych depozitoch z roku 2013 oprávnené získavať obsah z materiálov publikovaných v Spojenom kráľovstve na webových stránkach Spojeného kráľovstva a zhromažďovať elektronické časopisy, elektronické knihy a iné typy netlačených publikácií vydávaných v Spojenom kráľovstve online aj offline (napr. CD-ROM). Tieto nariadenia sa však vzťahujú iba na vydavateľov a distribútorov v Spojenom kráľovstve⁶.

Šesť knižníc zákonných depozitov spolupracuje na archivovaní a poskytuje bezproblémový prístup k elektronickému materiálu. Je to prvýkrát, čo sa v Spojenom kráľovstve, Írsku a na medzinárodnej úrovni podarilo dosiahnuť spoluprácu veľkých knižničných inštitúcií v takomto rozsahu. Čoraz viac vydavateľov ukladá elektronický materiál, ku ktorému sa dá dostať v každej knižnici rovnakým spôsobom.

Elektronické formáty predstavujú vylepšené možnosti vyhľadávania v dokumente, čo nie je možné v prípade tlačených publikácií. Materiály prijaté elektronicky od vydavateľov uchováva knižnica zákonných depozitov natrvalo a sú prístupné iba v priestoroch knižnice.

Elektronický zákonný vklad sa označuje aj ako netlačový právny vklad (NPLD). Terminológia UK eLD sa v knižnici Trinity College v Dubline vzťahuje len na elektronický zákonný depozit materiálov Spojeného kráľovstva, prijatých podľa právnych predpisov Spojeného kráľovstva.⁷

SLUŽBY KNIŽNICE TRINITY COLLEGE A JEJ PODPORA VO VZDELÁVANÍ

Hoci je knižnica starobyľou inštitúciou, je priekopníkom moderných metód vyhľadávania zdrojov v procese výučby, vzdelávania a výskumu.⁸

V čoraz komplexnejšom informačnom prostredí knižnica vytvorila sprievodcov na podporu čitate-

lov prostredníctvom syntézy informácií. *Spríevodca falošnými správami a dezinformáciami* obsahuje časovú os mapujúcu históriu fake news (falošných správ), ktorá môže vyvolať diskusie v mnohých oblastiach.

Príručka *Písanie prehľadu literatúry* poskytuje praktickú podporu v ponímaní mnohých typov prehľadov, ktoré sa vyžadujú pri študentských a diplomových prácach. Systematické prehľady identifikujú všetky relevantné štúdie na danú tému a môžu navrhnúť odpovede na skutočné problémy, a to i v prípade výsledku vyhľadávania s odpoveďou „zatiaľ nepoznáme odpoveď“. Spríevodca *Systematické preskúvanie* zahŕňa všetky etapy a fázy výskumu od štruktúrovania výskumnej otázky, cez vypracovanie protokolu až po písanie výskumu a publikovanie.

Tím predmetových knihovníkov okrem poskytovania rád usporadúva workshopy pre študentov, výskumníkov a zamestnancov.⁹

VIRTUÁLNA KNIŽNICA

Virtual Trinity Library je ambiciózný digitalizačný program zameraný na unikátne zbierky knižnice

v deviatich kľúčových témach. Význam tohto projektu pri poskytovaní digitálnych materiálov na výučbu, vzdelávanie a výskum sa výrazne posilnil počas pandémie, ktorá urýchlila digitálnu transformáciu univerzity a knižnice.

Ťažiskom knižnice Virtual Trinity Library je konzervovanie a digitalizácia šesťnástich stredovekých rukopisov, financované spoločnosťou Carnegie Corporation of New York, medzi ktoré patrí uznávaný Winchcombe Psalter a *The Life of St Alban* od Matthewa Parisa. Ďalšie iniciatívy by mali zahŕňať zverejnenie novej online výstavy „Women of Cuala Press“ a publikovanie prostredníctvom katalógu MARLOC, obchodného archívu Cuala Press.¹⁰

ZÁVEROM

Knižnica Trinity College v Dubline dýcha starobylou, ktorá sa zároveň snúbi so súčasnou potrebou návštevníka načerpať vedomosti, výskumníka, hľadajúceho odpovede v relevantných zdrojoch, či študenta, ktorý je ešte len na prahu svojej tvorivej činnosti. Je to studnica, ktorú sa oplatí spoznať nielen ako súčasť návštevy Dublinu, ale zámerne vycestovať a pokochať sa jej krásou.

POZNÁMKY

¹ <https://www.tcd.ie/library/about/history.php>.

² <https://www.thecollector.com/what-is-the-book-of-kells/>.

³ <https://www.irishcentral.com/travel/book-kells-european-icon>.

⁴ <https://www.irishcentral.com/travel/book-kells-european-icon>.

⁵ <https://www.tcd.ie/library/about/legal-deposit.php>.

⁶ Viac informácií je k dispozícii v Britskej knižnici.

⁷ V súčasnosti podľa írskych predpisov sa eLD nevzťahuje na írsky materiál. Viac pozri na <https://www.tcd.ie/library/about/history.php>.

⁸ <https://www.tcd.ie/library/about/history.php>.

⁹ <https://www.tcd.ie/library/about/welcome/>.

¹⁰ <https://www.tcd.ie/library/about/welcome/>.

ŽIVOT A DIELO MIŠA KOVÁČA- ADAMOVA

MGR. ROLAND VALKO, PHD.

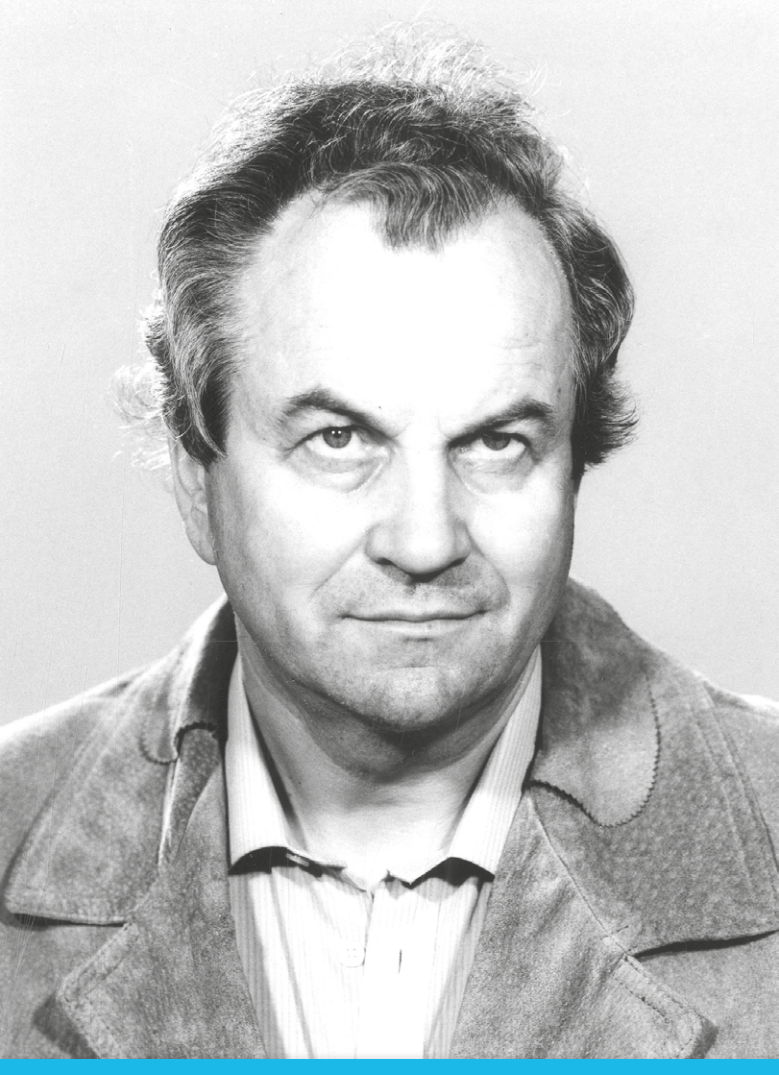
The paper focuses on the life and work of Michal Kováč-Adamov, the historian, bibliographer, teatrologist and playwright. Author summarizes his life milestones and most important activities, which significantly influenced every area of his interest. Apart from his publishing and pedagogical activities, he was an advocate of civic and democratic principles and has supported many reform trends which were at that time not in line with normalization tendencies in society. He served as the custodian of Matica Slovenská, but also as the deputy of Minister of Culture of the Slovak Republic, which in many ways complicated his professional as well as private life. Michal Kováč-Adamov is considered as an important personality of the Martin city and Slovak culture.

Keywords: personalities, Michal Kováč-Adamov, history, bibliography, Matica slovenská, Slovak national library

 roland.valko@snk.sk

 Slovenská národná knižnica

 www.snk.sk

Mišo Kováč-Adamov. Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA)

Mišo Kováč Adamov, občianskym menom Michal Kováč, kultúrny a literárny historik, teatrológ, dramatik, sa narodil 24. mája 1930 v Opatovciach nad Žitavou, ktoré vtedy boli súčasťou Zlatých Moravciach.

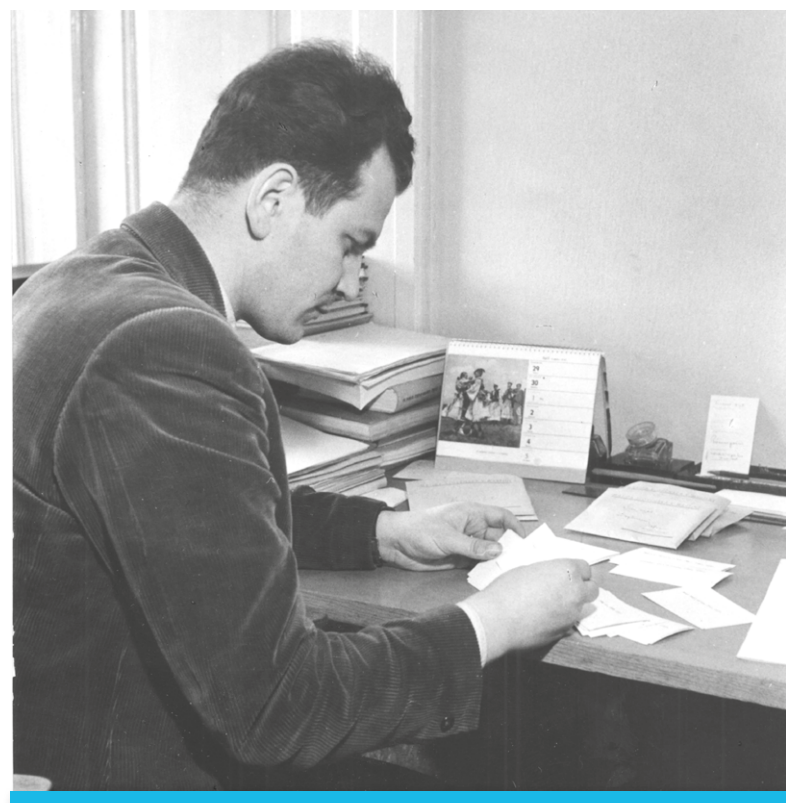
DETSTVO A RODINNÉ ZÁZEMIE

Pochádzal z hlboko veriacej rodiny, ktorá žila v tzv. „zádruhe“ (tri generácie v jednom dome). Traja synovia gazdovali pohromade, pričom dvaja z nich sa starali o gazdovstvo a jeden sa túlal po svete. Mišov otec Alojz Kováč bol pôvodne robotníkom – murárskym pomocníkom, ale od konca dvadsiatych rokov sa venoval poľnohospodárstvu a ako roľník hospodáril na štyroch hektároch pôdy. V roku 1951 musel vstúpiť do družstva, čo najprv aj s bratom odmietal, za čo si vyslúžil aj väzenie. Neskôr pracoval v živočíšnej výrobe, zomrel v roku 1982. Michalova matka

sa volala Mária Kováčová, rod. Borkovičová. Práve starostlivá a sčítaná matka vychovávala už od útleho detstva Miša, jeho brata a dve sestry k úcte k Bohu, ku knihám i k ľudovej kultúre a divadlu.

ŠTÚDIÁ A PÔSOBISKÁ

Po štúdiách na gymnáziu v Zlatých Moravciach (1946 – 1951) absolvoval odbor slovenčina a literárna veda na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1951 – 1956) a následne na tej istej univerzite aj knihovníctvo (1961 – 1962). Neskôr navštevoval muzeológiu na Filozofickej fakulte Univerzity J. E. Purkyňu v Brne (1969 – 1970). V rokoch 1956 – 1990 pôsobil v Matici slovenskej v Martine – najskôr ako pracovník bibliografického oddelenia (1956 – 1966), následne sa stal riaditeľom Pamätníka slovenskej literatúry (1966 – 1971) a napokon v rokoch 1971 – 1990 bol pracovníkom Literárneho múzea. Bol menovaný aj za tajomníka prípravného výboru osláv storočnice Matice slovenskej (1961 – 1963) a prednášal literárnu muzeológiu na univerzite v Brne (1971 - 1999). Po Nežnej revolúcii bol v rokoch

Michal Kováč-Adamov ako bibliograf v Matici slovenskej. Zdroj: SNK - LA

1990 – 1992 námestníkom ministra kultúry Slovenskej republiky v Bratislave, v rokoch 1993 – 1994 pôsobil ako správca Matice slovenskej v Martine, od roku 1993 prednášal aj kultúrnu históriu a staroslovenčinu v teologickom inštitúte v Badíne. Od roku 1995 bol na dôchodku, avšak i naďalej aktívne a tvorivo pôsobil v kultúrnej oblasti nielen v Martine, ale aj na celom Slovensku.

OSLAVY STOROČNICE MATICE A POLITICKÝ ODMÄK

Obdivuhodný organizačný talent ukázal najmä v rokoch 1961 – 1963 na zodpovednom poste tajomníka prípravného výboru osláv storočnice Matice slovenskej. Má zásluhy na pozoruhodne úspešnom priebehu dôstojných osláv v roku 1963, a to i napriek nepriazni komunistickej moci, ktorá forsírovala svoju (ne)kultúrnu politiku. Kvôli oslavám bol Kováč vyšetrovaný. Bolo to obdobie zložitého zápasu, najmä s vtedajším prezidentom a tajomníkom Ústredného výboru KSČ Antonínom Novotným, známym svojimi protislovenskými postojmi. S Novotným mal verejný spor a práve konflikt s Maticou slovenskou, neochota až sabotovanie príprav osláv, ale aj „posvätenie“ novostavby Slovenskej národnej knižnice a neskrývaná averzia voči Slovensku a Slovákom Novotnému „zlomila väz“ a viedla k jeho odstaveniu z najvyšších straníckych a štátnych funkcií. Mišo Kováč podporoval reformné trendy v spoločnosti, občianske a demokratické princípy, čo dokazuje aj jeho pôsobenie (po okupácii vojskami Varšavskej zmluvy ilegálne) v *Národných novinách*, matičnom čítaní i rádiovom vysielaní. Vpád „bratských“ vojsk Varšavskej zmluvy sa udial desať dní po obnovujúcom Valnom zhromaždení Matice slovenskej a po prijatí zákona, ktorý sa vzťahoval aj na Slovenskú národnú knižnicu. Obe inštitúcie boli vďaka tomu v širokom povedomí občanov. Mišo na dané obdobie spomínal: „*Ja som to verejne vyhlásil: ‚Socializmus šľak trafil!‘ Verejne pred všetkým matičiarmi, lebo to bol koniec, aké bratstvo, keď prídeš s vojskom... Na poludnie prvého dňa okupácie, 21. augusta 1968, sme sa stretli na protest na nádvorí druhej budovy Matice slovenskej. Po chvíľke ticha som sa ozval: ‚Poďme dačo robiť!‘ A ktosi sa spýtal: ‚Čo?‘ Odpovedal som: ‚Čo sa dá, čo vieme!‘ Na to Pavol Vongrej skríkol: ‚Národné noviny!‘ Bez ďalších slov sme sa stretli v pracovni správcu a rozdelili si*

Michal Kováč-Adamov, pracovník Matice slovenskej (MS), počas vystúpenia na besede v Župčianoch. Zdroj: SNK - LA

*úlohy, kto bude čo robiť, aby sme dostávali informácie a mohli písať upokojujúce i ‚presvedčovací‘ príspevky, že nejde o kontrarevolúciu.“ Všetci, ktorí sa zapojili do tohto procesu, prijali spoločnú zodpovednosť a otvorene sa podpísali za všetky príspevky v tiráži *Národných novín*. Najprv ich chválili a oceňovali, ale už o rok nato preverovali a vyšetrovali.*

PERZEKÚCIE POČAS NORMALIZÁCIE A LÁSKA K DIVADLU

Počas normalizácie bol Kováč za svoje postoje komunistickou mocou potrestaný. Zakázali mu publikovať a verejne vystupovať, zobrali mu pas, znížili plat, nedostával odmeny a podobne. Plat mu potom nebol zvýšený nasledujúcich takmer 20 rokov. V roku 1971 ho zbavili funkcie riaditeľa Pamätníka slovenskej literatúry. Vykázali ho na okraj diania. Jeho tvorivého ducha a obdivuhodný intelekt sa im však nepodarilo umlčať. Formy postihov mali niekedy až absurdný charakter. Napriek rôznym postihom a formám perzekúcie nikdy nebol zatrpknutý, to nebolo v jeho povahe.

Profesijne sa preorientoval na oblasť literárneho múzejníctva, ktorému sa venoval ďalšie dve desaťročia. Na Filozofickej fakulte Univerzity Jana Evangelistu Purkyňa v Brne externe vyštudoval muzeológiu (1969 – 1970) a následne na nej aj prednášal odbor literárne múzejníctvo (1971 – 1990). V rokoch 1971 – 1976 pôsobil ako metodik pre literárne múzea

v Literárnom múzeu Pamätníka slovenskej literatúry Matice slovenskej a v rokoch 1976 – 1990 bol odborným pracovníkom referátu scénografie strediska pre vecné pamiatky. Venoval sa aj ďalším aktivitám, v osemdesiatych rokoch to bolo hlavne teatrologické bádanie a vlastná dramatická tvorba. Divadlo bolo jedným z jeho azylov v normalizačnej dobe a okrem umeleckej sily bolo v tej dobe aj opozičnou politickou silou. Okrem toho sa angažoval aj v Tajnej cirkvi.

Vnímal rozdiel medzi normalizáciou v sedemdesiatych rokoch a v osemdesiatych rokoch. Skutočne tvrdá bola v sedemdesiatych rokoch. V osemdesiatych rokoch sa už naplno prejavila kríza komunistického zriadenia a nastalo aj isté uvoľnenie režimu. Už mohol cestovať, prednášať, dokonca aj pochôdzkové divadlo robiť, „...ale stále som ešte podozrivý. Vedúceho pracovníka by som nemohol robiť“.

NEŽNÁ REVOLÚCIA A EPIZÓDA V POLITIKE

Ako presvedčený kresťan a demokrat privítal november 1989 a v ponovembrovom období sa aj on aktívne zapojil do politiky. Už na jar v prelomovom roku 1989 na seminári o osobných knižniciach a personálnej bibliografii v Gäceli kriticky vystúpil proti neslobodnému politickému režimu. Svoju pomoc poskytoval aj študentskému hnutiu a prebiehal aj zápas o ďalšiu podobu Matice slovenskej. Stal sa členom delegovanej skupiny, ktorá išla za ministrom kultúry s cieľom presadiť odvolanie menovaného predsedu výboru Vladimíra Mináča a ustanovenie nového vedenia do obnovujúceho Valného zhromaždenia Matice slovenskej v auguste 1990. Po trojdňovom presviedčaní sa to podarilo. Zostala mu úloha osloviť a zhromaždiť osobnosti, ktoré by neboli poznamenané službou totalite a ochotné prijať členstvo vo výbore Matice. Kým členovia nedostali menovanie ministrom a nezvolili predsedu, predsedal prítomnému zhromaždeniu.

V máji 1990 dosiahol dôchodkový vek. Keďže počas normalizácie nemohol prezentovať vlastnú tvorbu, plánoval pracovať a tvoriť na nej. Napriek svojim predsavzatiam v rokoch 1990 – 1992 vykonával funkciu námestníka ministra kultúry SR najskôr v Mečiarovej a potom v Čarnogurského vláde. Mišo Kováč spomínal: „Keď minister kultúry Ladislav Chudík ochorel, dostal som návrh od vtedajšieho predsedu vlády Milana Čiča nastúpiť na miesto odstúpajúceho

ministra. Odmietol som. Po prvých slobodných voľbách ma znovu oslovili, či by som neprijal úlohu námestníka ministra kultúry. V tom čase už bol na ministerstve námestníkom Kornel Földvári. Priatelili sme sa po celý čas nášho postihovania, nuž som ponuku prijal, lebo som vedel, že budeme spolupracovať.“ Zmenu postoja vysvetľuje aj tým, lebo mladší či komunizmom postihovaní mali obavy po predchádzajúcich skúsenostiach prevziať zodpovednosť za riešenie verejných záležitostí a príležitosť využívali síce menej angažované, ale stále staré kádre. Ministrom bol v tom čase Ladislav „Agnes“ Snopko, namiesto ktorého Kováč často chodil aj na rokovania vlády a ktorého si veľmi vážil a uznával jeho kvality. Aj keď v politickej funkcii bol krátko, jedno volebné obdobie, práve tu naplno prejavil svoj organizačný talent a obrovský (nielen) kultúrny rozhľad. Snažil sa konať všade, kde to bolo potrebné. Ako matičiar poznal celé kultúrne Slovensko a svojimi aktivitami sa pokúsil obsiahnuť čo najširšie dianie v slovenskej kultúre, napríklad rýchlym rozhodnutím a pomocou prispel k zakúpeniu rodného domu Michala Miloslava Hodžu v turčianskej Rakši, dal opraviť Štefánikove pamiatky, založil Slovenský historický ústav v Ríme a podarilo sa mu tiež usporiadať nevraživú, takmer neriešiteľnú situáciu medzi gréckokatolíckmi a pravoslávnyimi.

BOJ O ĎALŠIU PODOBU MATICE SLOVENSKEJ

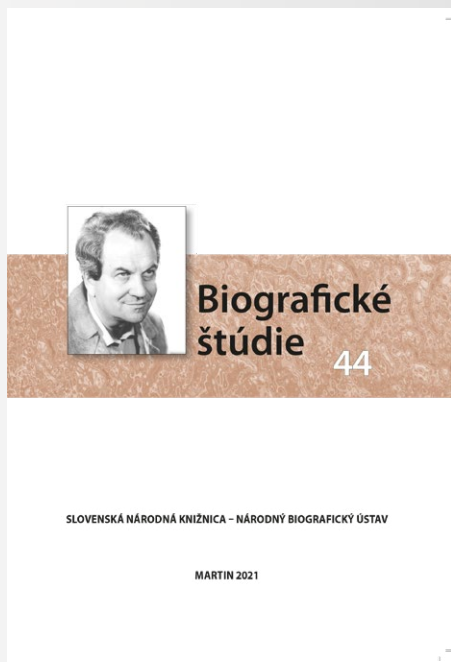
Celoživotná matičná kariéra pre Kováča vyvrcholila na konci roka 1992, keď bol zvolený za správcu Matice slovenskej v Martine. Zviedol tak ďalší zápas o charakter a smerovanie Matice slovenskej. Politikárčenie v Matici odmietal. Spomínal: „Ako námestník som podporoval Maticu i matičiarov. Nuž ma presadzovali do funkcie. Jozef Markuš a jeho skupina vo výbore ma však nechceli za správcu. Jemu vyhovovali takí, ktorí boli poznamenaní službou komunizmu, lebo boli poddajnejší.“ Ešte pred nástupom do funkcie vypracoval koncepciu usporiadania a činnosti Matice, ale nie na princípe ideologických programov. Išlo mu o návrat k demokratickým riešeniam matičného organizmu. Vychádzal z toho, čo už Matica dokázala naplniť a čím mohla prispieť k ďalšiemu rozvoju kultúrneho a národného života. Počas svojho pôsobenia vo funkcii prichádzal do konfliktu s Mečiarovým

chránencom Jozefom Markušom, ktorý bol predsedom členskej základne a vystupoval proti platnému zákonu o Matici slovenskej. V ťažkých časoch rozbúrených politicko-straníckych vôd, keď na Slovensku vládla atmosféra primitívneho mečiarizmu, sa stal nepohodlným a matičné vedenie ho za jeho principiálne postoje na začiatku roku 1994 napriek protestu pracovníkov Matice aj kultúrnej verejnosti odvolalo s odôvodnením, že sa nevie dohodnúť. Tým sa otvoril priestor pre Jozefa Markuša a pre naplnenie jeho zámerov na úplné ovládnutie Matice i inštitučnej súčas-

ti Matice slovenskej – Slovenskej národnej knižnice, čo vyústilo aj do prijatia zákona o Matici slovenskej v roku 1997. Kováč patril k tým, čo sa proti návrhu zákona a Markušovi postavili. Do penzie odišiel v polovici roku 1995, lebo z pôvodnej Matice slovenskej zostali už len trosky. Na Maticu však nikdy nezanevrel.

Vzácná osobnosť Michal Kováč-Adamov nás navždy opustil 21. mája 2023, ale ostalo po ňom obrovské a všestranné dielo hodné skúmania a nasledovania.

Z PONUKY VYDAVATEĽSTVA SNK

BIOGRAFICKÉ ŠTÚDIE 44

Súčasťou 44. zväzku zborníka sú ťažiskové príspevky venujúce sa životu a pôsobeniu teatrológa, dramatika a dlhoročného pracovníka Slovenskej národnej knižnice Michala Kováča-Adamova v oblasti literárneho múzejníctva a biografického výskumu.

Zdenko Ďuriška
Martin, Slovenská národná knižnica, 2021
14,5 x 21 / 136 strán
ISBN 978-80-8149-152-8

Publikáciu je možné objednať prostredníctvom e-mailovej adresy objednavky_knihy@snk.sk alebo telefonicky na čísle 043/2451 277.

JANKO ALEXY O MARTINE A MARTINSKÝCH UMELCOCH K 130. VÝROČIU NARODENIA UMELCA

DOC. PHDR. AUGUSTÍN MAŤOVČÍK, DRSC.

 augustin.matovcik@gmail.com

The paper focuses on the writer, painter and publicist, Janko Alexy, on the 130th anniversary of his birth. His estate includes a number of personal memoirs related to Martin, the city where he worked. The aim of the paper is to present the original of Alexy's memoirs *Artists of the Martin city*, in which the painter Milan Thomka Mitrovský and Miloš Alexander Bazovský are also mentioned. The memoirs, which describe the events in art community of Martin city of that time, are a source of important historical contexts regarding personalities who in many ways contributed to the forming of Slovak culture.

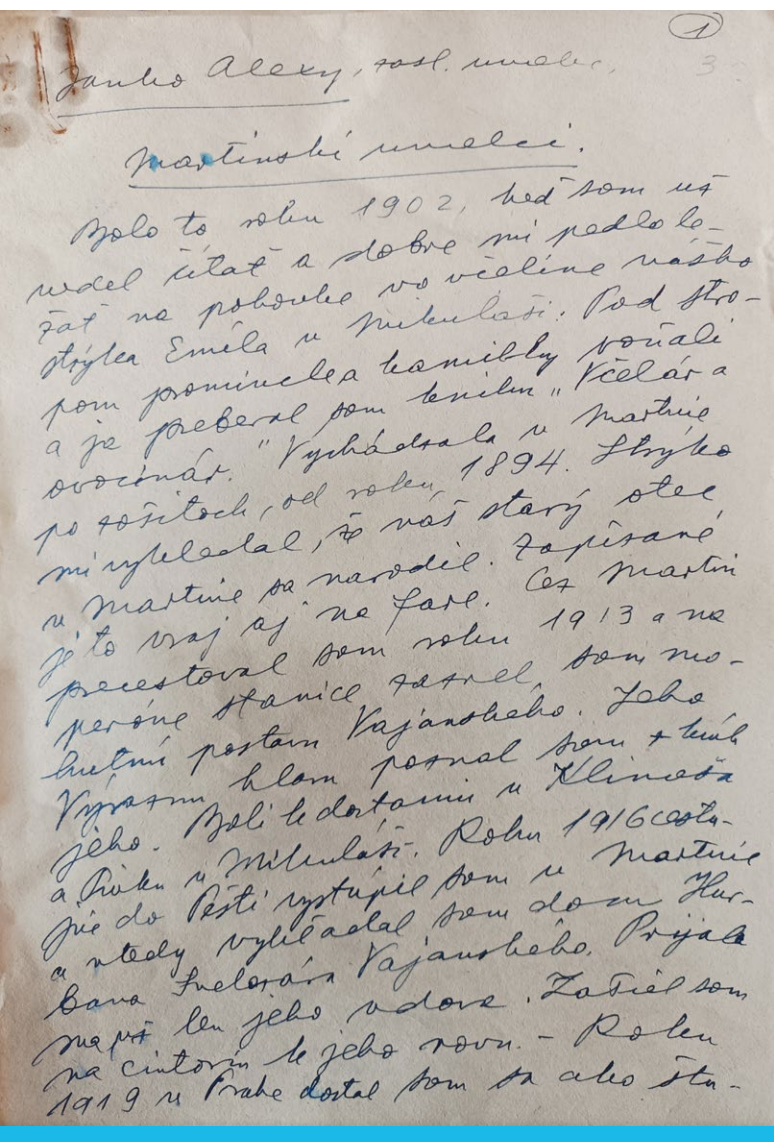
Keywords: personalities, Janko Alexy, art community, Slovak culture, Martin city, memoirs

V rozsiahlej rukopisnej pozostalosti manželov Alexyovcov, uloženej v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice (Fond č. 153), sa nachádzajú vzácne rukopisné memoárové príspevky Janka Alexyho (1894 – 1970), ktoré sú jedinečnými dokumentami pre poznanie životných osudov a tvorivej práce tohto vrcholného reprezentanta moderného slovenského výtvarného umenia. Z originálnych rukopisných spomienok na Martin a martinskú umeleckú bohému, v kruhu ktorej pôsobil a tvoril v rokoch 1930 – 1932, ide to texty: *Martinskí umelci* (rkp., 20 strán, sig. 153 AN 6), *Potulky po Slovensku* (rkp., 10 strán, sig. 153 AS 7), ale najmä rozsiahle memoáre *Mozaiky* (strojopis, 778 strán, sig. 153 A O).

V personálnej bibliografii Pavla Halašu *Janko Alexy* (Martin 1974), ani v bibliografii článkov zo súčasných novín a časopisov niet záznamu o tom, že by

Janko Alexy. Fotograf: Anton Šmotlák. Zdroj: SNK - LA

Rukopis *Martinskí umelci*. Zdroj: SNK - LA

tieto texty v čase vzniku vyšli tlačou. Z obsahu textov sa však dá zistiť, že spomienky *Martinskí umelci* autor napísal ako 70-ročný v roku 1964; fiktívny rozhovor *Potulky po Slovensku* napísal rok pred smrťou, teda v roku 1969 (neskôr ho zaradil Ján Ábelovský do monografie Miloš Alexander Bazovský, Bratislava 1999); rozsiahle memoáre *Mozaiky* podľa údajov na titulnom liste pripravoval autor v roku 1964 pre bratislavské nakladateľstvo Dielo, ale toto vydanie sa z nezistených príčin nerealizovalo.

Z doteraz nepublikovaných memoárov *Martinskí umelci* sa dozvedáme o prvých kontaktoch Janka Alexyho s Martinom, v ktorých napísal, že je za Martin ako hlavné mesto Slovenska, pričom sa odvolal na národné, literárne a umelecké tradície. Osobitne uznanlivo sa vyjadril o maliarovi Mitrovskom, okolo ktorého sa sústreďovali umelecké osobnosti a s ktorým úzko spolupracoval v martinských ateliéroch v domoch Tatra banky v rokoch 1930 – 1932. Cenné sú Alexyho spomienky na Miloša Alexandra Bazovského, ktorý na ponuky o presťahovaní do Bratislavy odmietavo reagoval s odôvodnením, že „Bratislava sú nohy a Martin srdce Slovenska.“

Alexyho spomienky *Martinskí umelci* uverejňujeme v pôvodnom znení ako obraz o umeleckej bohéme v Martine v prvej polovici 20. stor.

Martinskí umelci

Bolo to roku 1902, keď som už vedel čítať a dobre mi padlo ležať na pohovke vo včelíne nášho strýka Emila v Mikuláši. Pod stropom prominele¹ a kamilky voňali a ja preberal som knihu „Včelár a ovocinár.“ Vychádzala v Martine po zošitoch od roku 1894. Strýko mi vykladal, že náš starý otec v Martine sa narodil. Zapísané je to vraj aj na fare. Cez Martin precestoval som roku 1913 a na peróne stanice zazrel som mohutnú postavu Vajanského. Jeho výraznú hlavu poznal som z kníh jeho. Boli k dostaniu u Klimeša a Pivku v Mikuláši. Roku 1916 cestujúc do Pešti vystúpil som v Martine a vtedy vyhľadal som dom Hurbana Svetozára Vajanského. Prijala ma už len jeho vdova. Zašiel som na cintorín k jeho rovu. Roku 1919 v Prahe dostal som sa ako študent do Vinohradskej nemocnice, zápal pľúc. Na peľasť postele prisadol si primár dr. Semeřád.

Precestoval som Slovensko – povedal mi s úsmevom, priateľsky. Bol som i v Martine a nedávno čítal som článok v Národných novinách od F. R., podľa ktorého hlavné mesto Slovenska má byť v Martine a nie v Bratislave. Čo vy na to poviete?

Ja som za Martine! – odpovedal som rýchle. Leží v srdci Slovenska. V írečitom slovenskom kraji. Má svoje dávne tradície. Vajanský, Škultéty! Dve rázovité postavy. Bojovníci. Tam je cintorín. Slovenský pantheon. Sem chodil národ v časoch poroby za augustových slávností. Tu naberal posily. Tu si podali ruky slovenskí vlastenci a uistili sa, že ďalej budú bojovať. Bojovať za národ, ktorému dni boli už spočítané.

Martin znamenal v bývalom Uhorsku symbol slovenského nebezpečia, priateľstvo s Rusmi, panslavizmus. Martin so svojim Vajanským znamenal slovenské spisovateľstvo, maliarstvo reprezentoval Milan Mitrovský. Jeho postava mohutná, výrazná tvár, ubolavený pohľad v očiach, statočnosť na rtoch znamenali umelca veľmi vážnych rozbehnutí. Človek nadväzujúci na klasicizmus, na dokonalosť cinquecenta, na kúzla plnú Florenciu, na pôvabnú krásu talianskych žien, na sviatočnosť Tiziana. Mitrovský, potomok majiteľa hradu v moravských Mitroviciach, už len ako syn schudobnelého sadzača usadil sa v Martine, ako v pevnosti, obklopenej morom nebezpečí, neistoty a v ateliéri maliara, fotografistu Pavla Socháňa, zachytávajúceho ľudový folklór s pochopením a s oddanosťou vlastenca – pracoval na rozmer-

ných plátnach, lebo cítil, že monumentálne umenie je to, ktorým možno národu zabezpečiť veľkosť a večnosť. Poznal z Prahy lunety a ilustrácie Mikuláša Aleša. Poznal jeho dielo, znamenajúce pre český národ nedoceniteľný poklad. Milan Mitrovský maľoval i portréty i ružové telo mladých dievčat. Nie impresionisticky, ale i dôslednosťou neúprosného realizmu. Smiešne to znelo, keď povedali, že podobizeň novelistky pani Marienky Pietrovej maľoval 30 rokov. Pritom ho mrzelo, keď musel peniaze brať za svoje obrazy. Keď sa povrávalo, že jeho manželka ho vydržovala. Žil potom v budove Matice slovenskej, ako hradný veľmož. Často sa vracal k obrazu „Don Kichota“. Sám seba v ňom zobrazoval. Písal, aby zachytil momenty prežité vo Florencii. Aby bolo jasné, že život je ťažký boj a on v paľbe rinčiacih zbraní trápi sa s lazúrovými farbami na vytvorení vibrujúceho pozadia. Národ hynul a on sa mordoval s ružovým peľom na bielych lícach krásnych žien. Hovoril, ako rytier. Jeho vety boli prepletené úctou k všetkému, čo je krásne a cnostné. Vyšiel na ulicu Martina. Na bránach nápisy, samé vzácneho zvuku mená, ako vo Florencii. Samí veľrytieri slovenského odboja. Vyhýbal sa im, aby si neobjednali uňho kópiu, dľa Coreggia, dľa Tiziana, alebo dľa Věšina, ktorý na ceste z Prahy do Sofie v Martine sa zastavil, aby namaloval kompozície, vyvolávajúce pozornosť na jestvovanie slovenskej dediny a jej ľudí. Okolo Mitrovského zoskupovali sa bytosti, naplnené romantickými túhami vybudovať slovenské umenie, jeho XX. storočia. Znelo to naivne, keď niekto povedal, že na kopci neďaleko cintorína vznikne obrovská budova pre Slovenské národné múzeum. A Mitrovský sa toho dožil, že dľa plánov Harminca Jozef Geryk získal turčianskeho rodáka Jozefa Országha, krajinského prezidenta, že Martin dostal nielen nemocnicu, ale i veľký stánok umenia. Roku 1932 s ochotou som daroval pre jeho galériu osem obrazov a neskoršie moje rozmerné oleje „Vandrovník“ a „Sen z hôr“. To je nič, vrazil som v sebe, veď pre múzeá môjho rodného mesta Mikuláša daroval som 920 kresieb, náčrtov a obrazov. Keď som sa roku 1930 usadil v Martine, Mitrovský vytýkal mi moje gesto. „To je tak, poznamenal s dávkou trpkosti Mitrovský, vy chodíte po dedinách a za deň načrtnete aj desať náčrtov. Musel by som žiť dvetisíc rokov, keby som chcel byť štedrým pri mojom dôkladnom spôsobe maľovania. U mňa je maliarstvo celkom súkromnou záležitosťou. Nemám rád, keď sa píše o mne,

nerád vystavujem a nerád predávam. Pozrite sa na moje malé obrázky. Sú ako šperky. Bolí ma, keď sa lúčim od nich. Bolí ma i rozpor, ktorý vyvolalo vo mne „moderné“ umenie. Uznávam jeho oprávnenosť, ale hlava sa mi točí, keď vidím niektoré prestrelky mladých. Kam sa poberajú? Prečo chcú byť za každú cenu novými, zvláštnymi? Myslím, že obsah je dôležitý a nie forma, vyjadrovacie prostriedky. Verte, že som niekedy na okraji zúfalstva, keď mladí naši obosielajú výstavu Spolku slovenských umelcov a ja som v porote. Nútne som vyhadzovať ich obrazy. Sú maľované bez štúdií, nadväzujú na mladých Francúzov, lebo to je veľmi snadná vec. Tak maľujú i deti, ale máme to považovať za umenie?

Takto hovorieval Milan Mitrovský keď ho niekto navštívil v Socháňovom ateliéri, alebo v pracovni pod krovom Matice, alebo v ateliéri v budove Tatra

Janko Alexy pri práci. Zdroj: SNK - LA

banky. Jeho pracovne boli plné obrazov a on, ako hovorieval mi na cigaretke, nevedel si zarobiť. Posledný výhonok veľpánov z Mitrovíc. Bojovník za slovenskú kultúru. Bol jej bojovníkom, ktorý holými rukami šiel proti jej nepriateľom. Proti „Zameškanosti“, proti pliaže, navalenej na nás neprajnosťou osudu a dejín.

Triasla sa mi ruka, keď som siahol ku klobúku, aby som ho pozdravil na ulici, i keď som vedel, že ma podceňuje, že nesúhlasí s hlučnosťou, ktorou som ja ťahal káru nášho výtvarného bytia a nebytia. Vrazil som do tohto úsilia všetko, čo je v živote lákavé, pohodlné a sládobné. Zlý osud mlátil ma korbáčom z ostnatého drôtu a ja pokúsil som sa ďalej, ako ťažko chorý človek, s biednymi, boľavými, trasúcimi sa očami, s ktorými ani čítať som nevedel.

Keď som do Martina prišiel roku 1931, chcem som načierať zo studnice slovenských kultúrnych pokladov. Patril som ku generácii Miloša Bazovského. Človek tvrdohlavý, so zaťatými päťami. Mitrovský pripomínal mi pomník znázorňujúci Výsmech. Miloš Bazovský znázorňoval mi Odboj. Hrubé sklo priehradu ich oddaľovalo, keď na ulici prešli popri sebe. Odvrátili sa jeden od druhého. Chcel som ich zblížovať, nešlo to. Na posmrtnej výstave Milana Mitrovského v Bratislave profesor Ján Mudroch povedal: „Dostal Mitrovský dal najviac slovenskej kultúre.“ To čo kde-kade povedal Ján Mudroch platilo pre mňa za zlatý peniaz, ale roku 1930 v Martine náhlady Bazovského podlamovali vo mne vieru v snažení Mitrovského. Zle to pôsobilo na môj vývin v hľadaní „slovenského slohu“, ku ktorému som sa blížil cestami Martina Benku. V tie časy krajinový prezident dal odstrániť zo svojej pracovne Benkovu krajinu, lebo že mu pripomína zememeračské mapy. Ale v tie časy Ministerstvo školstva len jeho obrazy považovalo za vhodné, aby slovenské umenie reprezentovali na celoštátnych výstavách v cudzine. I my, mladí maliari pozerali sme sa na jeho obrazy s údivom a s uznaním. Bolo v nich čosi heroického, rozprávkového. Bol krajinárom akejsi rozprávkovej, vyprávanej krajiny. Sveta, ktorý už neexistuje. „Slovenskí bačovia už nechodia v krpcoch, ale v „baťovkách“, poznamenal mi raz V. V. Stěch, veľký priateľ slovenského umenia. Benkov učiteľ, maliar Kalvoda roku 1921 sa vyslovil, že „on si to s tými návrhmi na gobelíny ešte rozmyslí.“ A nerozmyslel. Valil sa dopredu cez hory a doly, ako tank. A naňho začal nadväzovať i Miloš Bazovský, hľadajúc pevný bod

Janko Alexy s Milošom Alexandrom Bazovským. Zdroj: SNK - LA

výtvarného východiska. Miloš Bazovský aj mňa si povšimol. Prebásnil svojím koloritom Hôrnych chlapcov a obraz uverejnil v Živene. Ale nepotreboval ani mňa, ani Benku za svoj stály vzor. Vtedy, keď som ja vystavil v Umeleckej besede slovenskej v Bratislave olejomalbu „Pijú chlapci, pijú“, on sa objavil s malým obrázkom „Detvani“. Traja chlapi, Detvani, sedia v krčme pri stole. Taký rázovitý,

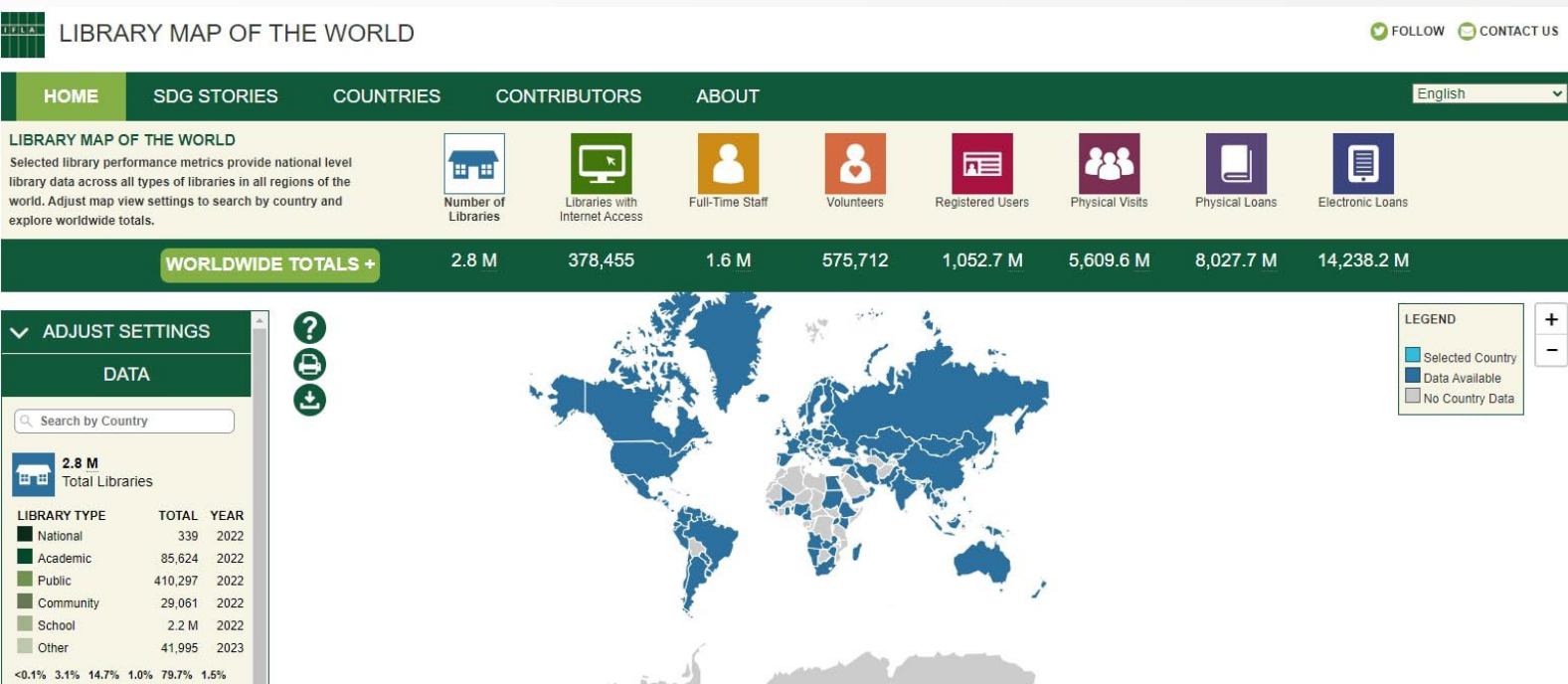
chutný šperk. Ešte trochu pripomínal Benku, ale vo farbách ozývali sa hlasy všetkých letných kvetov. Tomuto kúsku nik nevedel odolať, i keď naše obrazy kupovali vtedy malomešťania. Nadávali, debatovali a predsa kupovali Bazovského obrazy. Z Bratislavy dochádzali Bazovskému odkazy, aby sa presťahoval do hlavného mesta. Bazovský to tak bral, že Bratislava sú nohy a Martin srdce Slovenska. Toto som tvrdil i ja, keď som Bazovského vyvábil do Martina. Že sme tu zakotvili, ďakujeme baťkovi Škultéymu, Dr. Vančovi, Thurzovi, prof. Klačkovi, Cígerovi, maliarovi Vodrážkovi, Krčmérymu a iným. V Martine schádzali sa cesty z Oravy, z Liptova, zo Zvolena, zo žilinského kraja. Pripojil sa k nám i tulák maliarskych vízií, neskôršie i Peter Weisz-Kubínčan a svet severného Slovenska svietil nám ako lúka posiatá margarétami. V ateliéri Miloša Bazovského rástli obrazy plné jasu, čarovne pôvabných kompozícií. Zakaždým s rozbúreným srdcom som vstupoval do pracovne Bazovského. Bol som jeho susedom. V jeho pracovni sto múz sedelo. Krása, vkus, sviežosť, novota, rezedková vôňa, violeta kosatcov, a tak ďalej, a tak ďalej. Bol som šťastný, že mi osud doprial tieto chvíle. „Som rád – povrával Palugyay, že som sa v tom istom storočí narodil, ako vy.“ Tak ako Bazovský vedel načrtnúť behom pol hodiny postavu Heľpianky, Osadianky, Zázrivanky, Važťanky, tak ju nikto iný nevedel. Uznával za pôvabný len päťdesiat kilometrový okruh okolo Martina. To ostatné na Slovensku nemalo preň sladkosť nektáru. A za krátky čas popri Benkovi mali sme druhú maliarsku individualitu. Maliarstvo Miloša Bazovského zrazu sa odpútalo, odtrhlo od nite a letelo pod nebesami, ako balón krásnej dúhoviny.

POZNÁMKA

¹ Pravdepodobne ide o rastlinu s dobovým názvom promincla, prominclá, t. j. ľudový názov niektorého druhu pestovanej mäty (pozn. redakcie).

MEDZINÁRODNÝ ÚSPECH NAJSTARŠEJ VEDECKEJ KNIŽNICE NA SLOVENSKU

Univerzitná knižnica v Bratislave, najväčšia a najstaršia vedecká knižnica na Slovensku, získala prvenstvo v histórii československého knihovníctva a zviditeľnila rezort kultúry SR vo svete prostredníctvom výsledkov volieb do celosvetového riadiaceho výboru IFLA Governing Board, najvýznamnejšej knihovníckej organizácie na svete – Medzinárodnej federácie knižničných asociácií a inštitúcií (<https://www.ifla.org/>). IFLA zastupuje záujmy viac ako 2,8 miliónov knižníc všetkých typov na všetkých kontinentoch sveta.

Údaj z IFLA Library Map of the World. Zdroj: <https://librarymap.ifla.org>

V rámci celosvetových volieb do medzinárodných orgánov IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) bola Ing. Silvia Stasselová, generálna riaditeľka Univerzitnej knižnice v Bratislave, oficiálne nominovaná medzi 12 kandidátov do celosvetového riadiaceho výboru IFLA a bola jedinou navrhnutou kandidátkou z krajín CEE a V4+.

Napriek tomu, že do celosvetového výboru IFLA sa na základe výsledkov volieb mohlo dostať len 5 úspešných kandidátov, už len samotná nominácia zástupcu Univerzitnej knižnice v Bratislave v zriaďovateľskej pôsobnosti rezortu kultúry Slovenskej republiky medzi dvanástimi navrhnutými z celého sveta bola medzinárodným úspechom.

Kandidatúru Silvie Stasselovej podporili aj členovia IFLA zo Slovenska a Českej republiky, a to:

- Slovenská národná knižnica,
- Spolok slovenských knihovníkov a knižníc,
- Národní knihovna České republiky,

– Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. Generální ředitelka Univerzitní knihovny v Bratislavě Ing. Silvia Stasselová získala podporu a důvěru zástupců knižnic a knihovnické profese ze všech kontinentů světa a byla úspěšně zvolena za členku celosvětového řídícího výboru IFLA Governing Board jako první knihovnice v celé historii nejen slovenského, ale aj československého knihovnictva. Nomináčné video je dostupné na: <https://youtu.be/vOsEu5TIQfo>

Medzinárodné uznanie Silvie Stasselovej je výsledkom jej dlhoročných profesionálnych aktivít v národnom aj medzinárodnom kontexte. V rokoch 1999 – 2018 aktívne zastávala pozíciu volenej predsedníčky najstaršieho slovenského knihovnickeho profesijného združenia Spolok slovenských knihovníkov a knižníc (SSKK), v rámci ktorého na Slovensku dlhoročne koordinovala úspešnú kampaň na podporu čítania detí *Noc s Anderseonom*, zorganizovala viaceré úspešné medzinárodné knihovnicke konferencie a sympóziá (napr. medzinárodné sympóziá INFOS alebo Medzinárodné kolokvium knižničných a informačných expertov krajín V4+ v roku 2019). V rokoch 2016 – 2023 bola členkou Rady Fondu na podporu umenia (FPU), z toho dva roky bola volenou predsedníčkou Rady FPU.

Silvia Stasselová aktívne pôsobí v medzinárodných orgánoch IFLA od roku 2007, keď bola zvolená do výboru Sekcie pre manažment knihovnických združení, na tejto pozícii zotrvala 10 rokov. V predchádzajúcom volebnom období do augusta 2023 bola menovaná do celosvetového poradného orgánu pre kultúrne dedičstvo IFLA Advisory Board on Cultural Heritage a súčasne zvolená do európskeho výboru IFLA Europe Division Committee.

Ing. Silvia Stasselová bola do pozície zvolenej členky celosvetového riadiaceho výboru IFLA Governing Board slávnostne inaugurovaná na Svetovom knihovníckom a informačnom kongrese IFLA World Library and Information Congress 2023, ktorý sa konal v holandskom Rotterdame v auguste 2023.

Silvia Stasselová, generálna riaditeľka Univerzitnej knižnice v Bratislave. Zdroj: www.ifla.org

Univerzitná knižnica v Bratislave

VÁŽNE I NEVÁŽNE PRIPOMÍNAME SI 30 ROKOV SAMOSTATNOSTI SLOVENSKA

Dňa 17. 6. 2023 sa pri príležitosti 30. výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky konalo v Slovenskej národnej knižnici (SNK) podujatie *Vážne i nevážne*. Ako už samotný názov naznačuje, jeho súčasťou bol viac i menej formálny program, pričom každá z jeho častí na výročie reflektovala iným spôsobom.

Podujatie otvorila vedúca oddelenia správy historických knižničných fondov a dokumentov SNK **Jana Cabadajová**, ktorá v rámci prednášky „*Na počiatku bolo slovo*“ predstavila najvýznamnejšie mílniky vývoja jazyka a písma na našom území. Návštevníci sa tak mohli oboznámiť – alebo si pripomenúť – udalosti spojené so vznikom prvého písma, príchodom Konštantína a Metoda, prekladom a rozširovaním Biblie či s formovaním a kodifikáciou spisovnej slovenčiny. Počas celého podujatia bola vo vestibule SNK k dispozícii výstava vzácných tlačí, kde okrem prvých prekladov Biblie významné postavenie zaujali aj dokumenty *Mluvnica slovenská*, *Nauka reči slovenskej* či *Nárečja slovenskô* alebo potreba písanja v tomto nárečí.

Druhej časti podujatia sa zhostila swingová kapela **Funny Fellows**, ktorú v úlohe speváka sprevádzal **Marián Labuda mladší**. Jednotlivé hudobné bloky, ktorých súčasťou boli zhudobnené básne, dopĺňali jeho spomienky na detstvo v socializme, ale aj na novšie zážitky z oblasti herectva či dabingu.

Záverečná časť podujatia bola venovaná diskusii humoristov **Zuzany Kubovčíkovej Šebeovej**, **Lukáša Latináka** a **Vladimíra Kobielskeho** v úvode aj so sprievodom **Jany Cabadajovej**, ktorá účastníkov diskusie, ale aj ostatných návštevníkov oboznámila so vzácnymi miniatúrnymi knihami – takzvanými kolibríkmi. Diskusia

Zdroj: Slovenská národná knižnica

následne pokračovala spomienkami humoristov na ich rodinné väzby k mestu Martin, na knihy ich detstva a detstva ich detí, ale rovnako aj na život ako taký a na nečakané situácie, ktoré so sebou prináša. Výročie samostatnosti Slovenska pripomínal aj výber článkov publikovaných v roku 1992 v periodikách *Pravda*, *Smena* či *Koridor*, ktoré používatelia môžu nájsť v Digitálnej knižnici SNK. Jednotlivé diskusné bloky boli aj v tomto prípade sprevádzané hudbou – tentokrát v podaní mladého hudobníka **Adama Drába**. Diskusiu zavŕšil Lukáš Latinák prednesom básne *Oči* od autora Jána Smreka.

Potrebu pripomínania si tohto významného výročia si uvedomujú aj samotní návštevníci, ktorí takúto iniciatívu zo strany SNK privítali: „Vznik samostatnej Slovenskej republiky je dôležitou udalosťou, potvrdzujúcou, že aj tak malý národ, ako sme my, má svoje miesto na mape. Bez ohľadu na rozporuplné udalosti, ktoré nás bezpochyby poznačili, si myslím, že svet, ale aj samým sebe máme čo ponúknuť.“ Kombináciu viac i menej formálneho programu navyše mnohí z nich vnímali pozitívne: „Myslím, že je to vyskladané veľmi dobre. Atraktívne zastúpenie účinkujúcich, pri ktorom sa zároveň človek niečo nové dozvie, totiž dnes nie je samozrejmou.“

Je dôležité poznamenať, že rok 2023 nie je len výročím vzniku samostatnej Slovenskej republiky – v tomto roku si pripomíname aj 1 160. výročie príchodu Cyrila a Metoda na naše územie, 180. výročie kodifikácie spisovnej slovenčiny, ale aj 160 rokov od vzniku celonárodnej kultúrnej ustanovizne Matice slovenskej. Podujatie *Vážne i nevážne* teda bolo akousi pripomienkou toho, aké je dôležité nezabúdať na zásadné míľniky nášho národa, ktorých účastníci významnou mierou prispeli nielen k formovaniu nášho jazyka a písma, ale aj k zvyšovaniu vzdelanosti medzi ľuďmi. Položili tak základy, na ktorých v minulosti mohlo a dodnes môže stavať mnoho nasledujúcich generácií.

Mgr. Zuzana Struháriková, PhD.

SmartGuide

váš osobný sprievodca svetom

STIAHNI SI APLIKÁCIU

JEDNA APLIKÁCIA DIGITÁLNEHO SPRIEVODCU PRE CELÝ SVET

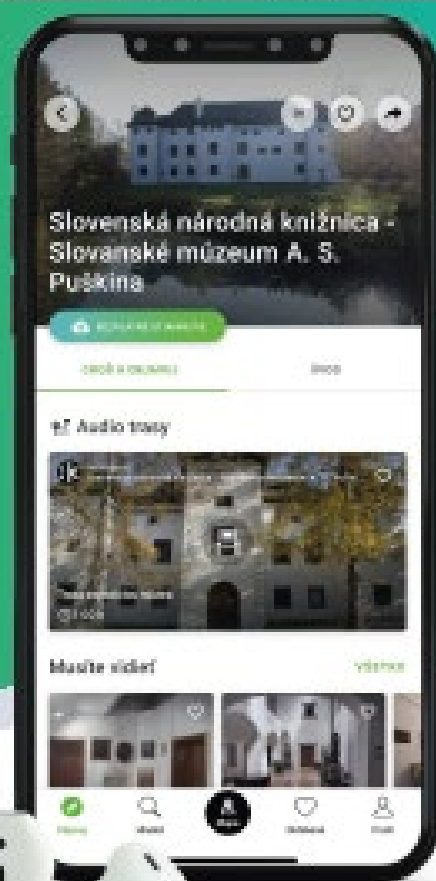
Vážený návštevníci,

formou audio sprievodcu ponúkame prehliadku Slovenského múzea A. S. Puškina v týchto jazykoch: anglický, ruský, nemecký a francúzsky.

Prosím, stiahnite si do svojho mobilného telefónu aplikáciu SmartGuide (<https://www.smart-guide.org/>).

V nej si vyhľadajte lokalitu Slovenská národná knižnica – Slovenské múzeum A. S. Puškina a zvolte si jazyk.

Ďakujeme.

Dear visitors,

our self-audio-guide offered by A. S. Pushkin State Museum is available in the following languages: English, German, Russian, French. Please, download an app SmartGuide (<https://www.smart-guide.org/>) to your mobile device. In the App, search for Slovak National Library - A. S. Pushkin State Museum and choose the language. Thank you.

Уважаемые посетители,

поддержка аудиогидов для вас доступна на Словацком музее имени А. С. Пушкина на русском языке. Загрузите приложение SmartGuide (<https://www.smart-guide.org/>) на свой мобильный телефон. В нем найдите сайт Словацкая национальная библиотека - Словацкий музей А. С. Пушкина и выберите Ваш язык. Мы благодарим Вас.

DOWNLOAD
STIAHNI SI APLIKACIU
DO SVOJHO MOBILNEHO

